

Evolutie van het toeristisch product van de gemeente Ede

Guido Wiemer

Evolutie van het toeristisch product
van de gemeente Ede

Universiteit Utrecht

Guido Wiemer
Begeleider: Dhr. O.A.L.C. Atzema
Faculteit Geowetenschappen
Utrecht, Juni 2011

Inhoud

Samenvatting.....	7
Inleiding.....	9
1. Theoretisch kader – Het toeristisch product.....	11
Toerisme.....	11
Het toeristisch product.....	11
<i>De diensten</i>	11
2. Recente ontwikkelingen van verblijfsaccommodaties in Ede.....	15
Tijdstip overnachtingen.....	16
Overnachtingen en gasten.....	16
Banen.....	18
Conclusie.....	19
3. De levenscyclus van toerisme in Ede.....	21
Levenscyclus toeristische bestemming.....	21
<i>Kritiek</i>	22
<i>Na stagnatie</i>	23
Toerisme in Ede.....	24
1948.....	24
1966.....	26
1986.....	26
2005.....	26
<i>Campinggrootte</i>	27
<i>Conclusie</i>	27
4. Onderzoek onder toeristen: opzet en uitvoering.....	29
Conceptueel model.....	29
<i>Waardering toeristisch product</i>	29
Enquête.....	30
5. Waardering door de toerist.....	33
De huidige toerist.....	33
<i>Algemeen</i>	33
Verband 1: De kenmerken van de toerist zijn van invloed op de waardering van het toeristisch product door de respondent.....	35

<i>Leeftijd</i>	35
<i>Huishoudensamenstelling</i>	37
Verband 2: De kenmerken van de toerist zijn van invloed op de bezoekreden van de respondent.	38
<i>Leeftijd</i>	38
<i>Huishoudensamenstelling</i>	38
Verband 3: De bezoekreden van de respondent is van invloed op de verblijfsplaats van de respondent.	39
Verband 4: De kenmerken van de toerist zijn van invloed op de verblijfsplaats van de toerist.....	39
<i>Leeftijd</i>	39
<i>Huishoudensamenstelling</i>	39
Verband 5: De verblijfsplaats van de respondent is van invloed op de waardering van het toeristisch product.	40
<i>Verblijfsrecreatieve voorzieningen</i>	41
<i>Voorzieningen en evenementen</i>	41
<i>Natuurlijke omgeving</i>	41
Verband 6: De kenmerken van de toerist zijn van invloed op de ervaring van de respondent.....	43
<i>Leeftijd</i>	43
<i>Huishoudensamenstelling</i>	43
Verband 7: De ervaring van de bezoeker is van invloed op de waardering van het toeristisch product.	43
<i>Verblijfsduur</i>	44
<i>Herhalingsbezoek</i>	46
Verband 8: Het gebruik en de waardering van het toeristisch product zijn van invloed op het bezoeken van het centrum van Ede	47
<i>Verblijfsrecreatieve voorzieningen</i>	47
<i>Voorzieningen & evenementen</i>	48
<i>Natuurlijke omgeving</i>	48
Het model	48
De Multiple Regressie.....	49
Conclusie	50
6. De TALC en de evolutionaire economie	53
TALC.....	53
<i>Latere fasen in de TALC</i>	53
<i>Andere theorieën</i>	53

Evolutionaire Economie	54
<i>De evolutie in biologie</i>	54
De vertaling naar de economie	54
Toepassing van de evolutionaire economie op de toeristische sector in Ede	55
Kansen en bedreigingen	56
<i>Economische recessie</i>	56
<i>Vergrijzing</i>	57
<i>Concurrentie buitenland</i>	58
<i>Veranderende vraag</i>	59
Conclusie	60
Conclusie	63
Bijlage 1: Enquête Toeristen	65
Bijlage 2: Uitkomsten van de logistische regressie	71
Bronnen	73

Samenvatting

Toerisme is voor veel regio's een belangrijke bron van inkomsten. Daarom is onderzoek naar het succes en het falen van toeristische bestemmingen van groot belang.

In 1980 ontwikkelde Butler de Tourist Area Life Cycle, kortweg de TALC. Deze cyclus beschrijft de opkomst en neergang van toerisme in een bepaalde bestemming en de daarbij behorende verschijnselen. Dit model heeft echter ook veel kritiek gekregen. Een van de belangrijkste kritiekpunten is dat het model nog weinig is toegepast op toeristische bestemmingen die te maken krijgen met een daling van het aantal toeristen. Een ander kritiekpunt is dat Butler vooral aandacht lijkt te hebben voor endogene factoren als bepalende factor in de verandering van een toeristische bestemming. Daarom stelt Papatheodorou (2004) voor om de TALC aan te vullen met een theorie die de oorzaken van veranderingen van een toeristische bestemming blootlegt.

De hoofdvraag in dit onderzoek luidt dan ook:

- *In hoeverre kan toerisme in de gemeente Ede worden geanalyseerd door het gebruik van de TALC en in welke mate is de evolutionair-economische benadering een waardevolle aanvulling voor de TALC in het analyseren van het toeristische product van de gemeente Ede?*

Er is voor de gemeente Ede gekozen als onderzoeksobject, omdat er al jarenlang weinig vernieuwingen lijken plaats te vinden aan het toeristisch product en omdat het aantal toeristen dat jaarlijks de gemeente Ede bezoekt redelijk stabiel blijft.

Toerisme in de gemeente Ede kenmerkt zich door een groot aandeel van (mini-) campings op het totaal aantal overnachtingsmogelijkheden. Er is een landelijke tendens van een dalend aantal vakanties, zowel bij de lange als bij de korte vakanties. Bij de gemeente Ede is deze tendens ook waarneembaar, maar veel minder sterk. Desondanks vraagt kleine deze daling om een analyse van het toeristische product.

Onder het toeristisch product worden de volgende voorzieningen verstaan:

- Verblijfsaccommodaties
 - o De overnachtingsmogelijkheden, met name (mini-) campings
- Dagrecreatie
 - o De voorzieningen
 - o De evenementen
 - o Het centrum van Ede
 - o De natuurlijke omgeving van het buitengebied

Er is allereerst onderzocht hoe de TALC kan worden toegepast op de gemeente Ede. Het blijkt dat de meest sterke groeifase van toerisme in de gemeente Ede plaatsvond tussen het eind van de Tweede Wereldoorlog en 1970. Daarna is er geen grote stijging van het aantal campings waar te nemen. Wel zijn er minicampings ontstaan, maar deze hebben door hun geringe aantal staanplaatsen weinig invloed op het totaal aantal staanplaatsen. Het lijkt er dus op dat het toeristisch product van de gemeente Ede in de stagnatiefase van de TALC kan worden geplaatst.

Verder is er door middel van een enquête onderzocht wat de gemiddelde toerist onderneemt in de vakantie in de gemeente Ede en wat de toerist belangrijk vindt. Er is bij de verwerking van de enquêtes vooral een onderscheid gemaakt tussen respondenten die verblijven op een minicamping en respondenten die verblijven op een camping. De meest belangrijke conclusies uit de enquête zijn dat de verblijfsplaats van de respondent van invloed is op:

- de tevredenheid van zijn/haar accommodatie; respondenten die op een minicamping verblijven geven hun accommodatie een hoger rapportcijfer,

- De bekendheid en het gebruik van de voorzieningen en evenementen; respondenten die op een camping verblijven zijn beter bekend en bezoeken vaker evenementen en voorzieningen,
- De waardering voor de natuurlijke omgeving; respondenten die op een minicamping verblijven geven aan vaker te gaan fietsen tijdens hun vakantie,
- Het bezoek van het centrum van Ede; respondenten die op een minicamping staan bezoeken minder vaak het centrum van Ede

Door middel van de TALC is naar voren gekomen dat het toeristisch product van de gemeente Ede in een stagnatiefase is aanbeland. Hier schuilt het gevaar in dat op de lange termijn het aantal toeristen zal gaan afnemen. Daarom is onderzocht of er een andere theorie is, die de TALC kan aanvullen en kan verklaren waarom het toeristisch product in de stagnatiefase is aanbeland.

Aangezien Butler stelt dat vooral endogene factoren verantwoordelijk zijn voor een verval van het toeristisch product, stelt Papatheodorou (2004) voor om de evolutionaire economie te gebruiken, omdat deze theorie ook gericht is op exogene factoren.

In de evolutionaire economie worden enkele begrippen uit de biologie overgenomen en toegepast op de economie: variatie, natuurlijke selectie en overerving.

Variaties worden in de evolutionaire economie innovaties genoemd, natuurlijke selectie wordt concurrentie genoemd en overerving wordt routines genoemd. Bedrijven bouwen routines op, terwijl sommigen innoveren. Door deze innovaties winnen de innoverende bedrijven van de concurrentie om de consument.

Wanneer deze begrippen op het toeristisch product van de gemeente Ede wordt toegepast dan wordt duidelijk dat de meeste bedrijven sterk bouwen op routines. Een groot deel van de consument komt voor de natuurlijke omgeving naar de gemeente Ede en daardoor zijn de bedrijven niet uitgedaagd om te innoveren. Dit zal er onvermijdelijk toe leiden dat op een bepaald moment een innoverende concurrent de strijd om de consument zal winnen. Omdat er niet geïnnoveerd hoeft te worden, lijkt de producent vergeten te zijn dat er een strijd plaats vindt om de consument. Dit verklaart ook dat de toeristische sector de nieuwe veeleisende consument niet kan trekken, waardoor het toeristisch product in een stagnatiefase is beland.

De enige grote innovatie in het toeristisch product, is de opkomst van de minicamping. Deze minicamping trekt vooral consumenten aan die (nog) meer belang hecht aan de natuurlijke omgeving, minder bekend zijn met voorzieningen en evenementen en minder vaak het centrum van Ede bezoeken. Het zou juist van grote waarde voor een gemeente zijn om toeristen aan te trekken die juist wel gebruik maken van de voorzieningen en het centrum bezoeken, zodat de consument meer uitgeeft en er meer voorzieningen kunnen ontstaan.

Er zullen dus nieuwe initiatieven moeten komen om juist de toerist aan te trekken die wel gebruik maakt van de voorzieningen en het centrum van de gemeente Ede bezoekt.

Concluderend kan gesteld worden dat de evolutionaire economie wel duidelijk heeft kunnen verklaren waarom het toeristisch product van de gemeente Ede volgens de TALC in een stagnatiefase is beland en tegelijk geeft de evolutionaire economie handvatten om uit de stagnatiefase te komen.

Inleiding

Jaarlijks verlaten miljoenen Nederlanders Nederland om in een ander land te ontspannen. De “zwarte zaterdagen” zijn berucht vanwege hun lange files en drukke wegen. Tegenwoordig is deze trek naar het Zuiden niet alleen een zomers fenomeen, maar bestaat er ook een “zwarte zaterdag” in de winter, wanneer mensen op wintersportvakantie gaan.

Toerisme is niet alleen een belangrijke manier om te ontspannen en te recreëren voor mensen, maar ook voor de regio's waar de toeristen naartoe gaan is toerisme belangrijk. Zo levert toerisme veel geld op, niet alleen door belastinginkomsten (toeristenbelasting), maar ook door het zogenoemde multipliereffect. Dit houdt in dat het geld dat besteed wordt door toeristen door meerdere lagen van de economie stroomt en telkens wordt gebruikt om producten af te nemen.

Ook in maatschappelijke zin is er een belangrijke rol voor toerisme weggelegd. Door het toerisme kunnen hoogwaardige voorzieningen blijven bestaan. Deze voorzieningen kunnen namelijk door het geld dat de toeristen besteden hun drempelwaarde om te overleven halen.

In de wetenschappelijke literatuur over toerisme is er een theorie die veel aandacht heeft gekregen: de in 1980 door Richard Butler ontwikkelde Tourist Area Life Cycle (levenscyclus van toeristische regio's), kortweg de TALC. Deze cyclus beschrijft de ontwikkeling die een gebiedsgebonden aanbod van toeristische voorzieningen doormaakt. Dit gebiedsgebonden aanbod van toeristische voorzieningen wordt ook wel het toeristisch product genoemd. Volgens Butler's TALC zal het toeristisch product van een regio zich steeds verder uitbreiden, waarna er een moment zal komen dat het aantal toeristen afneemt.

Deze veel gebruikte theorie heeft naast veel waardering ook kritiek gekregen. Zo is het toeristisch product samengesteld uit verschillende deelmarkten en is er de vraag of er wel 1 toeristisch product bestaat. Verder is er weinig aandacht voor vernieuwing in de TALC en lijkt het volgens de TALC slechts een kwestie van tijd voordat het gebiedsgebonden toeristische product in verval raakt. Het is dan ook niet verwonderlijk dat er onderzoekers zijn die stellen dat de TALC aangevuld zou moeten worden met een andere wetenschappelijke theorie die ingaat op de mogelijkheid tot een vernieuwing van het toeristisch product (zie bijvoorbeeld Haywood, 1986; Opperman, 1998 en Butler, 2006). Daarom is het interessant om te onderzoeken of een andere wetenschappelijke theorie deze tekortkomingen kan aanvullen. In dit onderzoek is ervoor gekozen om te analyseren of de evolutionaire economie de TALC kan aanvullen.

Hiervoor is gekozen omdat er al veel elementen van de evolutionaire economie terug te vinden zijn in de TALC, zoals het concept van een productlevenscyclus. Bovendien is er vanuit de evolutionaire economie wel aandacht voor vernieuwing, terwijl die aandacht bij de TALC lijkt te ontbreken. Waar de TALC vooral een beschrijving geeft van de verandering van het toeristisch product, probeert de evolutionaire economie een verklaring te geven.

Als onderzoeksobject is gekozen voor de gemeente Ede. Er is reeds een onderzoek gedaan naar het toeristisch product van de gemeente Ede (Wiemer, 2010). Dat onderzoek is echter vrij beschrijvend gebleven. In dit onderzoek wordt geprobeerd een verklaring te geven van de huidige situatie in de toeristische sector. Daarom is er in dit onderzoek ook voor gekozen om in plaats van slechts beschrijvende statistiek (zie Wiemer, 2010) ook verklarende statistiek te gebruiken.

Dit onderzoek moet dus gezien worden als een verdieping van het rapport van Wiemer (2010).

De belangrijkste reden om voor de gemeente Ede te kiezen is dat de gemeente Ede al 60 jaar veel toeristen weet aan te trekken en dat het aantal toeristen al ongeveer 30 jaar vrij stabiel is. Daardoor lijkt het toeristisch product van de gemeente Ede zich in een stagnatiefase te bevinden.

Er is echter nog relatief weinig onderzoek verricht naar de toepasbaarheid van de TALC voor toeristische regio's die zich in deze fase bevinden (Agarwal, 2002). Verder wordt de TALC vooral toegepast op kustgebieden. Vooral naar de Engelse kustregio's die voorheen veel toeristen aantrokken, maar deze verloren aan nieuwere kustgebieden (bijvoorbeeld Spanje), is veel onderzoek gedaan. Het is dus interessant om de toepasbaarheid van de TALC te onderzoeken op een Nederlandse toeristisch regio, in dit geval de gemeente Ede.

De hoofdvraag in dit onderzoek luidt:

- *In hoeverre kan toerisme in de gemeente Ede worden geanalyseerd door het gebruik van de TALC en in welke mate is de evolutionair-economische benadering een waardevolle aanvulling voor de TALC in het analyseren van het toeristische product van de gemeente Ede?*

In hoofdstuk 1 wordt uitgebreid ingegaan op het definiëren van het gebiedsgebonden toeristisch product. Er wordt geprobeerd om weer te geven welke voorzieningen wel en welke voorzieningen niet tot het toeristisch product kunnen worden gerekend.

Het aanbod van overnachtingsmogelijkheden van de toeristische sector in de gemeente Ede wordt kort behandeld in hoofdstuk 2. Er wordt aangetoond waar de toeristische kernen zich bevinden en er wordt globaal onderzocht welk soort toeristen komen. Hier gaat het dus niet om het totale toeristische product, maar vooral om de overnachtingsmogelijkheden.

In hoofdstuk 3 wordt de Tourist Area Life Cycle behandeld. Er wordt onderzocht wat de TALC precies is en hoe dit model kan worden toegepast op de ontwikkeling van de overnachtingsmogelijkheden van de gemeente Ede. Daarna wordt in hoofdstuk 4 de methodologie uitgelegd en verantwoord. In hoofdstuk 5 wordt vervolgens de mening van de toeristen in de gemeente Ede geanalyseerd. Aan het eind van hoofdstuk 5 worden de eerste conclusies getrokken en wordt gesteld welke waarde de TALC heeft voor het analyseren van het toeristisch product van de gemeente Ede.

Vervolgens wordt in hoofdstuk 6 eerst ingegaan op de redenen om een aanvullende theorie te gebruiken waarmee veranderingen in de toeristische sector kunnen worden geanalyseerd. Deze aanvullende theorie wordt gevonden in de evolutionair-economische benadering. Deze wordt uiteengezet en toegepast op het toeristisch product van de gemeente Ede. Dit hoofdstuk sluit af met een conclusie over de waarde van de evolutionair-economische benadering voor de analyse van het toeristisch product van de gemeente Ede.

In de conclusie wordt de hoofdvraag beantwoord.

1. Theoretisch kader – Het toeristisch product

Butler's TALC gaat over de ontwikkeling die toeristische bestemmingen doormaken. Het model is vrij sterk gericht op het aanbod van voorzieningen voor toeristen in een toeristische bestemming, wat het toeristisch product wordt genoemd. Daarom is het van belang om te onderzoeken wat er met het begrip toeristisch product precies bedoeld wordt. In hoofdstuk 3 wordt het begrip toegepast op de historische ontwikkeling van het toeristisch product van de gemeente Ede.

Allereerst wordt onderzocht wat toerisme precies is. Daarna wordt ingegaan op de vraag wat er wordt verstaan onder het toeristisch product.

Toerisme

Toerisme lijkt een vrij duidelijk begrip. Ook het Van Dale woordenboek geeft er een vrij korte en eenvoudige weergave van: "het reizen voor zijn plezier" (Van Dale, 2010). Reizen en toerisme lijken hierbij dezelfde betekenis te hebben. In feite is dat niet zo. Voor toerisme is een verplaatsing nodig, maar niet elke verplaatsing valt onder toerisme. De World Tourism Organization (2010) heeft 3 criteria opgesteld waaraan een verplaatsing moet voldoen om toerisme te worden genoemd:

- *Het gaat om een verplaatsing buiten de gebruikelijke omgeving.*
- *Het doel van de reis mag niet zijn dat men beloond wordt voor deze verplaatsing.*
- *Er is een maximum duur aan het verblijf (geen minimum).*

Het is dus duidelijk dat met toerisme een reis wordt aangeduid met als doel het recreëren buiten de eigen omgeving met een bepaalde maximumduur. Indien er geen maximumduur aan een reis zou worden opgelegd, zou er sprake zijn van een verhuizing. Bij deze definities staat het verlangen om te recreëren van de toerist centraal. Dit is dus een vraaggeoriënteerde definitie.

Het toeristisch product

De definities uit de vorige paragraaf richten zich vooral op toerisme als activiteit van personen. Er zijn ook definities over toerisme waarbij getracht wordt om het aangeboden product onder woorden te brengen. Hierbij wordt dus een economische activiteit onder woorden gebracht. Zo is de definitie van The Little Encyclopedic Dictionary van toerisme: "Een deel van de tertiaire sector van de economie, waar de organisatie en voortgang van het amusementsreizen het doel van de aangeboden activiteit is, of de reizen van personen naar verschillende congressen en bijeenkomsten, inclusief alle noodzakelijke activiteiten die bijdragen aan de behoeften van de consument" (geciteerd in Scutariu, pp. 319, 2009). In deze definitie worden veel meer aspecten van toerisme blootgelegd. Allereerst wordt in deze definitie de aanbodzijde van het toeristisch product behandeld. Het gaat over een deel van de economie, in het bijzonder een deel in de dienstensector. Vervolgens gaat het over een reis voor het plezier, dat de kern van het begrip toerisme is volgens Van Dale (2010). Ook komen zakenreizen aan bod. Daarna wordt de definitie van toerisme uitgebreid met het aanbod van alle gerelateerde diensten, die bijdragen aan de behoeftebevrediging van de consument. Het blijft echter onduidelijk hoe het toeristisch product moet functioneren om in de behoefte van de consument te voorzien.

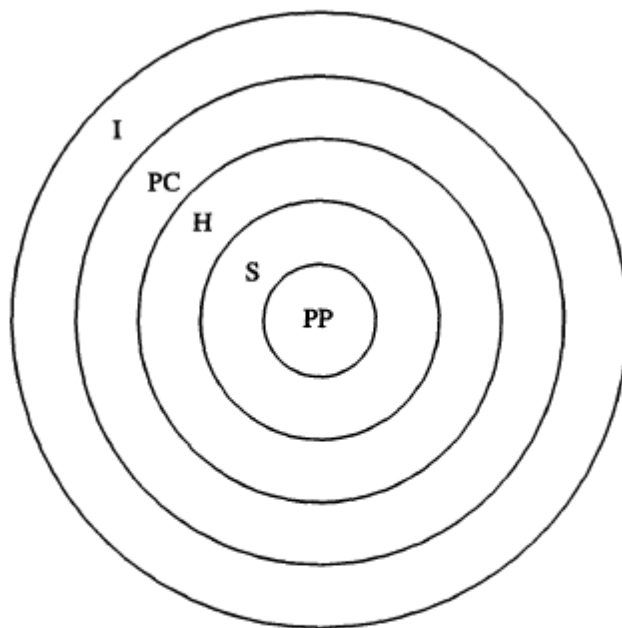
Aangezien het bij deze definitie dus vooral gaat om het aanbod van voorzieningen voor toeristen, wordt er verder onderzocht hoe het toeristisch product ontleed kan worden in verschillende diensten.

De diensten

Smith (1994) is een van de weinigen die heeft getracht om het toeristisch product te ontleden tot enkele elementen. Hij komt tot vijf basiselementen die in een bestemming aanwezig moeten zijn:

fysieke omgeving, service, gastvrijheid, mogelijkheid tot keuze en het betrekken van consumenten in het product. De vijf elementen zijn vormgegeven in een concentrische cirkel waarin de fysieke omgeving de kern vormt van het toeristisch product, de service de eerstvolgende ring vormt, de gastvrijheid de 3^e ring vormt, de mogelijkheid tot keuze de 4^e ring en het betrekken van de consument de buitenste ring (zie Figuur 1-1). Deze elementen blijven nog vrij algemeen en moeilijk meetbaar, ondanks dat Smith het tegendeel beweert.

Figuur 1-1: Het toeristisch product volgens Smith

PP = Physical Plant FC = Freedom of Choice
 S = Service I = Involvement
 H = Hospitality

Bron: Smith (1994)

Xu (2010) heeft het model van Smith verder uitgewerkt en concludeert dat deze elementen elkaar niet direct opvolgen in belangrijkheid. Hoewel de fysieke omgeving het belangrijkste is voor de vorming van het toeristisch product (en dus terecht in de kern van de cirkel staat), zijn de overige 4 elementen volgens hem van even groot belang voor de toerist.

De fysieke omgeving bestaat uit veel facetten. Niet alleen gaat het dan om de vele schoonheden van de natuur, dat in het geval van toerisme in Ede een grote rol speelt, ook gaat het dan om veel andere aspecten. Hierbij valt te denken aan een verblijfsaccommodatie, het wildleven of een bepaalde plaats met specifieke natuurlijke schoonheden zoals een waterval. Verder verwijst de fysieke omgeving ook naar de kwaliteit van het milieu, zoals het weer en de waterkwaliteit. De fysieke omgeving is volgens Smith het best empirisch meetbaar ten opzichte van de andere elementen waaruit het toeristisch product bestaat (Smith, 1994).

Deze fysieke omgeving moet op zichzelf ook weer worden ontleed in concrete voorzieningen, zodat het meetbaar wordt. In een onderzoek van NBTC-Nipo (2010) naar het imago van de Veluwe op het vlak van toeristische voorzieningen, wordt het toeristische product ontleed in 18 verschillende voorzieningen:

- wandel- en/of fietsmogelijkheden,

- dagrecreatieterreinen,
- dagattracties,
- aantrekkelijk landschap,
- lekker eten en drinken,
- kunst en cultuur,
- steden en bezienswaardigheden,
- winkelmogelijkheden,
- wellnessbedrijven,
- locatie goed bereikbaar,
- sportieve activiteiten,
- verblijfsaccommodaties.
- gastvrij en vriendelijk,
- betaalbare recreatiemogelijkheden,
- veel mogelijkheden voor gezinnen met kinderen,
- slecht-weer voorzieningen
- vertrouwde / bekende regio,
- tot rust komen

Een groot deel, de eerste 12 voorzieningen, vallen te plaatsen onder “fysieke omgeving” in het model van Smith. “Gastvrij en vriendelijk” valt onder gastvrijheid. De 3 daarna genoemde voorzieningen (betaalbare recreatiemogelijkheden, veel mogelijkheden voor gezinnen met kinderen en slecht-weer voorzieningen) vallen onder “keuzevrijheid”, aangezien ze ingaan op een breder aanbod. De laatste 2 (vertrouwde/bekende regio en tot rust komen) vallen onder “involvement”, omdat deze twee wat meer subjectieve waarden zijn, waarmee de consument emotioneel gebonden raakt aan een bestemming.

Desondanks zijn een groot aantal van de door het NBTC-Nipo genoemde voorzieningen die vallen onder de “fysieke omgeving” terug te voeren op twee kernvoorzieningen: voorzieningen voor verblijfsaccommodaties en voorzieningen voor dagrecreatie. Enerzijds is dit een vrij brede interpretatie van het toeristisch product. Alle mogelijke vormen van dagrecreatie en verblijfsaccommodatie vallen immers in dit begrip. Anderzijds is het ook een enigszins smalle benadering, omdat een toerist niet alleen een regio bezoekt vanwege de regionale attracties, maar wellicht ook vanwege de attracties buiten de regio die goed bereikbaar zijn. Desondanks wordt in dit onderzoek deze definitie van het toeristisch product gehanteerd, omdat het toeristisch product enigszins meetbaar wordt door middel van de afbakening in ruimte (een regio) en economische sector (verblijfsaccommodatie en dagrecreatie).

De voorzieningen voor verblijfsaccommodaties en voor dagrecreatie zijn ook weer onder te verdelen in concrete voorzieningen. Met de voorzieningen voor verblijfsaccommodaties worden bijvoorbeeld campings, hotels, pensions, minicampings en jeugdaccommodaties bedoeld. Volgens Haywood (1986) is het echter beter voor onderzoekers om zich in een onderzoek op één deelmarkt te richten. Daarom is er in dit onderzoek voor gekozen om vooral onderzoek te doen naar campings en minicampings, aangezien deze vormen van verblijfsaccommodaties sterk vertegenwoordigd zijn in de gemeente Ede (zie hoofdstuk 2).

De dagrecreatieve voorzieningen zijn ook onder te verdelen. Hierbij valt te denken aan voorzieningen (zoals een bioscoop of een bowlingbaan), evenementen, het winkelcentrum of de mogelijkheden voor het recreëren in de natuur.

In dit onderzoek staan dus twee elementen van het toeristisch product centraal, die weer onderverdeeld kunnen worden in 5 concrete elementen:

- Verblijfsaccommodaties
 - o De overnachtingsmogelijkheden, met name (mini-) campings

- Dagrecreatie
 - De voorzieningen
 - De evenementen
 - Het centrum van Ede
 - De natuurlijke omgeving van het buitengebied

Het toeristisch product wordt in dit onderzoek gedefinieerd als “het geheel van het aanbod (in de gemeente Ede) van campings, minicampings en verschillende faciliteiten voor dagrecreatie, zoals de natuurlijke omgeving, de voorzieningen, evenementen en het centrum van Ede”. In hoofdstuk 4 worden deze begrippen meetbaar gemaakt.

2. Recente ontwikkelingen van verblijfsaccommodaties in Ede

In het vorige hoofdstuk is het toeristisch product besproken. Een onderdeel van het toeristisch product is het aanbod in verblijfsaccommodaties. In dit hoofdstuk wordt kort het aanbod van de verblijfsaccommodaties in de gemeente Ede besproken. Hierbij gaat het om het aantal overnachtingen dat wordt geboekt, het aantal gasten dat op vakantie gaat naar de gemeente Ede en het seizoen waarin deze overnachtingen plaatsvinden. Ook komt aan bod hoe lang de toeristen gemiddeld in Ede verblijven.

De gemeente Ede is gelegen op de Veluwe. Het toeristisch zwaartepunt bevindt zich vooral in Otterlo en Lunteren-Wekerom. In beide kernen wordt 90% van de beschikbare slaapplekken aangeboden door campingbedrijven, terwijl dat landelijk slechts 70% is (Grontmij, 2005; Grontmij, 2005b). De campings zijn dus oververtegenwoordigd in het aanbod van overnachtingsmogelijkheden.

Figuur 2-1: Ligging van de gemeente Ede

Bron: Appelenburg, 2010

Er zijn in de gemeente Ede 25 campings en 22 minicampings. Van deze 25 campings, bestonden er in 1986 al 24. Er is slechts 1 nieuwe camping toegevoegd aan het aanbod tussen 1986 en 2005. Bovendien bestonden 18 van de 25 campings al in 1966. De campings zijn allemaal al behoorlijk oud. Dit betekent niet dat de faciliteiten op de campings ook verouderd zijn (Wiemer, 2010). De laatste 25 jaar is er niet alleen geen uitbreiding geweest wat betreft het aantal campings, ook het totaal aantal staanplaatsen is niet uitgebreid. Ondanks het feit dat het aantal vaste plaatsen enigszins is gestegen is het aantal toeristische plaatsen licht gedaald.

Tijdstip overnachtingen

Aangezien er op gemeenteniveau geen data beschikbaar is over toerisme, is er gebruik gemaakt van de gegevens van het CBS over de Veluwe. Er wordt verwacht dat de aard van het toerisme hetzelfde is in de gemeente Ede en de gehele Veluwe en dat er daarom geen grote verschillen zijn tussen de data van toerisme in de gemeente Ede en toerisme op de Veluwe.

De Veluwe is het grootste aaneengesloten natuurgebied van Noordwest Europa. In de database van het CBS wordt de Veluwe en Veluwerand als een toeristisch gebied gezien waar de volgende gemeenten bij horen: Wageningen, Renkum, Arnhem, Ede, Scherpenzeel, Barneveld, Nijkerk, Putten, Ermelo, Nunspeet, Apeldoorn, Oldebroek, Rheden, Rozendaal, Brummen, Voorst, Epe, Heerde en Hattem.

Tussen 2002 en 2009 is het aandeel van lange vakanties op de Veluwe en Veluwerand in het totaal aantal lange vakanties in Nederland gestegen van 10,8% naar 11,5%. Dit wordt veroorzaakt door een sterke daling van het aantal lange vakanties in Nederland (-7,3%) en een kleine daling van het aantal lange vakanties op de Veluwe (-1,9%). Wel geeft de gemiddelde vakantieganger tijdens zijn lange vakantie op de Veluwe minder geld uit dan het landelijk gemiddelde (€200, ten opzichte van €205 landelijk in 2008).

Het aandeel van de korte vakanties op de Veluwe ten opzichte van het totaal aantal korte vakanties in Nederland is licht gestegen van 10,7% in 2002 tot 10,8% in 2009. Ook bij de korte vakanties was dat te wijten aan een landelijke daling van het aantal korte vakanties (-2,6%) en een kleinere daling van het aantal korte vakanties op de Veluwe (-1,2%).

In Figuur 2-2 is het aandeel vakanties dat in elk seizoen wordt geboekt ten opzichte van het totaal aantal vakanties dat op de Veluwe en Veluwerand wordt geboekt weergegeven. Korte vakanties zijn vakanties waarin de toerist maximaal 3 nachten verblijft op de accommodatie en lange vakanties zijn vakanties waarin de toerist minimaal 4 nachten verblijft op een accommodatie. Voor lange vakanties blijft het hoogseizoen het meest populair. Voor korte vakanties is dat het voorseizoen. Wel zijn er verschuivingen waarneembaar. In Figuur 2-3 zijn de verschillen aangegeven van het aandeel van geboekte vakanties per vakantietype (lange of korte vakantie) tussen het aandeel in 2002 en het aandeel in 2009. Het aantal geboekte korte vakanties in het herfstseizoen had in 2002 bijvoorbeeld een aandeel van 18,3% op het totaal aantal geboekte korte vakanties. Dit was in 2009 gedaald tot 13,5%, waardoor er een verschil bestaat van 4,8%.

Het voorseizoen lijkt voor beide vakanties steeds minder interessant te worden terwijl het hoogseizoen belangrijker wordt.

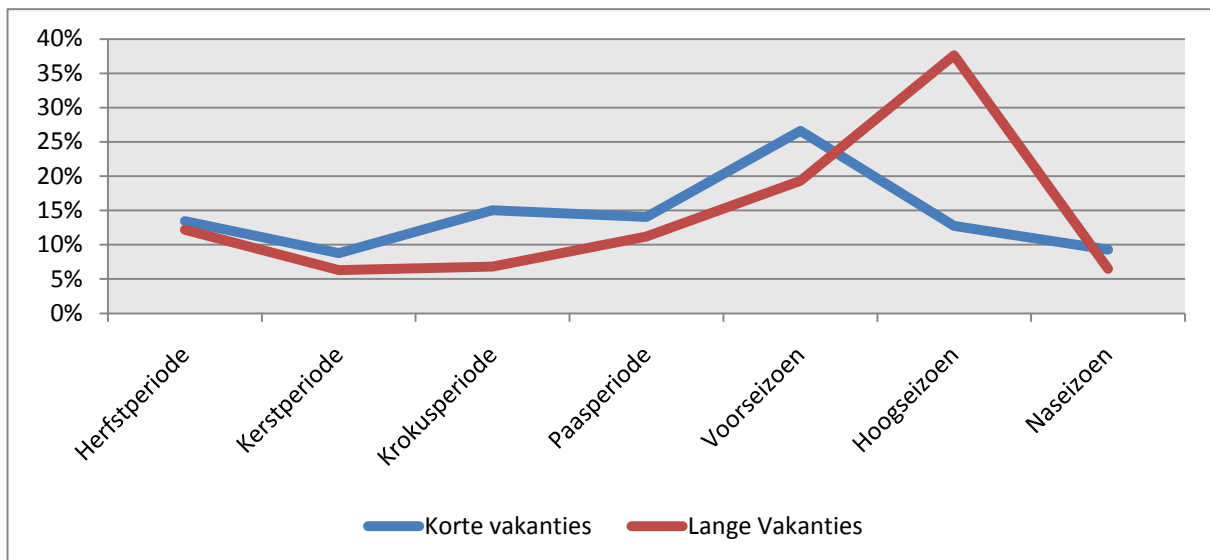
Ook de uitgaven tijdens korte vakanties blijven enigszins achter bij het landelijk gemiddelde, alhoewel deze verschillen vrij minimaal te noemen zijn. In 2002 gaf de gemiddelde vakantieganger in Nederland tijdens een korte vakantie €101 uit, in 2009 was dat €103. Opvallend is dat de gemiddelde uitgaven tijdens een korte vakantie op de Veluwe in 2002 nog ver achter bleven bij het landelijk gemiddelde (€81), maar ondertussen zijn gestegen naar €99.

Overnachtingen en gasten

Ondanks het feit dat het aantal vakanties op de Veluwe relatief minder hard is gedaald dan het gemiddelde van Nederland is er toch reden voor zorgen. Alhoewel het aantal gasten op de Veluwe (uit alle landen) tussen 1998 en 2008 bijna niet is gedaald (slechts 0,35%), is het aantal overnachtingen dat de gasten boekten wel sterk gedaald. Tussen 1998 en 2009 nam het aantal overnachtingen door gasten af van ruim 7,2 miljoen overnachtingen tot 6,6 miljoen overnachtingen (een afname van 9%!). Een groot deel van de afname (92%) werd veroorzaakt door een afname in het aantal overnachtingen van Nederlanders op de Veluwe. Ook bezochten in 2009 21,3% minder Duitsers de Veluwe dan in 1998. Het is dus niet verwonderlijk dat het aandeel gasten uit Duitsland sterk is afgenomen (tussen 2003 en 2009 gedaald van 5,7% naar 3,7%). Het aandeel gasten uit België

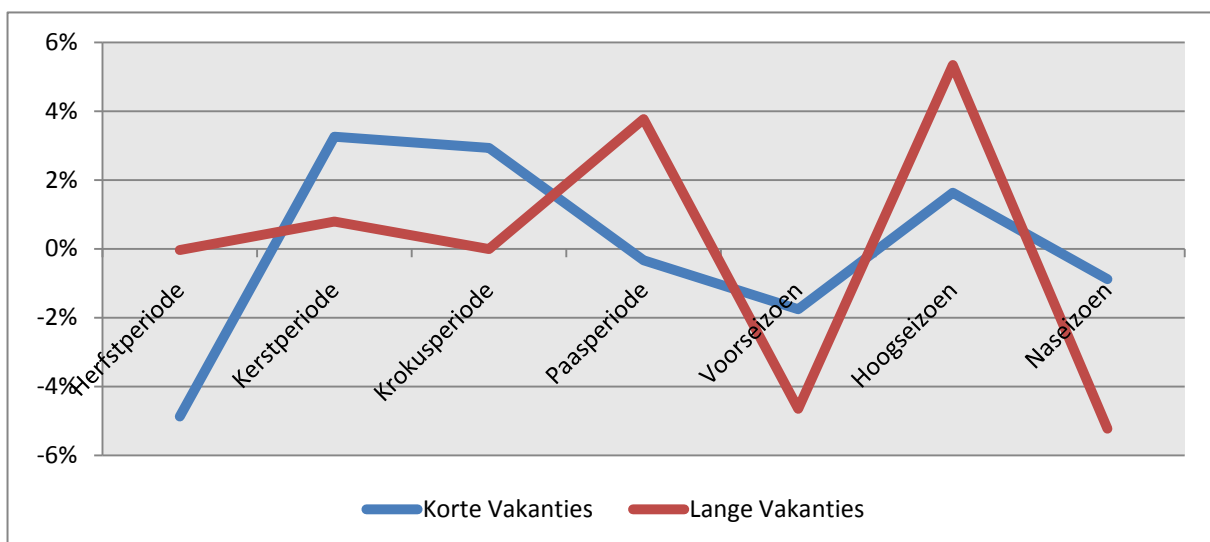
groeide juist enigszins in die periode (0,5% in 1998 tot 1,3% in 2009). Dat het totaal aantal gasten bijna niet gedaald is, maar het aantal overnachtingen wel, betekent dus dat de gasten die kwamen steeds korter op de Veluwe verbleven.

Figuur 2-2: Aandeel geboekte vakanties per periode op de Veluwe en Veluwerand op het totaal aantal jaarlijks geboekte vakanties, 2009.

Bron: CBS, 2010

Figuur 2-3: Veranderingen in het aandeel geboekte vakanties per seizoen op het totaal aantal vakanties op de Veluwe en Veluwerand, 2002-2009.

Bron: CBS, 2010

Ruim 70% van de buitenlandse gasten verbleef in 2009 in een hotel, pension of jeugdaccommodatie. Van de Nederlandse gasten op de Veluwe was dat slechts 46%. Het gebruik van hotels, pensions en jeugdaccommodaties is onder buitenlandse gasten afgenomen tussen 1998 (75%) en 2009 (70%), terwijl het onder Nederlandse gasten juist is toegenomen (41% in 1998, 46% in 2009). Alhoewel deze

gegevens in strijd lijken met het aanbod in verblijfsaccommodaties (90% van de beschikbare overnachtingsmogelijkheden wordt aangeboden door campings), gaat het om het aandeel gasten per logiesvorm, en niet om het aantal geboekte nachten.

Van de gasten uit het buitenland die verblijven op een verblijfsaccommodatie komt het overgrote deel uit Duitsland en België. Deze cijfers zijn echter niet bekend op regionale (Veluwe) schaal, maar wel op provinciaal schaalniveau. In 2009 kwam van de buitenlandse gasten die in een verblijfsaccommodatie verbleven in Gelderland ruim 58% uit Duitsland en bijna 20% uit België. Verder kwam 20% uit de rest van Europa en ruim 2% kwam van buiten Europa. Van de buitenlandse gasten in hotels in Gelderland was in 2009 ruim 26% Duits. Ruim 19% kwam uit België en ruim 15% kwam uit het Verenigd Koninkrijk. Bijna 28% van de buitenlandse gasten in hotels in Gelderland kwam uit andere landen in Europa en 12% van buiten Europa.

Van de overnachtingen van gasten was in 2009 ruim 25% in een hotel, pension of jeugdaccommodatie. Het is opvallend dat “slechts” 23% van de overnachtingen door Nederlandse gasten in een hotel, pension of jeugdaccommodatie was, terwijl ruim 50% van de overnachtingen door buitenlandse gasten plaatsvindt in een hotel, pension of jeugdaccommodatie. Hotels ontvangen dan ook meer buitenlandse gasten dan bungalowparken en campings (GOBT, 2005). Het relatieve gebruik van hotels, pensions en groepsaccommodaties is onder Nederlanders sinds 1998 enigszins toegenomen (was 18,4% in 1998), terwijl dat onder buitenlanders sterk is afgenomen (was 60,6% in 1998). Deze data is op provinciale schaal en er wordt verwacht dat, onder andere door stedentrips naar Arnhem en Nijmegen, de aard van het toerisme op provinciale schaal enigszins anders is, dan de aard van het toerisme naar de gemeente Ede of de Veluwe.

Van de gasten op de Veluwe in alle soorten verblijfsaccommodaties kwam in 2009 bijna 90% uit Nederland (CBS, 2010). Van de gasten op de Veluwe die overnachtten op verblijfsrecreatieve logiesvormen kwam ruim 94% uit Nederland, terwijl van de gasten van hotels, pensions en jeugdaccommodaties voor ruim 85% uit Nederland kwam. Van de overnachtingen op verblijfsrecreatieve logiesvormen kwam ruim 94% voor rekening van Nederlanders, waardoor geconcludeerd mag worden dat buitenlanders en Nederlanders gemiddeld even lang op een verblijfsrecreatieve logiesvorm verkeren. Het aandeel van Nederlandse gasten op het totaal aantal gasten en het aandeel van het aantal nachten dat door Nederlandse toeristen wordt geboekt op het totaal aantal geboekte overnachtingen is namelijk gelijk.

Van de overnachtingen in hotels, pensions en jeugdaccommodaties kwam ruim 82% op het conto van Nederlanders (CBS, 2010). Hieruit mag dus geconcludeerd worden dat buitenlandse toeristen gemiddeld iets langer verblijven in een hotel. Het aandeel nachten dat buitenlanders boeken op het totaal aantal geboekte nachten is namelijk groter, dan het aandeel buitenlandse gasten op het totaal aantal gasten.

Aangezien er in Gelderland relatief weinig slaapplekken in hotels zijn, maar veel op campings (GOBT, 2005), kan dit een mogelijke verklaring zijn voor het lage aantal buitenlandse gasten in de regio. Aangezien er relatief veel gasten (46%) overnachten in een hotel, pension of jeugdaccommodatie, maar er weinig overnachtingen zijn, kan er geconcludeerd worden dat de vakanties die men doorbrengt in een hotel, pension of jeugdaccommodatie vaak korter duren dan de vakanties die worden doorgebracht op een verblijfsrecreatieve logiesvorm (kampeerterreinen, huisjescomplexen en groepsaccommodaties). Van alle overnachtingen op de Veluwe vonden er ruim twee miljoen plaats in de gemeente Ede, waardoor Ede één van de meest toeristische gemeenten is van de Veluwe (Gemeente Ede, 2010). Van de verblijfsrecreanten in Ede is ongeveer 60% ouder dan 50 jaar en slechts 20% is jonger dan 40 jaar (Gemeente Ede, 2005).

Banen

Een ander belangrijk aspect van verblijfstoerisme is de impact van toerisme op de werkgelegenheid. In de gemeente Ede is sinds 1999 een jaarlijkse groei van het aantal banen in de toeristische sector.

Alhoewel er in 1999 nog een daling was van het aantal arbeidsplaatsen van 1,9%, is het aantal arbeidsplaatsen in de jaren daarna gestegen van 2100 banen in 1999, naar 2700 banen in 2008, wat een gemiddelde jaarlijkse stijging van 2,5% inhoudt. In geheel Nederland was deze stijging slechts 2,2%, terwijl deze in de provincie Gelderland 1,9% was (Provincie Gelderland, 2010). Er moet wel bij vermeld worden dat de toeristische sector hier als een vrij breed begrip wordt toegepast. Zo vallen de bedrijfssectoren logiesvertrekking, horeca, onderdelen van de detail- en groothandel, onderdelen van vervoer, cultuur, recreatie en amusement en sport onder dit begrip.

Uiteraard zijn niet alleen de directe gecreëerde banen van belang. Er is bijvoorbeeld ook sprake van een multiplier effect (VROM-raad, 2006). Bovendien kunnen toeristen bijdragen aan de drempelwaarde van een voorziening, waardoor er voorzieningen worden gerealiseerd die zonder toerisme niet mogelijk zouden zijn.

Conclusie

In de gemeente Ede is er een trend waarneembaar waarin de toerist gemiddeld kortere vakanties boekt. De relatieve afname van het aantal lange vakanties is op regionaal niveau veel lager dan op nationaal niveau. Hierdoor is het aandeel lange vakanties op de Veluwe op het totaal aantal lange vakanties in Nederland gegroeid. De paasperiode en het hoogseizoen lijken aan belang te winnen met betrekking tot lange vakanties, terwijl de kerst-, krokus- en ook het hoogseizoen steeds belangrijker worden voor de korte vakanties. Hoewel de regio in vergelijking met het landelijk gemiddelde dus een relatief lage daling kent van het afname van het aantal vakanties, is er wel sprake van een afname. Bovendien is het aanbod vrij eenzijdig. Er zou dus gesproken kunnen worden van stagnatie van het toerisme en van een gebrek aan diversiteit in de aangeboden verblijfsaccommodaties.

In het volgende hoofdstuk wordt het model van Butler besproken en zal nader onderzocht worden hoe de verblijfsaccommodaties zich over een langere periode hebben ontwikkeld.

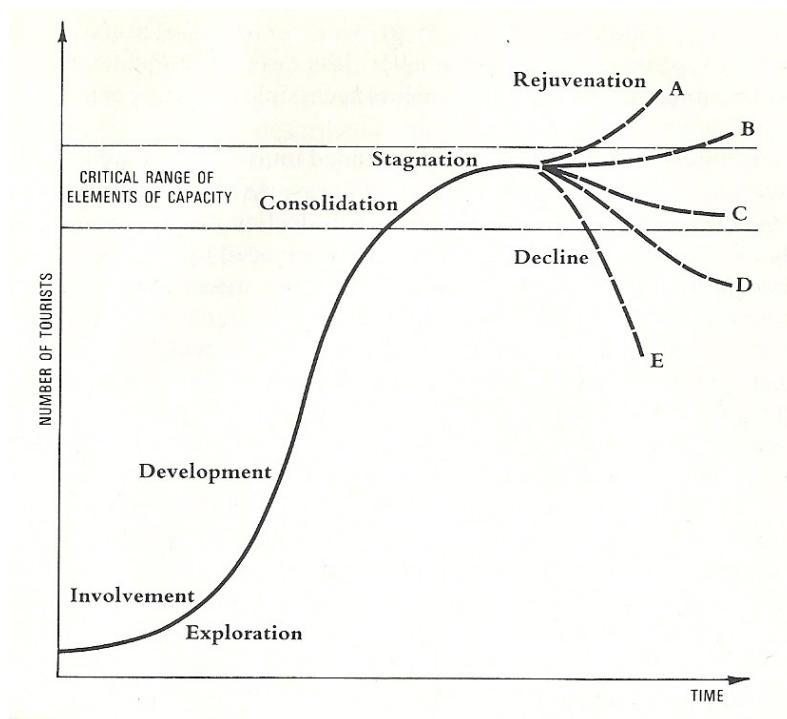
3. De levenscyclus van toerisme in Ede

In wetenschappelijke kringen wordt het onderzoek naar toeristische bestemmingen vooral gedomineerd door het model van Butler; de Tourist Area Life Cycle (TALC). Deze cyclus beschrijft het verloop van een toeristische bestemming. Er is een periode van groei en een periode van stagnatie. Zowel de groei als stagnatie van toerisme in een bepaalde toeristische bestemming hangt samen met het aanbod en de vraag naar het totale toeristisch product van een bestemming. In dit hoofdstuk wordt eerst de TALC uitgewerkt en vervolgens toegepast op het aanbod in de verblijfsaccommodatie van de gemeente Ede. In dit hoofdstuk wordt onder het toeristisch product dus alleen de verblijfsaccommodaties verstaan.

Levenscyclus toeristische bestemming

Net zoals producten kennen ook toeristische bestemmingen een levenscyclus. Alhoewel Gilbert (1939) en Christaller (1963) een van de eerste waren die dit concept toepasten op toeristische bestemmingen, is het levenscyclusmodel van Butler uitgegroeid tot een van de meest geciteerde en meest gebruikte modellen in de literatuur over toerisme (Butler, 2009; Getz, 1992; Knowles en Curtis, 1999; Papatheodorou, 2004; Andriotis, 2007). Butler stelt dat een toeristische bestemming zes fasen doorloopt (zie Figuur 3-1): ontdekking, verkenning (groei van het aantal toeristen), ontwikkeling, consolidatie, stagnatie en uiteindelijk naar een afname van de aantrekkingskracht of een vernieuwing (Butler, 1980).

Figuur 3-1: het model van Butler

Bron: Butler, 1980

De ontdekking van een nieuwe toeristische bestemming wordt gekenmerkt door slechts enkele avontuurlijk ingestelde toeristen, die naar plaatsen gaan waar bijna niemand naar toe gaat. Deze toeristen worden vaak aangetrokken door de natuurlijke schoonheid van een omgeving. Hierdoor ontstaat er op kleine schaal interactie tussen de lokale bewoners en de eerste toeristische industrie;

Er komen steeds meer toeristen de bestemming verkennen en de eerste groei ontstaat. Alleen basisvoorzieningen worden aangeboden voor de toeristen. Ook wordt er steeds meer geadverteerd om toeristen naar de regio te trekken. Er ontstaan verschillen tussen het aantal toeristen tijdens de seizoenen. Tijdens de derde fase (ontwikkeling) ontstaan er steeds meer voorzieningen voor toeristen. Ook wordt er steeds meer gedaan om toeristen naar de regio te trekken. Er is een groeiende invloed van buitenstaanders op de toeristische industrie. Bovendien zijn er in het hoogseizoen meer toeristen in de regio dan (oorspronkelijke) bewoners, wat een wederzijdse uitsluiting in de hand werkt. In de consolidatiefase levert de toeristische sector een significante bijdrage aan de lokale economie. Wel wordt de groei van het aantal toeristen dan steeds geringer. De oudere faciliteiten in de toeristische sector worden ervaren als slechte faciliteiten en men probeert het toeristische seizoen zo lang mogelijk te maken. In de stagnatiefase zijn de maximale aantallen toeristen die de regio aankan (de draagkracht) bereikt en is er geen groei meer mogelijk. Ondanks dat het imago van de regio vrij bekend is, is de regio niet meer in trek bij de gemiddelde toerist. Een groot deel van de faciliteiten is verouderd en het vastgoed in de toeristische sector wordt vaak doorverkocht (Agarwal, 1997). Hierna volgt volgens het model een periode van vervol of hernieuwde groei.

De TALC is vrij uitvoerig getest op zijn toepasbaarheid. Dit houdt in dat de TALC vaak is toegepast op toeristische bestemmingen die zich al in de laatste fase van het model bevonden tijdens het onderzoek. Hiervoor is vooral gebruik gemaakt van data over het aantal toeristen dat een bepaalde regio bezocht heeft. De kwaliteit van het toeristisch product wordt namelijk voor een deel bepaald door de hoeveelheid toeristen die een gebied bezoeken (hoe meer toeristen, hoe hoger de inkomsten, hoe meer investeringen er gedaan kunnen worden) en tegelijk is het aantal toeristen ook een gevolg van de kwaliteit van het toeristisch product. Hoe beter de kwaliteit van het totale toeristisch product, hoe meer toeristen er zullen komen, *ceteris paribus*.

In veel onderzoeken wordt geconcludeerd dat de verschillende fasen van de TALC goed terug te vinden zijn in de ontwikkeling van veel toeristische bestemmingen. Er is echter ook kritiek op de TALC (zie Butler, 2006 pp. 29-38 voor een overzicht van alle grote onderzoeken naar de toepasbaarheid van de TALC).

Kritiek

De kritiek op de TALC richt zich op verschillende aspecten van het model, die grofweg in 5 kritiekpunten kunnen worden verdeeld.

Ten eerste gaat het model er van uit dat een afname van het aantal toeristen wordt veroorzaakt door endogene variabelen. Hiermee wordt bedoeld dat de fysieke of sociale draagkracht van een regio wordt overschreden. Met sociale draagkracht wordt het aantal toeristen bedoeld dat een bestemming kan bezoeken zonder dat de lokale bevolking daar overlast van ondervindt. Met fysieke draagkracht wordt het aantal toeristen bedoeld dat de infrastructuur van een bestemming aan kan (Tooman, 1997). Hierbij valt te denken aan het aantal slaapplekken die beschikbaar zijn voor toeristen, het aantal auto's die toegangswegen kunnen verwerken en het aantal toeristen dat van de rust van de natuur kan genieten, zonder dat het te druk wordt. De oorzaak voor stagnatie wordt dus vooral gezocht in een tekortkoming van het toeristisch product (zie ook hoofdstuk 1). Butler richt zich dus sterk op de endogene variabelen, maar heeft te weinig aandacht voor de exogene variabelen die ook invloed hebben op een veranderende vraag van toeristen. Enkele voorbeelden van exogene variabelen zijn een veranderende vraag, die beïnvloed kan worden door bijvoorbeeld concurrerende bestemmingen. Agarwal (2002, pp. 48) stelt dat de achteruitgang van de aantrekkelijkheid van een toeristische regio "de uitkomst is van de interactie tussen endogene en exogene krachten". In dit onderzoek wordt er echter van uit gegaan dat een verklaring voor de stagnatie van een toeristische bestemming gezocht moet worden in een veranderende vraag van toeristen.

Ten tweede is het lastig om te identificeren in welke van de 6 fasen een toeristische bestemming verkeert, omdat "elke bestemming een mozaïek van faciliteiten is die op zichzelf al een eigen

levenscyclus ondergaan” (Priestley en Mundet, 1998, pp. 87). Bovendien wordt de fase waarin een toeristische regio verkeert vaker benaderd door historische omschrijvingen dan door expliciete observatie van de verschillende fasen van de levenscyclus (Cooper & Jackson, 1989).

Het derde kritiekpunt is dat het moeilijk is om door middel van het model een vergelijking tussen meerdere bestemmingen te maken, aangezien de fasen (en de lengte daar van) zich per bestemming anders ontwikkelen (Knowles en Curtis, 1999; Agarwal, 1997). Cooper & Jackson (1989) stellen dat de snelheid van de ontwikkeling van de fasen afhankelijk is van vraag en aanbodfactoren, die per regio verschillen. Hierdoor heeft een onderzoek naar een toeristische bestemming beperkte waarde voor andere toeristische bestemmingen.

Het vierde kritiekpunt is dat men de verschillende fasen pas *post facto* herkent (Agerwal, 2002, pp. 34). Een mogelijke verklaring is dat het model nooit is bedoeld als een voorschrijvend middel en dat er “gebreken ontstaan wanneer de cyclus op deze manier wordt gebruikt” (Cooper & Jackson, 1989, pp. 381). Het is dus slechts een beschrijvend model in plaats van een verklarend model.

Een vijfde kritiekpunt is dat er verder weinig studies zijn gedaan waar de laatste fase(n) van het model wordt bestudeerd, en waarin een herontwikkeling heeft geleid tot een nieuwe fase van groei (Agarwal, 2002). Zonder onderzoek naar het voorspellen van veranderingen in de toeristische sector in een regio, zullen beleidsmakers zich blind staren op het zoveel mogelijk promoten van de regio, zolang de opbrengsten hoog genoeg zijn (Diedrich en García-Buades, 2009). In het model is er dus weinig ruimte voor vernieuwing.

Andere kritiepunten zijn dat de TALC moeilijk te operationaliseren is (Cooper & Jackson, 1989) en dat de levenscyclus een pessimistisch model is: vroeg of laat komt er een afname van het aantal toeristen (Agarwal, 2002).

Dit deel van de kritiek op het model richt zich er dus vooral op dat het model moeilijk te operationaliseren is. Het concept van de levenscyclus lijkt redelijk te kloppen, maar kan moeilijk in detail worden beschreven. Verder is er in het model weinig ruimte voor vernieuwing van zowel de vraag van de consument als voor een vernieuwing van het aanbod van het toeristisch product. In dit onderzoek is er ruimte voor zowel de vraag van de toerist als voor het aanbod. Bij het toepassen van de TALC in dit hoofdstuk staat het aanbod van verblijfsaccommodaties centraal. In hoofdstuk 5 en 6 staat de vraag van de toerist centraal.

Na stagnatie

Voor regio's die al geruime tijd in een fase zijn beland waarin er geen sprake meer is van groei (maar ook niet van afname) in de toeristische sector, is het interessant om het model van Butler er bij te betrekken. Butler zelf lijkt in het model aan te geven dat endogene factoren de oorzaken zijn van de stagnatie. De oorzaken liggen dus in de bestemming zelf.

Hoewel al is gesteld dat er nog weinig onderzoek is verricht naar deze fase van de levenscyclus kan deze, volgens het model onafwendbare, fase desastreus zijn voor een regio. Knowles en Curtis (1999) stellen echter dat er weinig landen en regio's zijn die zich focussen op deze fase in de levenscyclus van toeristische bestemmingen. Volgens Getz (1992) zal voor veel oude toeristische regio's de fase van stagnatie een permanente fase zijn.

Williams (1998) stelt over de toeristische Britse kustregio's dat een verandering van de markt plaatsvindt. Ongeveer 70% van de toeristen behoren tot de oudere en minder welvarende groepen van de bevolking. Hierdoor wordt er ook minder geld gespenseerd in de toeristische regio's. Dit leidt ertoe dat er een neerwaartse spiraal ingezet wordt van een verlies aan inkomen, hetgeen een reductie in investeringen tot gevolg heeft, een afnemende aantrekkelijkheid (pull-factoren) en een verlies van het reeds opgebouwde imago. Hoewel volgens Williams (1998) enkele toeristische regio's in staat zijn gebleken om deze spiraal te doorbreken en een aandeel toeristen te behouden, zijn er ook veel regio's die dat niet hebben kunnen bereiken. Deze regio's worden gekenmerkt door een groei van korte vakanties en vakanties buiten het seizoen en een afname van lange zomervakanties. Dit is in de gemeente Ede echter niet het geval (zie hoofdstuk 2). Verder is in bestemmingen die in de

stagnatiefase lijken te zijn geraakt vaak sprake van een groei van het organiseren van conferenties en dergelijke waardoor het zakelijke toerisme groeit. Men gaat dan dus op zoek naar nieuwe markten.

Toerisme in Ede

Het is interessant om te onderzoeken in hoeverre de TALC kan worden toegepast op de ontwikkeling van het toeristisch product van de gemeente Ede en in welke fase het toeristische product in de gemeente nu is beland. Er zijn verschillende methoden geweest om te achterhalen in welke fase van de TALC het gebiedsgebonden toeristisch product is beland. Rodriguez, Parra-Lopez & Yanes-Estévez (2008) doen dit door middel van het achterhalen van het aantal toeristen in verschillende gebieden van Tenerife. Ook Zhong, Deng & Xiang (2008) gebruiken het aantal bezoekers om te onderzoeken in welke fase van de TALC een nationaal park in China zich bevindt. Cooper & Jackson (1989) doen dit door middel van het achterhalen van het aantal passagiers dat aankomt op Isle of Man, waar hun onderzoek zich destijds op richtte. Overigens waren het juist Cooper & Jackson die als kritiekpunt op de TALC hadden dat de verschillende fasen van de TALC wel gevonden worden, maar meer door de verhalen over de historie, dan door een expliciete observatie van de verschillende fasen van de TALC. Van de gemeente Ede is er echter geen data beschikbaar over het aantal toeristen dat in het verleden naar de gemeente Ede op vakantie is gegaan. Daarom is er gebruik gemaakt van de ontwikkeling van het aantal verblijfsaccommodaties en hun capaciteit.

Om een overzicht te krijgen van de totale ontwikkeling van het toeristische product in de gemeente Ede is het nodig geweest om langdurig in het gemeentearchief te zoeken. Er zijn echter alleen rapporten beschikbaar over de jaren 1948, 1966 en 1986, wat de reconstructie van de geschiedenis enigszins gecompliceerd maakt. In de rapporten wordt over verschillende soorten verblijfsaccommodaties melding gemaakt. Er zijn campings, mini-campings, hotels, pensions, gastaccommodaties en dergelijke. Per publicatiejaar worden deze begrippen echter anders gebruikt wat het achterhalen van de ontwikkeling bemoeilijkt. In 1948 wordt er bijvoorbeeld veelvuldig melding gemaakt van kampeerboerderijen. Deze moeten echter niet worden aangezien voor de huidige mini-campings (of kamperen bij de boer), want dat werd pas halverwege de jaren '70 legaal en zullen dus niet in publicaties benoemd worden. Dit maakt de vergelijkingen tussen de jaargangen vrij lastig. De trends die wel (duidelijk) aanwijsbaar zijn (zoals de opkomst van de minicampings) worden behandeld. Bij veel andere accommodaties speelt hetzelfde probleem. Sommige verblijfsaccommodaties worden in het ene rapport een groepsaccommodatie genoemd, terwijl het in een volgend rapport een hotel wordt genoemd en in het daaropvolgende rapport weer een groepsaccommodatie genoemd. Daarom zal de nadruk vooral liggen op campings, aangezien deze verblijfsaccommodaties wat minder onderhevig zijn aan het verschillend gebruik van de terminologie door de verschillende jaargangen.

Deze werkwijze heeft dus twee gebreken. Allereerst gaat het om een momentopname. Het is moeilijk te achterhalen wanneer precies en hoe het aantal campings en hun capaciteit is gegroeid. Ten tweede is het door het verschillende gebruik van termen moeilijk om te achterhalen hoe verschillende verblijfsaccommodaties zich hebben ontwikkeld.

1948

In het archief wordt er melding gemaakt van 26 verblijfsaccommodaties. De helft (13) bestaat uit campings, er zijn 7 groepsaccommodaties en 5 kampeerboerderijen. De overige is onbekend. In 1966 bestonden 13 van deze accommodaties niet meer, terwijl er in 1986 16 bedrijven niet meer bestonden. Van de 10 bedrijven die overleefden vanaf 1948 tot 1986, overleefden er 9 het tot 2005. Hiervan zijn er 4 campings en 5 groepsaccommodaties, alhoewel enkelen tegenwoordig bestaan onder een andere naam.

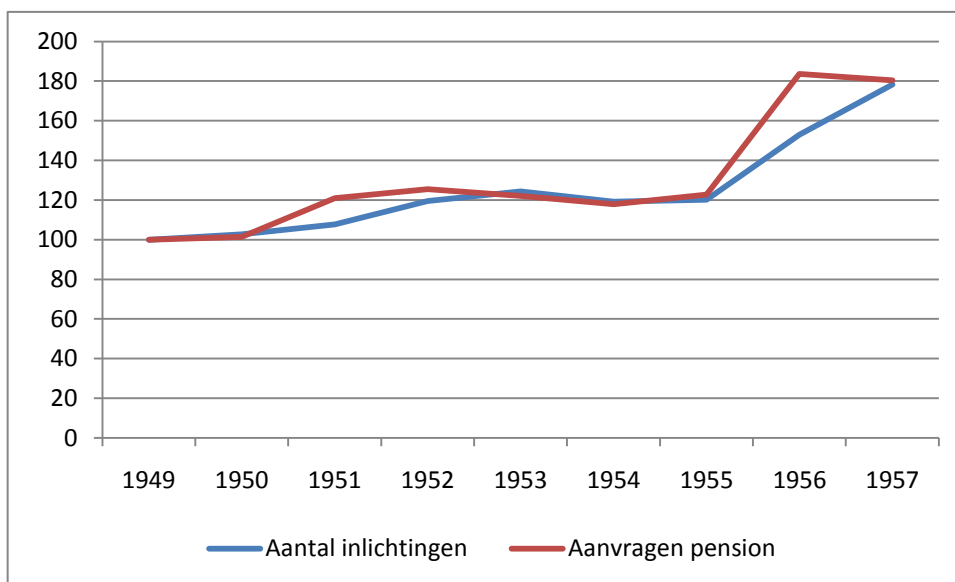
Drie van deze campings (De Zanding, de Goudsberg en Bospark Ede) zijn vrij grote campings geworden (3 van de 4 grootste campings in de gemeente). Dit duidt dus op een schaalvergroting van het aanbod. De vierde "overlevende" camping is tegenwoordig een groepsaccommodatie. Twee van

de (uiteindelijk) zes groepsaccommodaties zijn tegenwoordig de grootste in de gemeente Ede, terwijl twee de kleinste zijn en twee gemiddeld.

Alhoewel het niet mogelijk is om de ontwikkeling van de hoeveelheid verblijfsaccommodaties tussen 1948 en 1966 nader te onderzoeken, is het wel mogelijk om te onderzoeken hoe de interesse in toeristische mogelijkheden zich enigszins heeft ontwikkeld. Het blijkt dat tussen 1948 en 1949 het aantal inlichtingen over toeristische mogelijkheden zich heeft verdrievoudigd, gemeten vanaf 31 mei in beide jaren. In Figuur 3-2 is het aantal inlichtingen per jaar weergegeven vanaf 1949. Ook is het aantal aanvragen voor overnachtingen in een pension bekend (Figuur 3-2). Ook daar is (gerekend vanaf 31 mei van beide jaren) een verdrievoudiging te zien tussen 1948 en 1949. Na een redelijk stabiele periode groeit het aantal aanvragen explosief tussen 1955 en 1956. Ook is er een sterke groei in het aantal inlichtingen in die periode te zien.

Overigens is het merkwaardig dat in de inventarisatie van verblijfsaccommodaties van 1948 geen melding wordt gemaakt van het bestaan van pensions. Wel zijn er indicaties dat er zo'n 5 hotels aanwezig waren in de gemeente Ede, die dus niet in de inventarisatie zijn opgenomen. Zo is er bijvoorbeeld op internet en uit oude krantenberichten informatie te vinden over enkele hotels die al in 1948 zouden moeten hebben bestaan.

Figuur 3-2: Aantal inlichtingen per jaar over de mogelijkheden voor toeristen en aantal aanvragen voor overnachtingen door toeristen in indexcijfers (1949=100).

Bron: Gemeentearchief

De toeristische sector in de gemeente Ede kende in de naoorlogse periode een sterke groei in het verstrekken van inlichtingen naar mogelijkheden voor toerisme. In 1952 verwelkomden de kampeerbedrijven 17.000 toeristen in zes weken zomervakantie. De capaciteit van de zomerhuisjes was 750 bedden, vergeleken met zo'n 1060 bedden in 2005 (gecombineerd totaal zomerhuisjes en bungalowparken).

Het Kröller-Müller Museum trok eind jaren '50 van de vorige eeuw al ongeveer 100.000 bezoekers, terwijl dit tegenwoordig tussen de 300.000 en 400.000 bezoekers schommelt (GOBT, 2005). Jachtslot Sint-Hubertus trok in een bijzonder goed jaar (1956) ook 100.000 bezoekers, tegenover gemiddeld 30.000 bezoekers per jaar nu. Het Nationaal Park de Hoge Veluwe trok eind jaren '50 van de vorige eeuw zelfs ruim 380.000 bezoekers, terwijl dat er in 2009 bijna 520.000 waren (Stichting Nationaal Park de Hoge Veluwe, 2010).

Deze sterke stijging vlak in de naoorlogse jaren is waarschijnlijk veroorzaakt door exogene factoren zoals de welvaartsstijging hetgeen werd ingeleid door het einde van de oorlog. Vijf jaar voor het begin van de oorlog (1935) ontstond het Nationaal Park de Hoge Veluwe. Dit was voorheen het jachtterrein van Anton Kröller. Zijn vrouw, Helene Kröller, verzamelde een kunstcollectie en samen probeerden ze natuur en cultuur te laten samenkomen. Vanwege financiële problemen in de jaren '30 werd het park ondergebracht in een stichting, gefinancierd door het Rijk. Hierdoor werden het museum en het park snel openbaar toegankelijk (Stichting Nationaal Park De Hoge Veluwe, 2010).

1966

In 1966 is het aantal vermelde verblijfsaccommodaties sterk gestegen ten opzichte van 1948. Van de 87 bedrijven zijn er echter 44 particuliere verhuurders die ieder maximaal 5 zomerhuisjes verhuren. Van de overige 43 bedrijven zijn er onder andere 20 campings (stijging van 8 ten opzichte van 1948), 15 groepsaccommodaties (stijging van 8 ten opzichte van 1948) en 5 bungalowparken.

De sterkst gegroeide accommodatie is uiteraard de verhuur van de particuliere zomerhuisjes. Dit kan op een nieuwe ontwikkeling wijzen, maar het verschil kan wellicht ook verklaard worden doordat deze in 1948 misschien nog niet werden gemeten of bekend waren bij de gemeente.

Alle 20 campings die in 1966 bestonden, bestonden in 1986 nog steeds, alhoewel er 1 als kampeerboerderij werd aangemerkt. Van de 15 bedrijven die groepsaccommodaties verhuren, bestonden er in 1986 nog steeds 10. Van de vijf groepsaccommodaties die in 1986 niet meer bestonden werden er 4 kleinere kampeerboerderijen genoemd waar maximaal 30 personen konden verblijven en een kampeershuis met plaats voor 100 personen.

Wat betreft campings is er dus zeker sprake van een bepaalde mate van bestendigheid. Over de groepsaccommodaties is wat moeilijker een conclusie te trekken, vanwege het gebrek aan gegevens over het beëindigen van de activiteiten. Gezien het feit dat het om kampeerboerderijen gaat, kan het zijn dat het (net als tegenwoordig met minicampings) makkelijk is voor bijvoorbeeld boeren om "in te stappen" in deze industrie, terwijl de drempel (en uiteindelijk het doorzettingsvermogen) voor andere soorten accommodaties (bungalowparken en campings) wellicht veel hoger ligt.

1986

In 1986 was het aantal campings uitgebreid naar 27, een stijging van 7 campings ten opzichte van 1966. Van de 20 campings die in 1966 als campings werden betiteld, waren er in 1986 nog steeds 19 als camping geregistreerd en 1 als kampeerboerderij. Van de 8 nieuwe campings zijn er 6 daadwerkelijk nieuw ontstaan tussen 1966 en 1986. Eén camping bestond er al in 1966, alleen stond deze in 1966 nog geclassificeerd als groepsaccommodatie. Een andere camping bestond ook al alleen werd deze toen geclassificeerd als bungalowpark. De 6 nieuwe campings zijn voornamelijk in het midden van de jaren '70 ontstaan. Uit de gegevens van de inventarisatie uit 1986 blijkt namelijk dat twee accommodaties in 1975, één in 1967, één in 1974, één in 1979 en één in 1980 al een exploitatievergunning toegewezen hadden gekregen.

In 1990 wordt er voor het eerst expliciet melding gemaakt van hotels bij een inventarisatie. Alhoewel er in eerdere publicaties sporadisch melding van hotels werd gemaakt is het aannemelijk dat niet alle hotels daarin zijn vermeld en dat daaruit dus geen conclusies zijn te trekken. In 1990 waren er in de gemeente Ede 13 hotels aanwezig; één in Harskamp, vier in Ede, vier in Lunteren en vier in Otterlo.

2005

Wat betreft de hotels zijn er enige veranderingen waarneembaar sinds 1990. Destijds waren er in de kern van Ede vier hotels. Tegenwoordig zijn er nog steeds vier hotels in de kern Ede, maar er zijn wel enkele veranderingen opgetreden. Tussen 1990 en 2005 zijn drie van de vier hotels beëindigd. Eén hotel is een restaurant geworden, een ander hotel is omgebouwd tot woning en het derde hotel is tegenwoordig een opvang voor daklozen. Er zijn drie nieuwe hotels bij gekomen in die periode. Het eerste hotel is De Bosrand. Deze werd in 1990 echter al geclassificeerd als vakantieoord. Het tweede hotel is de Reehorst. Voorheen was dit alleen een bioscoop met conferentiezalen, maar dit is tussen

1990 en 2005 uitgebreid met een hotel. Het derde hotel is Hoekelum. Dit kasteel was al in gebruik als overnachtingsmogelijkheid maar stond eerder bekend als groepsaccommodatie en kaasboerderij. De “nieuwe” hotels in de stad Ede zijn dus bedrijven die voorheen een gelieerde functie hadden en later pas óf als hotel geclassificeerd werden of uitgebreid zijn met een hotelfunctie.

In 2005 waren er 25 campings, twee minder dan in 1986. Van de 27 campings uit 1986 bestonden er 23 nog in 2005. Een camping is tegenwoordig een groepsaccommodatie, 2 campings zijn opgeheven en één camping is samengevoegd met een andere camping. Dit betekent dus dat er slechts 2 campings zijn die tussen 1986 en 2005 zijn beëindigd (om verder onduidelijke redenen). Er zijn ook twee campings bijgekomen. De eerste is gevestigd in Bennekom en is wat vorm betreft meer een minicamping. De andere is een jeugdkampeerterrein die al langere tijd bestaat maar in 2005 voor het eerst een camping wordt genoemd. Eind 2011 zal er echter een andere camping verdwijnen. Dit komt omdat het ministerie van Defensie de erfpacht met camping de Oase niet verlengd.

Tussen 1986 en 2005 heeft zich wel een andere interessante ontwikkeling voorgedaan; de komst van de minicamping. Minicampings hebben maximaal 20 plaatsen (toeristische én vaste plaatsen). Gemiddeld hebben deze in de gemeente Ede echter 17 plaatsen.

Pas aan het begin van de jaren '70 van de vorige eeuw werden minicampings legaal. In 1986 zijn er 9 geregistreerde kampeerboerderijen. Hiervan zijn er in 2005 nog slechts 2 geregistreerd als minicamping. Vijf zijn tegenwoordig een groepsaccommodatie, één is een camping en de laatste bestaat niet meer. Dit betekent dat van de 22 minicampings in 2005 er 20 zijn ontstaan na 1986. Het ontstaan van deze minicampings kan wellicht verklaard worden doordat men goedkoper op vakantie wilde gaan.

Campinggrootte

Over 1948 is alleen het aantal verblijfsaccommodaties bekend, niet hun grootte. Pas in 1966 wordt dit gemeten. In 1966 was er plaats voor 10.300 personen, wat ongeveer neer komt op een totaal van ongeveer 2600 staanplaatsen. In 1986 was dit gestegen tot ruim 7100 staanplaatsen met een capaciteit van 27.800 toeristen. De capaciteit op campings is sindsdien gedaald tot 24.500 toeristen, wat neer komt op ongeveer 6100 staanplaatsen. Dit houdt in dat er tussen 1986 en 2005 1000 staanplaatsen zijn verdwenen op alle campings. Een groot deel (zo'n 700 plaatsen) zijn bij camping De Goudsberg verdwenen. De oorzaak hiervan is dat een strook bosgebied langs een weg niet meer mocht worden gebruikt voor toeristisch kamperen. Een ander deel van het verlies aan toeristische plaatsen komt omdat camping Eldorado is verdwenen en de krimp van camping “de Oase”. Bovendien zijn de extra kampeerplaatsen (334) die bij de 22 minicampings zijn ontstaan niet meegerekend.

Conclusie

Het is lastig om te stellen in welke fase van de TALC de toeristische sector in de gemeente Ede is beland. Dit wordt veroorzaakt doordat er weinig kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn over het aantal gasten, het aantal overnachtingen op gemeenteniveau en omdat het, zoals al is vastgesteld, lastig is om de verschillende fasen te onderscheiden.

Wel is het mogelijk om het aantal bedrijven en hun groei te onderzoeken. Uit de analyse van de groei van het aantal bedrijven en hun capaciteit is naar voren gekomen dat de laatste 25 jaar er bijna geen verandering vast te stellen is in het kwantitatieve aanbod van het toeristische product, op de komst van de minicampings na. De komst van de minicampings heeft echter een marginale invloed op de capaciteit van de totale toeristische sector. Het aantal campings is al jaren stabiel te noemen met weinig nieuwkomers en weinig uitval. Ook het aantal staanplaatsen is al ruim 25 jaar redelijk stabiel te noemen. De campings lijken dus een constante factor te zijn in het aanbod van verblijfsaccommodaties. Wel zijn er twee ontwikkelingen te zien: Een schaalvergroting en het ontstaan van de minicampings.

Aangezien het van belang is om het toeristisch product van de gemeente Ede in het model van Butler te plaatsen, zullen de laatste fasen van het model behandeld worden. Er is namelijk geen sprake meer van een ruime groei van het aantal toeristen. Het toeristisch product van de gemeente Ede bevindt zich dus in een van de latere fasen van het model; consolidatiefase, stagnatiefase of de fase van afname.

In de consolidatiefase is er sprake van een afname van de groei van het aantal toeristen. Aangezien er in de consolidatiefase nog steeds sprake is van een groei, ondanks dat het een lichte groei is, is dit niet de fase waarin de toeristische sector in Ede zich bevindt.

In de stagnatiefase heeft het aantal bezoekers zijn hoogtepunt bereikt. Er is een hoge mate van afhankelijkheid van herhalingsbezoek. In de gemeente Ede blijkt dit redelijk uit te komen (zie hoofdstuk 5). Bovendien is het volume van het aantal overnachtingsmogelijkheden en de variëteit daarvan stabiel gebleven.

Aangezien er geen sprake is van een afname (of hernieuwde interesse) voor de gemeente Ede, bevindt de gemeente Ede zich ook niet in de laatste fase. Het toeristisch product van de gemeente Ede is dus te plaatsen in de stagnatiefase in het model van Butler. Een van de kritiekpunten op de TALC was dat er meerdere deelmarkten zijn. Vanwege het feit dat de data alleen duidelijke informatie geeft over de ontwikkeling van de campings, wordt dus gesteld dat het aanbod van overnachtingsmogelijkheden door campings in een stagnatiefase is aanbeland. Van de overige deelmarkten is dit veel moeilijker te analyseren, onder andere vanwege een verschil in terminologiegebruik per rapport, en daarom wordt hier de analyse beperkt tot campings. Voor minicampings lijkt het zo te zijn dat deze deelmarkt zich in een eerdere fase van het model bevindt, aangezien pas kortgeleden een sterke groei zichtbaar was van deze vorm van verblijfsaccommodatie. Dit is ook een van de grootste veranderingen in de ontwikkeling van het toeristisch product. Dit is echter niet het einde van de analyse. Zoals in het model wordt aangegeven, is er ruimte voor een hernieuwde interesse of een uiteindelijke afname van de interesse voor de regio. De manier waarop een vernieuwing kan worden bewerkstelligd wordt echter niet duidelijk uit de TALC. Daarom is het noodzakelijk om niet alleen te onderzoeken welke verblijfsaccommodaties worden aangeboden in de gemeente Ede en hoe deze zich hebben ontwikkeld, maar ook is het van belang om te onderzoeken waarom de toerist naar de gemeente Ede komt en wat dit kan beïnvloeden. Er zal dus naar exogene variabelen moeten worden gekeken. Daarom is het noodzakelijk om een enquête onder de toeristen die naar de gemeente Ede komen te houden. In deze enquête zullen toeristen die naar een minicamping gaan gescheiden worden van de toeristen die naar een camping gaan.

In het volgende hoofdstuk wordt de methodologie besproken en in hoofdstuk 5 worden de resultaten van de enquête geanalyseerd.

4. Onderzoek onder toeristen: opzet en uitvoering

In de vorige hoofdstukken is besproken wat het toeristisch product is en hoe het toeristisch product de aantrekkelijkheid van een bestemming bepaalt. Butler stelt dat in de stagnatiefase het aanbod aan voorzieningen (het toeristisch product) niet goed genoeg meer is om toeristen aan te trekken. Niet alleen endogene variabelen zijn echter verantwoordelijk voor een eventuele stagnatie van de aantrekkelijkheid van een toeristische bestemming, ook exogene variabelen spelen hierin een rol. Een van de belangrijkste exogene variabelen is de vraag van de consument. Daarom is er een enquête uitgezet onder toeristen in de gemeente Ede. Hierdoor is het mogelijk om te onderzoeken welke voorzieningen bepaalde toeristen gebruiken en welke ze belangrijk vinden. Zo kan worden onderzocht of er ruimte is voor een vernieuwing van het toeristisch product.

Allereerst wordt er een conceptueel model geschetst. Daarna wordt de werkwijze uitgelegd van het uitzetten van de enquête en worden gemaakte keuzes verantwoord. De enquête is weergegeven in bijlage 1.

Conceptueel model

Door middel van een gehouden enquête onder de toeristen op de campings in Ede is onderzocht hoeveel er gebruik wordt gemaakt van het dagrecreatieve deel van het toeristisch product van de gemeente Ede. Het dagrecreatieve deel van het toeristisch product is gescheiden in twee aspecten. Ten eerste is er de tevredenheid over de verblijfsrecreatieve voorzieningen, de bekendheid met dagrecreatie voorzieningen en evenementen en de waardering van de natuurlijke omgeving. Ten tweede is er het gebruik van het centrum van Ede. Deze scheiding tussen enkele aspecten van het aanbod van dagrecreatieve voorzieningen van het toeristisch product is aangebracht, omdat er verwacht wordt dat het gebruik van het centrum van Ede verklaard kan worden uit het gebruik en de waardering van andere aspecten van het toeristisch product (zie relatie 8 in Figuur 4-1).

Er wordt verwacht dat het gebruik van het totale toeristisch product wordt verklaard uit andere variabelen. Het onderzoeken van het gebruik van het toeristisch product is van belang omdat ten eerste duidelijk kan worden wat toeristen belangrijk vinden in de gemeente Ede en ten tweede kan er uit worden afgeleid, welke voorzieningen men uit moet breiden (of juist niet) om toeristen te behouden of nieuwe doelgroepen aan te trekken.

Waardering toeristisch product

In hoofdstuk 1 werd al gesteld dat het toeristisch product uit de volgende vijf elementen bestaat:

- Verblijfsaccommodaties
 - o De overnachtingsmogelijkheden, met name (mini-) campings
- Dagrecreatie
 - o De voorzieningen
 - o De evenementen
 - o De natuurlijke omgeving van het buitengebied
 - o Het centrum van Ede

Het model (weergegeven in Figuur 4-1) geeft de variabelen weer waarvan wordt verwacht dat ze van invloed zijn op de waardering van de drie elementen die vallen onder de dagrecreatie van het toeristisch product. Tussen de variabelen is de richting van het verwachte verband aangegeven. De verblijfsaccommodaties worden niet als totale afhankelijke variabelen gebruikt, omdat er wordt aangenomen dat het verblijf op een camping of minicamping van invloed is op het gebruik, de bekendheid en de waardering van het dagrecreatieve deel van het toeristisch product (verband 5). Deze aanname komt voort uit de veronderstelling dat campings en minicampings verschillende

groepen toeristen aantrekken. Zo geven respondenten die op een camping verblijven hun accommodatie gemiddeld een 8,2, terwijl respondenten die op een minicamping verblijven hun accommodatie gemiddeld een 8,9 geven. Aangezien een minicamping over het algemeen veel minder faciliteiten heeft dan een camping, kan dus worden aangenomen dat het verwachtingspatroon van beide doelgroepen heel anders is.

Er wordt echter verwacht dat de keuze om te verblijven op een (mini-)camping verklaard kan worden uit twee andere variabelen. Ten eerste zijn dat de kenmerken van de toerist, zoals zijn leeftijd en de samenstelling van zijn huishouden (verband 4 in het model). Er wordt verwacht dat oudere toeristen vaker naar een minicamping gaan en dat toeristen die met hun kinderen op vakantie gaan vaker naar een camping gaan. Dit wordt verwacht omdat er op een minicamping weinig voorzieningen voor kinderen zijn, terwijl er vaak wel voorzieningen voor kinderen zijn op campings. Ten tweede is dat de bezoekredenen (verband 3 in het model). Er wordt verwacht dat toeristen die voor de natuurlijke omgeving naar de gemeente Ede komen vaker op een minicamping verblijven, omdat minicampings over het algemeen kleinschaliger zijn en dat de respondent zonder de drukte van een camping beter van de natuur kan genieten.

De keuze om in het onderzoek alleen campings en minicampings te onderzoeken is gedaan omdat het belangrijk is om een deelmarkt te onderzoeken (zie hoofdstuk 1) en omdat campings en minicampings veruit het grootste deel van de overnachtingsmogelijkheden aanbieden (zie hoofdstuk 2).

Er wordt ook verwacht dat de ervaring van het bezoeken van de gemeente Ede (het herhalingsbezoek en de verblijfsduur) van invloed is op de waardering van het toeristisch product van de gemeente Ede (verband 7 in het model). Er wordt namelijk verwacht dat toeristen die vaker naar de gemeente Ede komen beter bekend zijn met de voorzieningen en deze dus ook vaker bezoeken. Bovendien is deze groep respondenten beter op de hoogte van de kwaliteit van het toeristisch product en zullen verwachtingen beter afgestemd zijn op het toeristisch product.

Verder wordt er een direct verband verwacht tussen de kenmerken van de toerist en de waardering van het toeristisch product (verband 1). Er wordt namelijk verwacht dat toeristen per leeftijdsgroep andere voorkeuren hebben, onder andere omdat ze in een andere levensfase zijn beland. Zo zullen ouderen (zonder kinderen) andere voorkeuren hebben voor de invulling van hun vakantie dan jongere toeristen.

Mocht dit verband niet worden gevonden, dan wordt er onderzocht of er indirecte verbanden bestaan via de keuze voor een verblijfsplaats (verband 4 en 5), de bezoekredenen (verband 2 en 3) en de ervaring van de bezoeker (verband 6 en 7).

Kortom kan dus gesteld worden dat er wordt verwacht dat er oorzaken zijn (kenmerken toerist) voor de waardering van het toeristisch product (voorzieningen en natuur) hetgeen leidt tot een bepaalde mate van het gebruik van het centrum van Ede.

Aangezien er in het model van Butler geen of weinig belangstelling is voor een verandering van de vraag van de toerist, is het niet mogelijk om bestaande inzichten te testen. Daarom is er een nieuw conceptueel model geschetst (zie Figuur 4-1).

In hoofdstuk 5 worden alle 7 geschetste relaties onderzocht.

Enquête

In april 2010 zijn 11 kampeerbedrijven geselecteerd. Deze campings zijn gekozen vanwege hun ligging, grootte en bekendheid. Er is getracht de verscheidenheid aan campings die zich in de gemeente Ede bevinden terug te laten komen in de selectie van de campings.

Aan de beheerders van de campings is gevraagd om mee te werken aan het onderzoek door enquêtes uit te delen aan hun gasten.

Figuur 4-1: Conceptueel model van de verhouding tussen de onafhankelijke en afhankelijke variabelen.

Tabel 4-1: Respons van de enquête per accommodatie

Accommodatie	Soort	Verspreidde enquêtes	Ingevuld
De Houtkamp	Minicamping	150	32
De Kijkvelder	Minicamping	150	42
De Damakker	Minicamping	150	40
'T Gelloo	Camping	150	4
De Wijde Werelt	Camping	150	6
De Zanding	Camping	150	10
Beek en Hei	Camping	150	13
De Rimboe	Camping	150	0
De Scheleberg	Bungalowpark	150	21
De Goudsberg	Camping	100	8
Bosspark Ede	Camping	50	1
Berkenrhode	Camping	100	6
Heidekamp	Camping	50	10
Dikkenberg	Camping	100	16
Hent uut t Zaand	Camping	100	15
Totaal		1850	214

Bron: Enquête 2010

Er was 1 camping die niet wenste mee te werken, waardoor er 10 accommodaties over bleven. Van de 10 accommodaties was er 1 camping die na de eerste maand aangaf niet meer te willen

meewerken, omdat geen enkele gast de enquête wilde invullen. Van de 9 campings, waren er 3 minicampings (de Houtkamp, de Damakker en de Kijkvelder), 1 bungalowpark (Scheleberg) en 5 campings ('T Gelloo, de Wijerwerelt, de Zanding, de Rimboe en Beek en Hei). Deze kampeerbedrijven hebben per accommodatie 150 enquêtes ontvangen. Van camping de Rimboe is er geen enkele enquête ingevuld ingeleverd.

Vanwege de lage respons na de eerste maand (van de 450 enquêtes werden er ongeveer 70 ingevuld, voornamelijk door gasten van minicampings), zijn er 6 extra campings geselecteerd (de Goudsberg, Bosspark Ede, Berkenrhode, de Heidekamp, de Dikkenberg en Hent uut 't Zaand). Deze wilden allemaal meewerken aan het onderzoek. Op twee campings zijn door de onderzoeker 20 enquêtes aan de toeristen uitgedeeld (de Goudsberg en de Dikkenberg). Dit is gedaan omdat werd gehoopt dat dit de respons positief zou beïnvloeden. Bovendien was de respons op minicampings wel vrij hoog, waardoor deze een te grote invloed zouden uitoefenen op het uiteindelijke resultaat (Zie Tabel 4-1). Uiteindelijk zijn er 1850 enquêtes verspreid. Er moet bij worden vermeld dat tijdens het onderzoek duidelijk is geworden dat deze enquêtes niet allemaal zijn uitgedeeld onder de toeristen. Er zijn namelijk 266 enquêtes teruggegeven aan het einde van het onderzoek die niet zijn ingevuld. Er is dus geen respons uitgerekend, aangezien niet duidelijk is hoeveel enquêtes daadwerkelijk aan de toeristen zijn gegeven.

De enquête is opgenomen in bijlage 1.

5. Waardering door de toerist

In het vorige hoofdstuk is een conceptueel model geschetst. In dit hoofdstuk wordt onderzocht of alle 8 geschetste relaties (zie Figuur 4-1) ook daadwerkelijk bestaan. Voordat deze relaties worden onderzocht wordt een beeld geschetst van de respondenten. Dit is gedaan zodat een completer beeld van de eigenschappen van de toerist ontstaat (herhalingsbezoek, verblijfsduur, voorkeur voor seizoenen e.d.).

De huidige toerist

Van de 214 respondenten verbleven er 114 op een minicamping en 100 op een gewone camping (inclusief de gasten van het bungalowpark). Dit is een vrij scheve verhouding, want relatief gezien verblijven veel minder toeristen in Ede op een minicamping.

Algemeen

Van de 214 respondenten heeft ruim 80% een toeristische plaats en bijna 20% een vaste staanplaats of seizoensplaats. Van de 42 respondenten met een vaste staanplaats staat verreweg het grootste deel op een camping (38), terwijl er 4 op een minicamping stonden.

De gemiddelde verblijfsduur van de respondenten die op een toeristische plaats stonden bedroeg 10,7 dagen op een camping en 13,3 dagen op een minicamping. Wordt deze berekening gedaan zonder minicamping de Houtkamp, dan is de gemiddelde verblijfsduur van de respondenten op een minicamping 17,7 dagen. Dit is te wijten aan het feit dat op de Houtkamp vaak ook scholen op kamp gaan en deze doorgaans minder overnachtingen in de gemeente Ede verblijven.

Van de respondenten geeft 43% aan niet in een ander seizoen naar de gemeente Ede op vakantie te willen gaan. Bijna 36% geeft aan om voor een lange vakantie Ede te willen bezoeken in een ander seizoen, en 21% wil Ede in een ander seizoen bezoeken voor een korte vakantie. Respondenten die op een camping verblijven geven echter andere antwoorden dan respondenten die verblijven op een minicamping (zie Tabel 5-1). Vakantiegangers die op een minicamping verblijven zijn minder bereid om in een ander seizoen de gemeente Ede te bezoeken en als ze aangeven Ede te willen bezoeken in een ander seizoen is het minder vaak voor een lange vakantie dan respondenten van een camping. Slechts een op de drie respondenten die op een camping verblijft geeft aan niet te overwegen om in een ander seizoen op vakantie naar de gemeente Ede te gaan. Wellicht heeft dit te maken met het verschil in voorzieningen. Op een camping zijn over het algemeen meer faciliteiten dan op een minicamping, waardoor er bij slechter op een camping weer meer te ondernemen is dan op een minicamping. Hierdoor wordt het verblijven in anderen seizoenen op een camping ook aantrekkelijker.

Tabel 5-1: Geneidheid om in een andere seizoen op vakantie te gaan in de gemeente Ede.

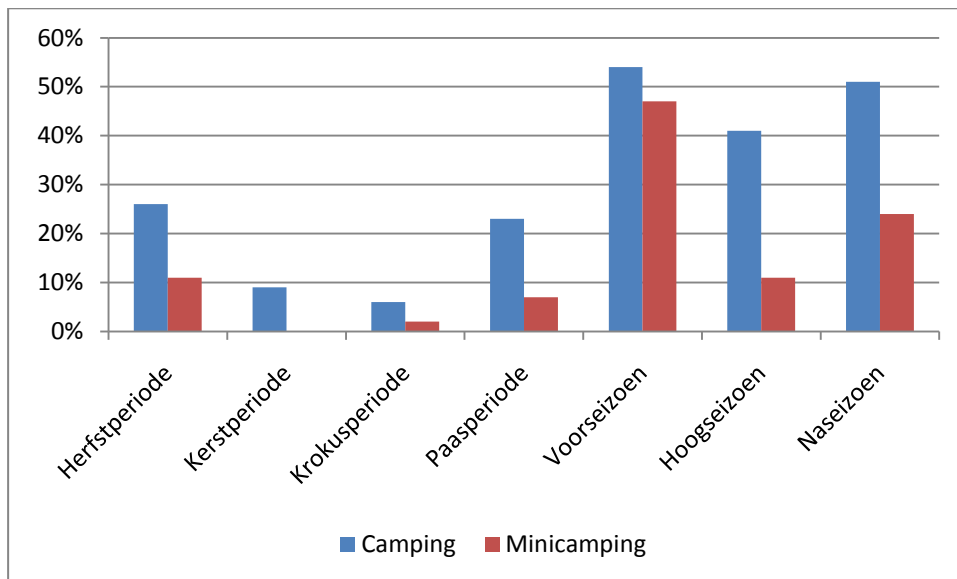
	Minicamping	Camping
Ja, voor een korte vakantie	24%	18%
Ja, voor een lange vakantie	24%	49%
Nee	52%	33%
Totaal	100%	100%

Bron: Enquête 2010

Verder is onderzocht naar welk seizoen(en) de voorkeur uitgaat, indien men overweegt nogmaals de gemeente Ede te bezoeken (zie Figuur 5-1). Voor alle seizoenen geldt dat de interesse van respondenten van campings gemiddeld een stuk groter is dan de interesse van respondenten van

minicampings. Dit betekent dat gasten die op een camping verblijven waarschijnlijk meer interesse hebben om in verschillende seizoenen te komen dan gasten die op een minicamping verblijven. Van de respondenten die aangeven niet te overwegen om ook in een ander seizoen de gemeente Ede te bezoeken voor een vakantie geeft 44% als reden aan dat men liever naar een andere bestemming gaat indien men nogmaals op vakantie gaat. Ook gaat een aanzienlijk deel van de respondenten (20%) niet buiten het seizoen op vakantie waarin ze nu op vakantie gaan. De overige 36% noemt veel verschillende redenen.

Figuur 5-1: Percentage respondenten dat overweegt om ook in een ander seizoen de vakantie door te willen brengen, per type camping.

Bron: Enquête 2010

Ruim 28% van de respondenten geeft aan dat dit hun eerste vakantie is in de gemeente Ede. Van de respondenten die vaker in de gemeente Ede zijn geweest, komt 50% voor de 2^e tot 4^e keer. Een kwart komt voor de 5^e tot de 10^e keer naar de gemeente Ede. Ruim 17% komt voor de 11^e tot de 20^e keer naar de gemeente op vakantie en de resterende 7% brengt voor meer dan de 20^e keer de vakantie door in de gemeente Ede. Het herhalingsbezoek is dus zeer belangrijk voor de toeristische sector in de gemeente Ede. Wanneer onderscheid gemaakt zou worden tussen de soorten campings, valt op dat er relatief veel toeristen zijn die op een camping staan die óf voor de eerste keer naar de gemeente Ede komen, óf hier al heel vaak zijn geweest (Tabel 5-2). Het feit dat relatief veel toeristen die hier al 11 keer of vaker zijn geweest op een camping verblijven kan verklaard worden doordat een groot deel van de toeristen een vaste staanplaats heeft. Op minicampings komt dit niet voor. Verder trekken de campings veel toeristen die nog nooit naar Ede zijn gekomen om hun vakantie door te brengen. De minicampings zijn vooral afhankelijk van herhalingsbezoek tot maximaal een 10^e bezoek. Overigens kan dit veroorzaakt worden door het feit dat minicampings relatief nieuw en pas de laatste 20 jaar ontwikkeld zijn, waardoor er weinig toeristen zijn die op een minicamping staan die de gemeente Ede al vaker dan 10 keer hebben bezocht.

Van de respondenten geeft slechts 14% aan jonger dan 40 jaar te zijn, 24% valt in de leeftijdsklasse van 41 tot 55 jaar, 46% in de leeftijdsklasse 56-70 jaar en 17% is ouder dan 70 jaar. De verdeling lijkt aardig overeen te komen met de gemiddelde toerist in de gemeente Ede (zie hoofdstuk 2). De respondenten komen vooral uit de provincies Noord- en Zuid-Holland (58%). Ruim 11% komt uit Gelderland, 8% komt uit de provincie Utrecht en 6% komt uit Noord-Brabant. Deze verdeling is al van

oudsher aanwezig. Vroeger kwam een groot deel van de toeristen ook al uit Rotterdam, Amsterdam en de provincies Noord- en Zuid-Holland.

Nu er een beeld is geschetst van de huidige toerist, kan worden onderzocht of de geschetste relaties daadwerkelijk bestaan.

Tabel 5-2: Herhalingsbezoek van toeristen, verdeeld per soort camping

	Minicamping	Camping
1e keer	24%	34%
2-5e keer	46%	32%
6-10e keer	17%	10%
11e keer of vaker	13%	24%
Totaal	100%	100%

Bron: Enquête 2010

Verband 1: De kenmerken van de toerist zijn van invloed op de waardering van het toeristisch product door de respondent.

Er wordt verwacht dat de kenmerken van de toerist (leeftijd en huishoudensamenstelling) van invloed zijn op de waardering van het toeristisch product. De veronderstelling is dat oudere toeristen andere wensen hebben tijdens hun vakantie, dan jongere toeristen. Verder wordt verwacht dat gezinnen met kinderen andere activiteiten ondernemen dan gezinnen zonder kinderen.

Leeftijd

Er wordt onderzocht of er een relatie bestaat tussen de leeftijd van de respondent enerzijds en de waardering van het toeristische product anderzijds. De waardering van het toeristisch product wordt gemeten op verschillende manieren:

- Tevredenheid verblijfsrecreatieve voorzieningen (vraag 4 in de enquête)
- Bekendheid / gebruik dagrecreatieve voorzieningen en evenementen (vraag 7 en 17 van de enquête)
- Waardering van de natuurlijke omgeving (vraag 8 en 9 van de enquête)

Voor het onderzoeken van relaties waarbij de chi-kwadraattoets is gebruikt, zijn de respondenten verdeeld in 3 leeftijdsgroepen. De eerste groep is de groep respondenten tot 50 jaar. De tweede leeftijdsgroep is van 50 t/m 59 jaar en de derde leeftijdsgroep is de groep respondenten die 60 jaar of ouder zijn.

Verblijfsrecreatieve voorzieningen

Er is door middel van een correlatietest onderzocht of er een relatie bestaat tussen de leeftijd van de respondent en het cijfer dat de respondent geeft voor de verblijfsrecreatieve voorziening. Er is geen significant verband gevonden.

Voorzieningen en evenementen

De bekendheid en het gebruik van de dagrecreatieve voorzieningen is onderzocht door een score te berekenen voor elke respondent. Voor elke voorziening (zie vraag 7, bijlage 1), waarmee de respondent bekend is of deze heeft bezocht, krijgt de respondent een punt. Wanneer een respondent niet bekend is met deze voorziening, krijgt de respondent hier geen punt voor. Hierdoor kan de respondent een score halen van 10 punten wanneer men bekend is met alle 10 voorzieningen, of een score van 0 wanneer men met geen enkele voorziening bekend is. Deze score wordt ook in latere correlatietesten gebruikt.

Er wordt onderzocht of er een relatie bestaat tussen deze score en de leeftijd van de respondent door middel van een correlatietest. Er is geen significante relatie gevonden.

Dezelfde test is gedaan om te onderzoeken of er een relatie bestaat tussen de bekendheid met evenementen en de leeftijd van de respondent. Ook voor deze relatie is geen significante correlatie gevonden.

Daarom wordt er aan de hand van leeftijdsgroepen onderzocht of er wel voor de bekendheid met specifieke voorzieningen en evenementen een relatie bestaat met de leeftijd van de respondent. Er wordt met leeftijdsgroepen gewerkt, omdat het mogelijk is dat de bekendheid of het gebruik van een bepaalde voorziening of evenement voor een bepaalde leeftijdsgroep correleert met de variabele leeftijd, maar dat deze correlatie voor oudere leeftijdsgroepen niet bestaat. Zo is het mogelijk dat de jongste leeftijdsgroep beter bekend is met een bepaald evenement dan oudere leeftijdsgroepen, maar dat deze bekendheid niet lineair daalt met de variabele leeftijd.

Deze relatie is onderzocht voor alle 10 voorzieningen en alle 10 evenementen. De respondenten zijn onderverdeeld in 3 leeftijdsgroepen. Er is gestreefd naar ongeveer even grote groepen, waardoor er een groep respondenten ontstond die jonger zijn dan 50 jaar, een groep van 50 tot 59 jaar en er is een leeftijdsgroep voor respondenten van 60 jaar of ouder. De test wordt uitgevoerd door middel van een chi-kwadraat toets. Aan de volwaarden wordt voldaan.

Er blijkt voor geen enkele voorziening een (significante) relatie te bestaan tussen de leeftijd van de respondent en de bekendheid met die voorziening.

In het onderzoek naar de relatie tussen de bekendheid van evenementen en de leeftijd van de respondent is naar voren gekomen dat er voor één evenement deze relatie wel bestaat. Dat is het food4you festival. Dit festival is in 2010 voor het eerst gehouden in de gemeente Ede. Vooral respondenten tussen de 50 en 59 jaar zijn hier (relatief gezien) bekend mee. Onder de jongste leeftijdsgroep is er bijna niemand bekend mee. Voor de overige 9 evenementen is er geen relatie gevonden tussen de leeftijd van de respondent en de bekendheid van het evenement.

Natuurlijke omgeving

De waardering van de natuurlijke omgeving is op twee manieren gemeten. Er is aan de respondenten gevraagd of zij het eens zijn met de twee stellingen (“ik fiets veel tijdens mijn vakantie” en “ik wandel veel tijdens mijn vakantie”). Door middel van een chi-kwadraat toets is onderzocht of respondenten in een bepaalde leeftijdsgroep een ander antwoord geven. Er wordt verwacht dat respondenten die veel fietsen en/of wandelen meer waarde hechten aan de natuurlijke omgeving.

Allereerst wordt onderzocht of er een relatie bestaat tussen de leeftijd van de respondent en de mate waarin de respondent het eens is met de stelling “Ik fiets veel tijdens mijn vakantie” (zie vraag 8, bijlage 1). Vanwege de celvulling zijn de antwoordcategorieën “neutraal” bij “zeer oneens” en “oneens” samengevoegd. De antwoorden die respondenten geven verschillen significant per leeftijdsgroep, bij een significantieniveau van 0.05. Uit Tabel 5-3 blijkt dat vooral de oudste leeftijdsgroep het zeer eens is met deze stelling en de respondenten die vallen in de leeftijdsgroep 50-59 het eens zijn met deze stelling. De jongste leeftijdsgroep is het meest oneens met deze stelling.

Tabel 5-3: Antwoorden op de stelling: “ik fiets veel tijdens mijn vakantie”, per leeftijdsgroep.

	t/m 49 jaar	50 t/m 59 jaar	60 jaar en ouder
oneens / neutraal	38%	16%	12%
eens	36%	65%	44%
zeer eens	26%	19%	45%
Totaal	100%	100%	100%

Bron: Enquête, 2010

Dezelfde statistische toets is gedaan om een relatie tussen het belang van wandelen en de leeftijd van de respondent te onderzoeken. Hiervoor is de eerste stelling van vraag 9 gebruikt: “ik wandel veel tijdens mijn vakantie” (zie bijlage 1, vraag 9). Ook bij deze chi-kwadraat toets zijn eerst de

antwoorden “zeer oneens” en “oneens” samengevoegd, vanwege de celvulling. Er blijkt geen significante relatie te bestaan tussen beide variabelen (.413).

Huishoudensamenstelling

Er wordt onderzocht of er een relatie bestaat tussen de samenstelling van het huishouden waarmee de respondent op vakantie is enerzijds en de waardering van het toeristische product anderzijds. De waardering van het toeristisch product wordt gemeten op verschillende manieren:

- Tevredenheid verblijfsrecreatieve voorzieningen (vraag 4 in de enquête)
- Bekendheid / gebruik dagrecreatieve voorzieningen en evenementen (vraag 7 en 17 van de enquête)
- Waardering van de natuurlijke omgeving (vraag 8 en 9 van de enquête)

De respondenten worden in twee groepen verdeeld. De groep die met kinderen op vakantie is (antwoord 1 of 3 bij vraag 25, bijlage 1) en de groep die zonder kinderen op vakantie is.

Verblijfsrecreatieve voorzieningen

Om te onderzoeken of er een relatie bestaat tussen de huishoudensamenstelling en de tevredenheid ten aanzien van de verblijfsrecreatieve voorzieningen is er gebruik gemaakt van een T-toets. Er is geen significant verband gevonden tussen beide variabelen.

Voorzieningen en evenementen

Voor het onderzoek naar de relatie tussen het meenemen van kinderen op vakantie en het bezoeken en kennen van voorzieningen buiten de camping wordt gebruik gemaakt van een T-toets.

Voor het meten van de bekendheid met de voorzieningen wordt de eerder berekende score gebruikt, die kan variëren tussen 0 en 10. Er blijkt geen significante relatie tussen beide variabelen te bestaan. Ook wordt er door middel van een chikwadraattoets per voorziening onderzocht of er een verband bestaat tussen het meenemen van een of meerdere kinderen op vakantie en de bekendheid met de voorzieningen.

Er blijkt voor de meeste voorzieningen geen relatie te bestaan tussen het meenemen van kinderen op vakantie en de bekendheid met de voorzieningen. Alleen respondenten die zonder kinderen op vakantie gaan zijn gemiddeld beter bekend met de voorziening “paintball”, dan respondenten die wel met hun kinderen op vakantie gaan.

Dezelfde analyse is gedaan om een eventuele relatie te onderzoeken tussen het meenemen van kinderen en de bekendheid met de evenementen van de respondent. Uit de T-toets kwam naar voren dat er geen relatie bestaat tussen de score (van 0 tot 10) voor de bekendheid met evenementen en het (mee-) hebben van kinderen.

Er is ook per evenement onderzocht of er een relatie bestaat tussen het meenemen van kinderen op vakantie en de bekendheid met de evenementen. Alleen voor twee evenementen bestaat een relatie tussen het meenemen van kinderen op vakantie en de bekendheid met evenementen. Het gaat hier om de Plus Lentedagen en de Oxfam Novib Trailwalker. Het blijkt dat respondenten die hun kinderen mee nemen op vakantie, minder bekend zijn met deze evenementen dan respondenten die geen kinderen hebben meegenomen. De Plus Lentedagen is een evenement dat vooral mikt op de ouderen en senioren, waardoor het niet verrassend is dat toeristen die zonder kinderen op vakantie gaan beter bekend zijn met deze stelling.

Voor de overige 8 evenementen is deze relatie niet gevonden.

Natuurlijke omgeving

Er is aan de respondent gevraagd in hoeverre men het eens is met de stellingen “ik fiets veel tijdens mijn vakantie” en “ik wandel veel tijdens mijn vakantie” (zie vraag 8 en 9, bijlage 1). Er is door middel van een chi-kwadraattoets onderzocht of er tussen beide stellingen enerzijds en de

huishoudensamenstelling op vakantie (men gaat met óf zonder kinderen op vakantie) een relatie bestaat.

Er blijkt een relatie te bestaan tussen de huishoudensamenstelling tijdens de vakantie en de mate waarin de respondent het eens is met de stelling “ik fiets veel tijdens mijn vakantie” bij een significantieniveau van 0.05 (Tabel 5-4). Respondenten die zonder kinderen op vakantie gaan hechten meer belang aan fietsen tijdens de vakantie.

Tabel 5-4: Antwoorden op de stelling “ik fiets veel tijdens de vakantie”, per soort huishoudensamenstelling (tijdens de vakantie)

	Met kinderen	Zonder kinderen
oneens / neutraal	31%	17%
eens	46%	45%
zeer eens	23%	38%
Totaal	100%	100%

Bron: Enquête, 2010

Er is geen relatie gevonden tussen de mate waarin de respondent het eens is met de stelling “ik wandel veel tijdens mijn vakantie” en de huishoudensamenstelling.

Van de 10 onderzochte verbanden, zijn er dus maar twee verbanden significant gevonden. Zowel de leeftijd van de respondent als het meenemen van kinderen op vakantie beïnvloedt de mate waarin de respondent fietst tijdens zijn/haar vakantie.

Verband 2: De kenmerken van de toerist zijn van invloed op de bezoekreken van de respondent.

Er wordt verwacht dat de kenmerken van de toerist (leeftijd en huishoudensamenstelling op vakantie) van invloed zijn op de bezoekreken van de respondent. De bezoekreken is gevraagd in vraag 21 van de enquête (zie bijlage 1).

Leeftijd

Om te onderzoeken of er een verband bestaat tussen de leeftijd van de respondent en de bezoekreken is er gebruik gemaakt van een chikwadraattoets. Hiervoor zijn vanwege de celvulling wel enkele antwoordgroepen samengevoegd (zie vraag 21, bijlage 1). De antwoorden “bosrijke omgeving”, “rust en ruimte”, “Nationaal Park de Hoge Veluwe” en “uitgebreid fietsroute netwerk” zijn samengevoegd tot de antwoordcategorie “natuur”. De antwoordcategorieën “accommodatie” en “voorzieningen voor de kinderen” zijn samengevoegd tot “accommodatie”. De overige antwoorden zijn samengevoegd tot “overig”. Deze categorieën worden bij latere chikwadraattoetsen ook gebruikt.

Er wordt door middel van een chikwadraattoets onderzocht of er een relatie bestaat tussen deze drie antwoordcategorieën en de leeftijdsgroep waarin de respondent valt (jonger dan 50 jaar, 50-59 jaar of 60 jaar en ouder).

Er blijkt een significante relatie te bestaan tussen beide variabelen bij een significantieniveau van 0.01 (zie Tabel 5-5). Onder de oudste twee leeftijdsgroepen is natuur een veel belangrijkere bezoekreken dan onder respondenten die onder de jongste leeftijdsgroep vallen.

Huishoudensamenstelling

Ook voor het onderzoeken van een mogelijke relatie tussen de bezoekreken en het meenemen van kinderen op vakantie is gebruik gemaakt van een chikwadraattoets. Net als bij het onderzoek naar de relatie tussen “leeftijd” en “bezoekreden” zijn de respondenten in drie groepen verdeeld: De eerste groep komt voor de natuur, de tweede groep voor de accommodatie en de derde groep heeft een

andere reden. Deze relatie blijkt significant bij een significantieniveau van 0.01 (zie Tabel 5-6). Aan de voorwaarden wordt voldaan.

Beide verwachte relaties zijn dus gevonden. Er bestaat dus een sterk verband tussen de kenmerken van de toerist en de bezoekredenen.

Tabel 5-5: Bezoekredenen van de respondenten, per leeftijdsgroep

	t/m 49 jaar	50 t/m 59 jaar	60 jaar en ouder
Natuur	47%	79%	80%
Overig	25%	8%	4%
Accommodatie	27%	13%	16%
Totaal	100%	100%	100%

Bron: Enquête, 2010

Tabel 5-6: Bezoekredenen van de respondent, per huishoudensamenstelling tijdens de vakantie

	Met kinderen	Zonder kinderen
Natuur	51%	78%
Overig	26%	7%
Accommodatie	23%	15%
Totaal	100%	100%

Bron: Enquête, 2010

Verband 3: De bezoekredenen van de respondent is van invloed op de verblijfsplaats van de respondent.

Er wordt verwacht dat de bezoekredenen van de respondent van invloed is op de verblijfsplaats van de respondent. Zoals in hoofdstuk 4 al is gesteld, wordt dit verwacht omdat minicampings kleinschaliger zijn en het dus makkelijker maken om van de natuurlijke omgeving en de rust te genieten. Er is door middel van een chi-kwadraat toets getest of er een significant verband bestaat tussen de drie mogelijke bezoekredenen (accommodatie, natuurlijke omgeving en overig) van de respondent en hun verblijfsplaats. Er is geen statistisch verband gevonden tussen beide variabelen.

Verband 4: De kenmerken van de toerist zijn van invloed op de verblijfsplaats van de toerist.

Er wordt verwacht dat de leeftijd en de huishoudensamenstelling van de toerist van invloed zijn op de keuze voor een verblijfsaccommodatie (camping of minicamping).

Leeftijd

Het lijkt erop dat campings over het algemeen vaker jongere toeristen aantrekken en dat de oudere toeristen vaker naar de minicampings trekken (zie Figuur 5-2). Er is door middel van een T-toets onderzocht of de verschillen significant zijn tussen beide groepen. Aan de voorwaarden wordt voldaan. Er blijkt geen verband te bestaan tussen beide variabelen bij een significantieniveau van 0.05. De leeftijd van de toerist heeft dus geen invloed op zijn keuze voor het verblijven op een camping of een minicamping.

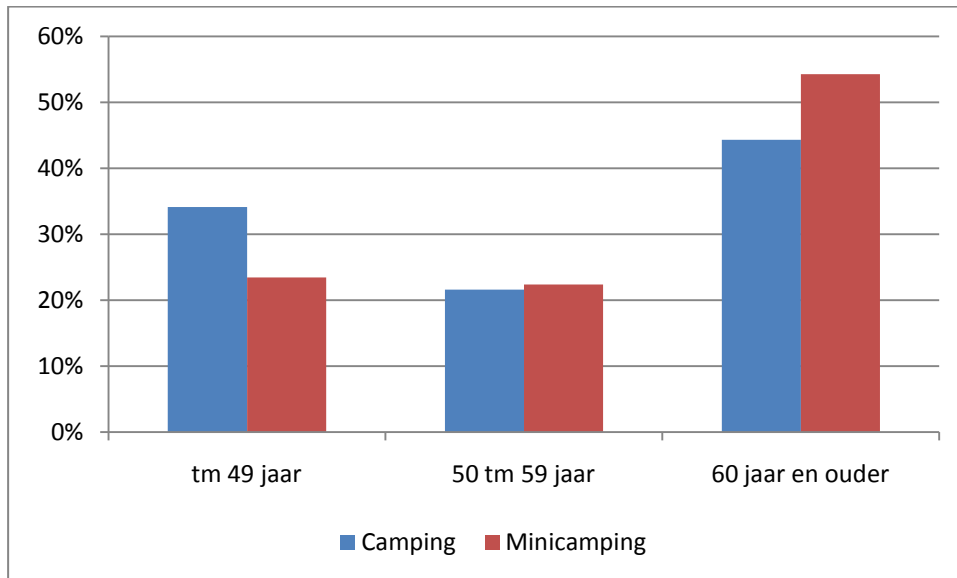
Huishoudensamenstelling

Om te onderzoeken of er een relatie bestaat tussen de verblijfsplaats van de respondent (camping of minicamping) en het op vakantie gaan met kinderen is er een chikwadraattoets uitgevoerd. Deze relatie is significant bij een significantieniveau van 0.01. Respondenten met kinderen staan vaker op

een camping en respondenten die zonder kinderen op vakantie gaan verblijven vaker op een minicamping (zie Tabel 5-7).

Van de twee onderzochte verbanden blijkt er dus 1 significant.

Figuur 5-2: Aandeel respondenten per verblijfsplaats, per leeftijdsgroep

Bron: Enquête, 2010

Tabel 5-7: Het aandeel respondenten zonder en met kinderen, per verblijfsplaats

	Met kinderen	Zonder kinderen
Minicamping	33%	59%
Camping	67%	41%
Totaal	100%	100%

Bron: Enquête, 2010

Verband 5: De verblijfsplaats van de respondent is van invloed op de waardering van het toeristisch product.

Er wordt verwacht dat er een relatie bestaat tussen de verblijfsplaats van de respondent en de waardering van het toeristisch product. Doordat wordt onderzocht of deze relatie bestaat, kan ook worden vastgesteld of er een indirect verband bestaat tussen de kenmerken van de respondent (de huishoudensamenstelling) en de waardering van het toeristisch product, via de verblijfsplaats van de respondent (zie Figuur 4-1). Er is door middel van verband 4 al vastgesteld dat er een verband bestaat tussen de huishoudensamenstelling van de respondent en de verblijfsplaats van de respondent.

Er wordt verwacht dat toeristen die op een minicamping verblijven zich vermaken met voorzieningen in de omgeving, aangezien er minder voorzieningen aanwezig zijn op een minicamping. Met name voorzieningen in het centrum van Ede kunnen hiervoor zorgen.

De waardering van het toeristisch product wordt (net zoals bij verband 1) gemeten op verschillende manieren:

- Tevredenheid verblijfsrecreatieve voorzieningen (vraag 4 in de enquête)
- Bekendheid / gebruik dagrecreatieve voorzieningen en evenementen (vraag 7 en 17 van de enquête)
- Waardering van de natuurlijke omgeving (vraag 8 en 9 van de enquête)

Verblijfsrecreatieve voorzieningen

In hoofdstuk 4 is al gesteld dat respondenten die op een minicamping verblijven hun accommodatie gemiddeld een hoger cijfer geven dan respondenten die verblijven op een camping (8,9 ten opzichte van 8,2). Er is nog niet onderzocht of dit verschil ook significant is. Dat gebeurt door middel van een T-toets. Het blijkt dat dit verschil significant is bij een significantieniveau van 0.01. Respondenten die verblijven op een minicamping waarderen hun accommodatie hoger dan respondenten die verblijven op een camping. Dit betekent dat het verwachtingspatroon van de respondent van belang is voor de tevredenheid van de respondent.

Voorzieningen en evenementen

In de enquête is gevraagd of de toerist bekend was met enkele voorzieningen (vraag 7, zie bijlage 1). De uitkomsten zijn weergegeven in Figuur 5-3. Wat opvalt is dat toeristen die op een camping staan juist meer gebruik maken van de voorzieningen in de gemeente Ede. Om te onderzoeken of deze verschillen significant zijn is er een T-toets uitgevoerd tussen de mogelijke eerder genoemde score (van 0 tot 10) die een respondent kon halen en het staan op een minicamping of een camping. Er blijkt een positieve relatie te bestaan tussen beide variabelen bij een significantieniveau van 0.05. Dit houdt in dat een respondent die op een camping verblijft gemiddeld een hogere score behaalt op de bekendheid en het bezoeken van de voorzieningen in de gemeente Ede.

Wat betreft de bekendheid met de evenementen en de bezoekgeneigdheid daarvan ontstaat hetzelfde beeld (zie Tabel 5-4). Toeristen die op een camping verblijven zijn veel beter bekend met de evenementen in de gemeente Ede dan gasten die op een minicamping verblijven en ze geven ook vaker aan deze te hebben bezocht of te gaan bezoeken. Ook om te onderzoeken in hoeverre er een relatie bestaat tussen de verblijfsplaats van de respondent en de bekendheid met de voorzieningen is er gebruik gemaakt van een T-toets. Voor de bekendheid met de voorzieningen is er een score berekend (van 0 tot 10). Ook dit verband is significant bij een significantieniveau van 0.05. Respondenten die op een camping verblijven zijn beter bekend met de evenementen.

Natuurlijke omgeving

Het meten van het belang van de natuur voor de respondenten is op een aantal manieren gedaan. Er is gevraagd hoe belangrijk de respondent fietsen (vraag 8) en wandelen (vraag 9) vindt.

Door middel van een chikwadraattoets is onderzocht of er een relatie bestaat tussen de verblijfsplaats van de respondent en het antwoord dat de respondent gaf op de stelling "ik fiets veel tijdens mijn vakantie". Deze relatie is significant bij een significantieniveau van 0.05. Het blijkt dat toeristen die op een minicamping verblijven gemiddeld vaker aangeven het eens of zeer eens te zijn met deze stelling dan respondenten die op een camping verblijven (zie Tabel 5-8).

Dezelfde toets is gedaan om een relatie te onderzoeken tussen de verblijfsplaats van de respondent en het antwoord dat de respondent heeft gegeven op de stelling "Ik wandel veel tijdens mijn vakantie". Deze relatie is echter niet significant.

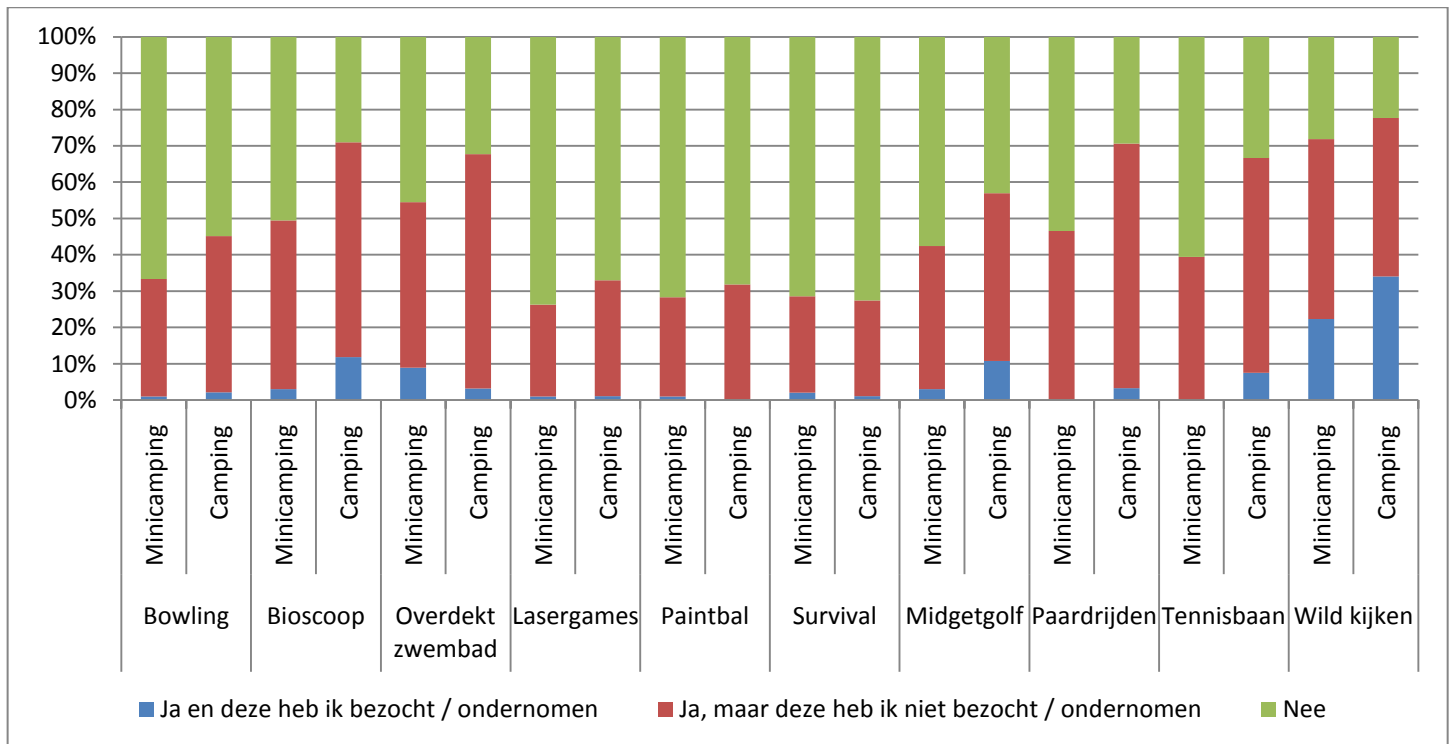
Dit betekent dat van de 5 onderzochte verbanden er 4 significant zijn.

Tabel 5-8: Antwoorden op de stelling "ik fiets veel tijdens mijn vakantie", per accommodatie van de respondent

	Minicamping	Camping
Oneens / neutraal	12%	29%
Eens	50%	41%
Zeer eens	38%	29%
Totaal	100%	100%

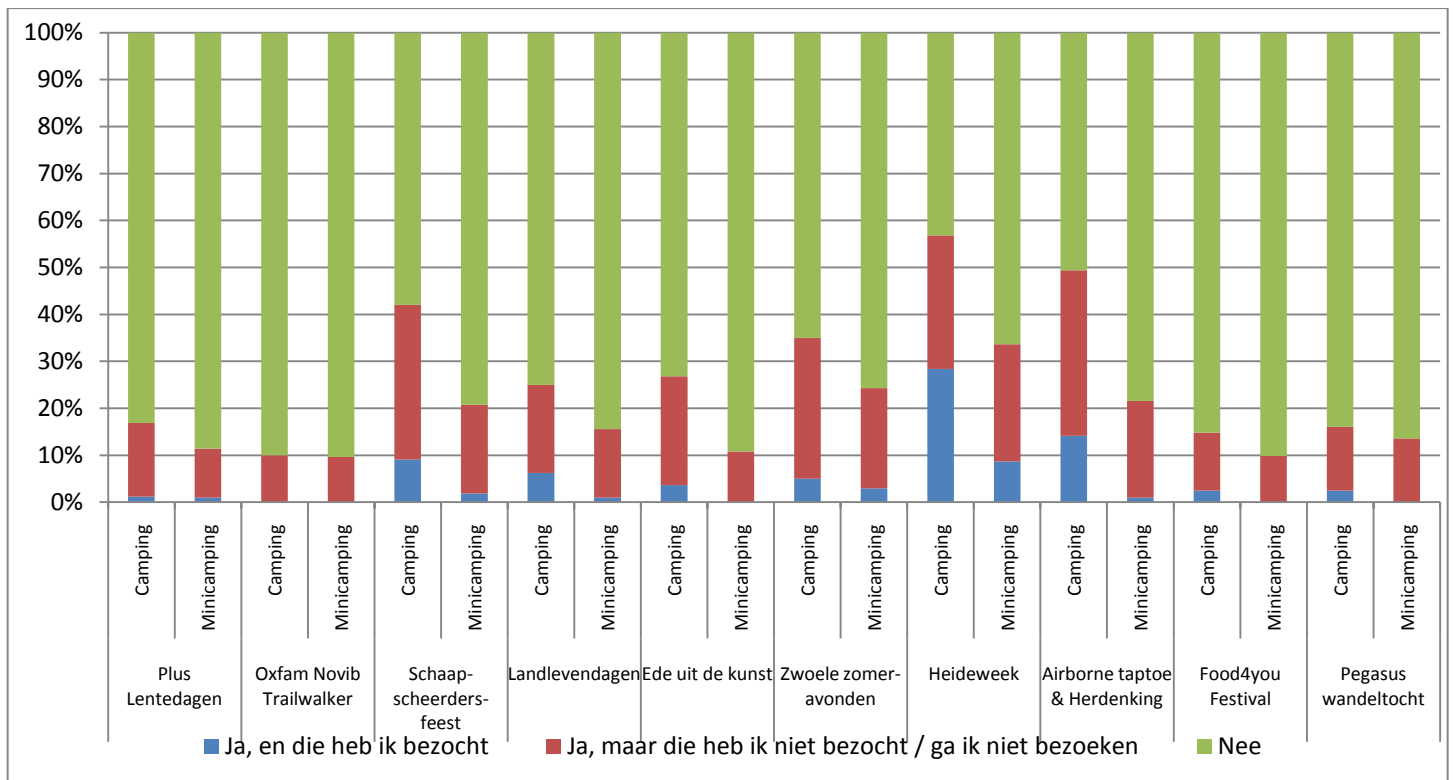
Bron: Enquête, 2010

Figuur 5-3: Bekendheid met verschillende voorzieningen per type camping

Bron: Enquête 2010

Figuur 5-4: Bekendheid en bezoekgenegtheid evenementen per type camping

Bron: Enquête 2010

Verband 6: De kenmerken van de toerist zijn van invloed op de ervaring van de respondent.

Er wordt verwacht dat de kenmerken van de toerist van invloed zijn op de ervaring met vakantie in de gemeente Ede (verblijfsduur en herhalingsbezoek) van de respondent. Zo is het voor ouderen vaak mogelijk om langer op vakantie te gaan en bestaat er de mogelijkheid dat ze al vaker naar de gemeente Ede op vakantie zijn geweest.

Leeftijd

Er wordt verwacht dat ouderen langer op vakantie gaan, omdat ze na hun pensioen vaak meer vrije tijd hebben.

Duur

Om te onderzoeken of er een relatie bestaat tussen het aantal nachten dat de respondent verblijft op de (mini-) camping en zijn/haar leeftijd is er een correlatietest uitgevoerd. Deze relatie blijkt significant te zijn bij een significantieniveau van 0.01. Het verband is positief, wat inhoudt dat een hogere leeftijd leidt tot een langere verblijfsduur. Het verband is niet heel sterk. De determinatiecoëfficiënt is 5,3. Dit houdt dus in dat de verblijfsduur van een toerist voor ruim 5% kan worden verklaart uit de leeftijd van de respondent.

Herhalingsbezoek

Er is door middel van een correlatietest onderzocht of er een relatie bestaat tussen de leeftijd van de respondent en het herhalingsbezoek. Dit blijkt echter niet het geval. Daarom is er door middel van een T-toets onderzocht of er bij een bepaalde leeftijdsgroep relatief veel respondenten zijn die voor het eerst de gemeente Ede bezoeken. Dit blijkt niet het geval.

Huishoudensamenstelling

Er wordt verwacht dat de huishoudensamenstelling van invloed is op de duur van de vakantie en de mate van herhalingsbezoek.

Duur

Ook voor het onderzoeken van een relatie tussen het meenemen van kinderen op vakantie en de verblijfsduur van de vakantie is een T-toets gebruikt. Er blijkt geen significant verband te bestaan tussen beide variabelen.

Herhalingsbezoek

Om te onderzoeken of er een relatie bestaat tussen het meenemen van kinderen op vakantie en het aantal keren dat de respondent de gemeente Ede heeft bezocht is er gebruik gemaakt van een T-toets. Er blijkt geen significante relatie te bestaan.

Er is dus in slechts 1 van de 4 onderzochte verbanden sprake van een significante relatie.

Verband 7: De ervaring van de bezoeker is van invloed op de waardering van het toeristisch product.

Er wordt verwacht dat de ervaring van de respondent van invloed is op de waardering van het toeristisch product. Allereerst kent de ervaren bezoeker de accommodatie en de omgeving beter, waardoor het aannemelijk is dat de verwachtingen goed bij het toeristisch product zullen aansluiten. Ten tweede zal een ervaren bezoeker beter bekend zijn met de voorzieningen in de omgeving. Doordat dit verband wordt onderzocht, is het mogelijk dat er tussen de kenmerken van de toerist en de waardering van het toeristisch product een indirect verband bestaat, via de ervaring van de bezoeker. Er is al aangetoond dat er een (zwak) verband bestaat tussen de kenmerken van de bezoeker (leeftijd) en de ervaring van de respondent (verblijfsduur).

De waardering van het toeristisch product wordt (net zoals bij de verbanden 1 en 5) gemeten op verschillende manieren:

- Tevredenheid verblijfsrecreatieve voorzieningen (vraag 4 in de enquête)
- Bekendheid / gebruik dagrecreatieve voorzieningen en evenementen (vraag 7 en 17 van de enquête)
- Waardering van de natuurlijke omgeving (vraag 8 en 9 van de enquête)

Verblijfsduur

Er wordt verwacht dat hoe langer men verblijft in de gemeente Ede op een (mini-) camping, hoe meer men van het toeristisch product gebruik maakt. Allereerst zal de tevredenheid van de respondent over de verblijfsrecreatieve voorzieningen behandeld worden, daarna zal de bekendheid en het gebruik van de voorzieningen en de evenementen behandeld worden en vervolgens de waardering van de natuurlijke omgeving.

Tevredenheid verblijfsrecreatieve voorzieningen

Er is door middel van een correlatietest onderzocht of er een verband bestaat tussen het cijfer dat de respondent geven aan hun verblijfsaccommodatie en de verblijfsduur van de respondent. Er is geen significant verband gevonden.

Bekendheid / gebruik dagrecreatieve voorzieningen en evenementen

De relatie tussen de verblijfsduur en de score die de respondent heeft gehaald op de bekendheid met de voorzieningen wordt getoetst door middel van het berekenen van de correlatiecoëfficiënt. Deze relatie blijkt niet significant.

Daarom wordt er onderzocht of er per voorziening een relatie bestaat tussen de bekendheid van deze voorziening en de verblijfsduur van de toerist. Er wordt een statistische toets uitgevoerd om dit verband te onderzoeken. Er is gekozen voor een chi-kwadraat toets. Er wordt onderzocht of er een relatie bestaat tussen de duur van de vakantie en de bekendheid met de voorzieningen. De duur van de vakantie wordt onderverdeeld in 4 groepen:

- Een korte vakantie (maximaal 3 nachten)
- Een verblijf van 4-10 nachten
- Een verblijf van meer dan 10 nachten
- Een vaste staanplaats

De respondenten worden onderverdeeld in twee groepen respondenten: de respondenten die de voorziening wel kennen of bezocht hebben, en respondenten die de voorziening niet kennen. De uitkomsten zijn weergegeven in Tabel 5-9. Om aan de voorwaarden van een chi-kwadraat toets te voldoen is er voor gekozen om bij het onderzoek naar gasten van minicampings de respondenten die aangaven een vaste staanplaats te hebben buiten beschouwing te laten. Dit waren er slechts 4, waardoor de celvulling te klein wordt. Hetzelfde geldt voor de respondenten van campings, waarvan er slechts 6 maximaal 3 nachten verbleven op de camping. Ook de categorie "korte vakantie" is, omwille van de celvulling, buiten beschouwing gelaten. In Tabel 5-9 zijn de significante relaties dikgedrukt weergegeven. Het is opvallend dat er onder gasten van minicampings bij sommige voorzieningen wel een correlatie bestaat, maar dat dit niet geldt voor gasten van campings. Aangezien gasten van campings over het algemeen meer gebruik maken van de voorzieningen, wordt dit verschil waarschijnlijk veroorzaakt doordat campinggasten gemiddeld al vaker in de gemeente Ede een vakantie hebben doorgebracht.

Dezelfde statistische methode is toegepast op het gebruik van de evenementen. De antwoorden van respondenten die aangaven een evenement te kennen of het hebben bezocht zijn samengevoegd. Dit is gedaan omdat ten eerste het al dan niet bezoeken van een evenement niet alleen een gevolg is van een groeiende bekendheid van het evenement, maar het bezoeken van een evenement hangt

ook af van de voorkeuren van de respondent. Ten tweede duren de meeste evenementen maar een korte periode, waardoor het niet altijd mogelijk is voor toeristen om een evenement te bezoeken. Ook bij de evenementen is eerst onderzoek gedaan naar de correlatie tussen de duur van de vakantie en de score van de bekendheid met de voorzieningen. Tussen beide variabelen is geen significante correlatie gevonden.

Tabel 5-9: Relatie tussen duur van de vakantie en de bekendheid met voorzieningen, onderverdeeld per accommodatie (camping of minicamping). Het significantieniveau is weergegeven.

Voorziening	Lengte vakantie minicampinggasten*	Lengte vakantie campinggasten*	Totaal respondenten
Bowlingcentrum	.041	.841	.020
Bioscoop	.037	.274	.000
Overdekt zwembad	.004	.824	.003
Lasergames	.536	.396	.215
Paintbal	.960	.564	.645
Survival	.888	.959	.989
Midgetgolf	.257	.919	.448
Paardrijden	.292	.555	.029
Tennisbaan	.101	.078	.010
Wild kijken	.001	.801	.009

* Voor gasten die op een minicamping verblijven is de categorie "vaste standplaats" buiten beschouwing gelaten, omdat er slechts 4 respondenten aangaven een vaste standplaats te hebben. Onder toeristen die op een camping verbleven gaven slechts 6 respondenten aan 3 nachten of korter te verblijven, waardoor deze categorie buiten beschouwing is gelaten. Door deze categorieën buiten beschouwing te laten werd aan de voorwaarden voor een chi-kwadraat voldaan. Voor de berekening onder het totaal aantal respondenten zijn wel beide categorieën meegenomen in de berekening.

Bron: *Enquête 2010*

Tabel 5-10: Relatie tussen duur van de vakantie en de bekendheid met evenementen in de gemeente Ede, onderscheiden per accommodatie (camping of minicamping).

Evenementen	Lengte vakantie minicampinggasten*	Lengte vakantie campinggasten*	Totaal
Plus Lentedagen	.154	.899	.225
Oxfam Novib Trailwalker	-	.406	.417
Schaapscheerdersfeest	.008	.030	.000
Landleven dagen	.005	.221	.054
Ede uit de kunst	-	.005	.000
Zwoele zomeravonden	.046	.280	.044
Heideweek	.000	.000	.000
Airborne Taptoe	.014	.002	.000
Food4you Festival	-	-	.096
Pegasus Wandeltocht	-	.147	.021

* Voor gasten die op een minicamping verblijven is de categorie "vaste standplaats" buiten beschouwing gelaten, omdat er slechts 4 respondenten een aangaven een vaste standplaats te hebben. Onder toeristen die op een camping verbleven gaven slechts 6 respondenten aan 3 nachten of korter te verblijven, waardoor deze categorie buiten beschouwing is gelaten. Door deze categorieën buiten beschouwing te laten werd aan de voorwaarden voor een chi-kwadraat voldaan.

Bron: *Enquête 2010*

Per evenement is er een chi-kwadraat toets uitgevoerd om te onderzoeken of er een relatie bestaat tussen de duur van de vakantie en de bekendheid met de evenementen (zie Tabel 5-10). Er blijkt dat er bij voor een aantal evenementen geen relatie kon worden berekend tussen de bekendheid van het evenement en de duur van de vakantie, omdat er te weinig mensen bekend waren met het evenement waardoor de minimale celvulling niet bereikt werd. Vooral onder respondenten die verbleven op een minicamping waren er enkele evenementen zeer onbekend.

De Plus Lentedagen waren wel redelijk goed bekend. Er was echter geen aanwijsbare relatie te vinden tussen de bekendheid van dit evenement en de duur van de vakantie. Dit kan veroorzaakt worden doordat de Plus Lentedagen een evenement is met nationale uitstraling en al vaker in andere gemeenten werd gehouden. Voor de drie meest bekende evenementen is er wel sprake van een relatie tussen de duur van de vakantie en de bekendheid met het evenement. Dit geldt voor het schaapscheerdersfeest, de Heideweek en de Airborne Taptoe. Ook voor drie andere evenementen (Ede uit de kunst, Zwoele Zomeravonden en de Pegasus Wandeltocht) is er een relatie gevonden.

Waardering van de natuurlijke omgeving

Er is door middel van een chikwadraattoets onderzocht of er een relatie bestaat tussen de verblijfsduur van de toeristen en de mate waarop de toerist het eens is met de stelling "ik fiets graag tijdens mijn vakantie". De respondenten zijn in 4 groepen verdeeld: Respondenten die korter dan 4 nachten verblijven in de gemeente Ede, respondenten die 4-10 nachten verblijven in de gemeente Ede, respondenten die langer dan 10 nachten verblijven in de gemeente Ede en respondenten die een vaste seizoensplaats hebben. Deze relatie is significant bij een significantieniveau van 0.05. Het lijkt er op dat toeristen die langer blijven het vaker eens zijn met deze stelling, behalve de toeristen die een vaste seizoens- of staanplaats hebben (zie Tabel 5-11).

Er is geen significante relatie gevonden tussen de verblijfsduur van de respondent en het antwoord dat de respondent heeft gegeven op de stelling "ik wandel veel tijdens mijn vakantie".

Tabel 5-11: Relatie tussen de verblijfsduur van respondenten en de mate waarin respondenten het eens zijn met de stelling "ik fiets graag tijdens mijn vakantie"

	Korte vakantie (minder dan 4 nachten)	4-10 nachten	Langer dan 10 nachten	Vaste standplaats
oneens / neutraal	25%	18%	10%	37%
eens	46%	44%	46%	46%
zeer eens	29%	39%	43%	17%
Totaal	100%	100%	100%	100%

Bron: Enquête, 2010

Herhalingsbezoek

Er wordt verwacht dat toeristen die de gemeente Ede vaker hebben bezocht beter bekend zijn met de voorzieningen en evenementen. Ook wordt verwacht dat ze meer gebruik maken van het centrum van Ede en de natuurlijke omgeving.

Verblijfsrecreatieve voorzieningen

Er is door middel van een correlatietest onderzocht of er een significant verband bestaat tussen het aantal keer dat een respondent al in de gemeente Ede op vakantie is geweest en het cijfer dat de respondent geeft voor de verblijfsaccommodatie. Er blijkt geen significant verband.

Voorzieningen en evenementen

Er is door middel van een correlatietest onderzocht of het aantal keren dat een respondent al in de gemeente Ede op vakantie is geweest correleert met de eerder berekende score (van 0 tot 10) die de respondent kon behalen voor het kennen (en bezoeken) van de voorzieningen. Er blijkt geen significante relatie te bestaan.

Voor het onderzoeken van een relatie tussen de (score van de) bekendheid met de evenementen en het herhalingsbezoek is ook een correlatietest gebruikt. Er blijkt geen statistisch verband te zijn tussen beide variabelen.

Natuurlijke omgeving

Om te onderzoeken of er een relatie bestaat tussen het herhalingsbezoek en het antwoord dat de respondenten hebben gegeven op de stelling: "ik fiets graag tijdens mijn vakantie" is er een chikwadraattoets uitgevoerd. Er is een significante relatie gevonden bij een significantieniveau van 0.01. Toeristen die vaker dan 10 keer zijn gekomen, zijn het minder vaak eens met die stelling (zie Tabel 5-12).

Een relatie tussen het herhalingsbezoek en het antwoord op de stelling "ik wandel graag tijdens mijn vakantie" is niet gevonden.

In 2 van de 10 onderzochte verbanden is er dus sprake van een significant verband.

Tabel 5-12: Antwoorden van respondenten op de stelling "ik fiets veel tijdens de vakantie" per groep herhalingsbezoekers

	2-5 keer eerder geweest	6-10 keer	meer dan 10 keer
oneens / neutraal	14%	7%	38%
eens	47%	52%	41%
zeer eens	38%	41%	21%
Totaal	100%	100%	100%

Bron: Enquête, 2010

Verband 8: Het gebruik en de waardering van het toeristisch product zijn van invloed op het bezoeken van het centrum van Ede

Er wordt verwacht dat het gebruik en de waardering van de drie elementen van het toeristisch product (verblijfsrecreatieve voorzieningen, voorzieningen & evenementen en natuurlijke omgeving) van invloed is op het bezoek van het centrum van Ede.

Verblijfsrecreatieve voorzieningen

Er is door middel van een T-Toets onderzocht of er een verband bestaat tussen het cijfer dat de respondent voor de verblijfsaccommodatie heeft gegeven en het bezoeken van het centrum van Ede. Er blijkt een significante relatie te bestaan tussen beide variabelen. Respondenten die gemiddeld een hoger cijfer geven aan hun accommodatie, bezoeken gemiddeld minder vaak het centrum van de gemeente Ede. Bij verband 5 is aangetoond dat er een verband bestaat tussen de verblijfsplaats en de waardering van de accommodatie: Respondenten die op een minicamping verblijven geven gemiddeld een hoger cijfer aan hun accommodatie. Daarom is er onderzocht of er een verband bestaat tussen de verblijfsplaats van de respondent en het bezoeken van het centrum van Ede. Dit verband blijkt ook significant bij een significantieniveau van 0.01. Respondenten die op een camping verblijven komen gemiddeld vaker naar het centrum van Ede dan respondenten die op een minicamping verblijven.

Voorzieningen & evenementen

Er is onderzocht of er een relatie bestaat tussen de eerder berekende score op het vlak van bekendheid met voorzieningen en het bezoeken van het centrum van Ede. Respondenten die het centrum van Ede hebben bezocht hebben een hogere score gehaald op het vlak van bekendheid met de voorzieningen. Deze relatie is echter niet significant.

Ook is er door middel van een T-Toets onderzocht of er een verband bestaat tussen de eerder berekende score (van 0 tot 10) die de respondent kon behalen op het vlak van bekendheid met evenementen en het bezoeken van het centrum van Ede. Respondenten die aangeven het centrum van Ede te hebben bezocht hebben gemiddeld een lagere score voor wat betreft de bekendheid met evenementen. Deze relatie is echter net niet significant.

Natuurlijke omgeving

Er is door middel van een chi-kwadraat toets onderzocht of er een relatie bestaat tussen het bezoeken van het centrum van Ede en de waardering van de natuurlijke omgeving. Hiervoor is gebruik gemaakt van de antwoorden op de stelling "ik fiets veel tijdens mijn vakantie". Er blijkt geen significante relatie te zijn tussen de antwoorden op deze stelling en het bezoeken van het centrum van Ede.

Ook voor het onderzoeken van een mogelijk verband tussen de antwoorden op de stelling "ik wandel veel tijdens mijn vakantie" en het bezoeken van het centrum van Ede is gebruik gemaakt van een chi-kwadraat toets. Tussen beide variabelen is geen significant verband gevonden.

Van de 6 onderzochte verbanden zijn er dus twee significant.

Het model

In Figuur 5-5 is nogmaals het conceptueel model weergegeven uit hoofdstuk 4. De gevonden verbanden zijn weergegeven door middel van de pijlen. Hoe (relatief) meer significante verbanden er zijn gevonden tussen de variabelen, hoe dikker de pijlen. Er is vooral tussen de kenmerken van de toerist en de bezoekredenen een sterk verband. Beide onderzochte verbanden waren significant. Dit houdt dus in dat er gebruik gemaakt zou kunnen worden van een doelgroepenbenadering. Er is immers aangetoond dat de eigenschappen van de toerist van invloed is op de bezoekredenen. Verder is er een sterk verband tussen de verblijfplaats en de waardering van het toeristisch product. Van de 5 onderzochte verbanden zijn er 4 significant. Tussen de kenmerken van de toerist en de verblijfplaats is er 1 significant verband gevonden (van de onderzochte twee verbanden). Ondanks dat het directe verband tussen de kenmerken van de toerist en de waardering van het toeristisch product dus niet sterk is (er zijn slechts 2 verbanden gevonden van de onderzochte 10 verbanden), lijkt er wel een indirect verband te bestaan via de verblijfplaats van de respondent.

De meest belangrijke voorlopige conclusies die hier uit getrokken kunnen worden zijn dat de verblijfplaats van de respondent van invloed is op:

- de tevredenheid van zijn/haar accommodatie; respondenten die op een minicamping verblijven geven hun accommodatie een hoger rapportcijfer,
- De bekendheid en het gebruik van de voorzieningen en evenementen; respondenten die op een camping verblijven zijn beter bekend en bezoeken vaker evenementen en voorzieningen,
- De waardering voor de natuurlijke omgeving; respondenten die op een minicamping verblijven geven aan vaker te gaan fietsen tijdens hun vakantie,
- Het bezoek van het centrum van Ede; respondenten die op een minicamping staan bezoeken minder vaak het centrum van Ede

Vanwege de samenhang tussen de geteste variabelen en om indirecte effecten op te sporen zal er gebruik worden gemaakt van een Multiple regressie.

Figuur 5-5: Het conceptueel model uit hoofdstuk 4 met de gevonden verbanden

De Multiple Regressie

Er wordt nu door middel van een multiple regressie onderzocht welke onafhankelijke variabele het meest van invloed zijn op het bezoeken van het centrum van Ede (de afhankelijke variabele).

Er zijn elf onafhankelijke variabelen geselecteerd: Leeftijd, huishoudensamenstelling tijdens de vakantie (met of zonder kinderen), verblijfsduur, herhalingsbezoek, verblijfsplaats, bezoekredenen, rapportcijfer voor de accommodatie, bekendheid en gebruik van voorzieningen en evenementen en de mate waarin de respondent aangeeft veel te fietsen en te wandelen tijdens zijn/haar vakantie. Een deel van de onafhankelijke variabelen zijn ratiovariabelen (leeftijd, verblijfsduur, herhalingsbezoek, rapportcijfer accommodatie, score bekendheid voorzieningen en score bekendheid evenementen). Er zijn echter ook variabelen die dichotoom zijn: verblijfsplaats (camping of minicamping) en het meenemen van kinderen (ja of nee). Deze worden gebruikt als dummyvariabelen. De bezoekredenen wordt ook gebruikt als dummyvariabele, maar deze wordt opgesplitst in twee dummyvariabelen: De natuur is de bezoekredenen (ja of nee) en de accommodatie is de bezoekredenen (ja of nee).

Ook wordt het antwoord van de respondent op de stellingen “ik fiets veel tijdens mijn vakantie” en “ik wandel veel tijdens mijn vakantie” gebruikt als dummyvariabelen. Hiervoor zijn de antwoorden “eens” en “zeer eens” samengevoegd als “eens” en zijn de overige antwoordcategorieën samengevoegd. Er wordt aan de door Field (2009) gestelde eisen van multicollineariteit voldaan.

Uit de uitkomsten is gebleken dat het belang van wandelen een zeer negatief effect heeft op de significantie van het model en dus buiten het uiteindelijke model is gelaten. Het model blijkt significant (zie Tabel 5-13). Er is op basis van de eerdere uitkomsten getracht om ook interactie effecten op te sporen, waarbij twee variabelen samen van invloed zijn op de afhankelijke variabele. Van de onderzochte interactie effecten zijn de drie combinaties van variabelen met het grootste effect opgenomen in het model.

Het gaat hier om combinaties van de variabelen:

- verblijfsplaats en leeftijd (via verband 4 en 5 uit het model, zie Figuur 5-5)
- bezoekredenen en de mate waarin fietsen tijdens de vakantie belangrijk is voor de respondent
- De huishoudensamenstelling en de bezoekredenen

Tabel 5-13: De uitkomsten van de logistische regressie

	Score	Sig.
Verblijfsduur	8,399	,004
Verblijfsplaats	5,201	,023
Score voorzieningengebruik	2,402	,121
Rapportcijfer accommodatie	2,187	,139
Bezoekredenen	1,263	,261
Kinderen	,539	,463
Leeftijd	,188	,665
Score evenementengebruik	,082	,775
Fietsen	,062	,804
Herhalingsbezoek	,039	,843
Verblijfsplaats * leeftijd	5,276	,022
Bezoekredenen * fietsen	2,127	,145
Bezoekredenen * kinderen	1,309	,253
Overall Statistics	27,472	,011

Bron: Enquête, 2010

De uitkomsten uit tabel Tabel 5-13 geven alleen of het totale model significant is, ten opzichte van geen model. Dit betekent niet dat alle variabelen een even grote invloed hebben op het bezoeken van het centrum van Ede. Er zijn immers maar drie variabelen met een significante invloed op het bezoeken van het centrum van Ede. Ten eerste is dat de verblijfsduur. Hoe langer men verblijft in de gemeente Ede, hoe sneller men het centrum van Ede zal bezoeken. Ten tweede is dat de verblijfsplaats. Wanneer men op een camping verblijft is men meer geneigd om het centrum van Ede te bezoeken. Ten derde is dat een combinatie van de variabelen leeftijd en verblijfsplaats. Oudere bezoekers van minicampings zijn minder snel geneigd het centrum van Ede te bezoeken. De totale uitkomsten van de logistische regressie zijn weergegeven in Bijlage 2.

Conclusie

In dit hoofdstuk is onderzocht in hoeverre bepaalde eigenschappen van de respondent invloed hebben op het centrumbezoek van de respondent. Dit is gedaan om te achterhalen welke redenen ten grondslag liggen aan een vermindering van het gebruik van het centrum van Ede. Door een verval van de aantrekkelijkheid van het centrum van Ede niet te beschouwen als een endogene variabele, zoals Butler doet, maar als een gevolg van een verandering van de vraag is het mogelijk om de redenen van het verval te analyseren.

Uit de multiple regressie is gebleken dat zowel de campingkeuze als de verblijfsduur van de respondent bepalend is voor het centrumbezoek.

Het lijkt er dus sterk op dat er twee doelgroepen te onderscheiden zijn. Aan de ene kant zijn er de toeristen die naar een minicamping gaan, geen kinderen meenemen, weinig gebruik maken van voorzieningen, evenementen en Ede-centrum en alleen komen voor de natuurlijke omgeving. Aan de andere kant zijn er de bezoekers van campings, die gemiddeld meer gebruik maken van de voorzieningen, evenementen en Ede-centrum. Deze groep is echter veel gevarieerder.

Beide groepen maken dus gebruik van een ander deel van het toeristisch product. Aangezien bekend is dat toeristen vroeger al voor de natuurlijke omgeving naar de gemeente Ede kwamen, kan gesteld worden dat de natuur waarschijnlijk steeds minder aantrekkingskracht uitoefent op verschillende doelgroepen. Er komen immers toeristen naar de gemeente Ede, voor wie de natuurlijke omgeving niet meer zo belangrijk is. Alleen op de oudere bezoeker die verblijft op een minicamping heeft de natuurlijke omgeving een onverminderde aantrekkingskracht.

Voorlopig kan dus gesteld worden dat de opkomst van de minicamping er voor heeft gezorgd dat er nog steeds toeristen komen die voor de natuurlijke omgeving van de gemeente Ede komen, maar dat deze groep toeristen minder het centrum van Ede bezoekt ten opzichte van campinggasten.

Wanneer gesteld wordt dat een vermindering van de aantrekkingskracht van het toeristisch product in het geval van Ede inhoudt dat alleen de natuurlijke omgeving aan aantrekkingskracht heeft verloren, dan liggen de kansen in de andere elementen van het toeristisch product. Willen beleidsbepalers een mogelijke daling van het aantal toeristen in de toekomst tegen gaan, dan zullen ze in moeten zetten op bijvoorbeeld een gevarieerder aanbod van verblijfsaccommodaties, voorzieningen, evenementen en het aantrekkelijk(er) maken van Ede-centrum.

In het volgende hoofdstuk wordt onderzocht hoe de toeristische sector in de gemeente Ede zich zo heeft ontwikkeld en er worden aanbevelingen gedaan om nieuwe bezoekers aan te trekken. Hiervoor wordt de evolutionair-economische benadering gebruikt.

6. De TALC en de evolutionaire economie

In de vorige hoofdstukken is het toeristisch product van de gemeente Ede ontleed. Hierbij is de TALC toegepast. Er is echter ruimte voor een andere theorie. Daarom worden eerst kort conclusies getrokken uit de toepassing van de TALC op het toeristisch product van de gemeente Ede. Er wordt tegelijk een kanttekening bij de tekortkomingen van de TALC geschetst en ruimte gecreëerd voor een aanvullende theorie. De evolutionaire economie wordt als aanvullende theorie gebruikt en er wordt uiteengezet wat deze theorie precies inhoudt.

TALC

Er is in hoofdstuk 3 geconcludeerd dat de toeristische sector in de gemeente Ede in een stagnatie fase is aanbeland en dat het noodzakelijk is om een periode van hernieuwde groei te bewerkstelligen. Zoals zal worden aangetoond geeft de TALC echter niet genoeg handvaten om een periode van nieuwe groei te bewerkstelligen.

Latere fasen in de TALC

Zoals uit hoofdstuk 3 al duidelijk is geworden is er ook veel kritiek geweest op de TALC. Een van die kritiekpunten is dat er weinig onderzoek is verricht naar de toepassing van de TALC in de latere fasen van de levenscyclus op toeristische regio's. In dit onderzoek wordt getracht dit gat op te vullen. Ook is er weinig onderzoek gedaan naar regio's die een vernieuwing van het toeristisch product hebben meegemaakt, waardoor in die regio's een nieuwe bloeiperiode van het toerisme heeft kunnen ontstaan (Agarwal, 2002).

Verder is de TALC nooit bedoeld als een voorschrijvend middel (Cooper & Jackson, 1989). Hoewel het wellicht lijkt alsof de TALC nooit is aangepast en uitgebreid, is het tegendeel waar. Er zijn alleen beperkingen genoemd bij het gebruiken van de TALC. Ondanks dat er weinig casestudies zijn geweest naar de toepasbaarheid en de waarde van de laatste fasen van de TALC, is er veel over het gebruiken en toepassen van de laatste fase(n) van het model geschreven. Zo stelt Agarwal dat de latere fasen (poststagnatie en verval) van de TALC moeten worden aangepast. Aangezien het verval van een toeristische bestemming economisch en politiek onaanvaardbaar is, stelt ze dat bestemmingen constant te maken krijgen met een 'heroriëntatie' (Butler, 2006). Dit houdt in dat bestemmingen steeds kleine aanpassingen aan hun toeristisch product moeten doen, terwijl Butler (1980) het had over rejuvenation (verjonging): het totaal veranderen van het toeristisch product, waar voorheen het toerisme op was gebaseerd (Butler, 2006). Er zijn dus verschillende opvattingen over het gebruik en toepassen van de laatste fasen van de TALC. Dit is enigszins opmerkelijk, omdat juist inzichten in het toepassen van deze laatste fasen van de TALC op toeristische bestemmingen interessante informatie kan opleveren voor beleidsmakers. Alhoewel Agarwal lijkt te pleiten voor een aanpassing van de TALC, en voor een herformulering van de gekozen termen, zijn er ook wetenschappers die pleiten voor de aanvulling van de TALC door een andere theorie.

Andere theorieën

Haywood merkte al vrij snel na de publicatie van de TALC op dat het model (zelfs met de tot in 1986 genoemde veranderingen) *in zichzelf* niet voldoende is om voor beleidsmakers bruikbare oplossingen te bieden (Haywood, 1986; Butler, 2006). Alhoewel Opperman stelt dat de TALC een goed voorbeeld is van hoe wetenschap zou moeten werken, namelijk dat een model uitvoerig op verschillende gebieden wordt getest en dat er suggesties voor aanpassingen worden gedaan (Opperman, 1998), stelt hij dat er ook veel meer onderzoek moet worden gedaan naar de toepasbaarheid van andere theorieën (Butler, 2006). Verder stelt Opperman (1998) dat het model nooit bedoeld is om gebeurtenissen te voorspellen, maar het is "een concept dat uitlegt *hoe* bestemmingen veranderen, in plaats van *waarom* ze veranderen" (Opperman, 1998, pp.179). Dit houdt dus in dat door middel

van het model alleen de gevolgen kunnen worden gesignaleerd en niet de oorzaken. Papatheodorou (2004) heeft geprobeerd de TALC aan te vullen met een theorie die de oorzaken van veranderingen van een bestemming blootlegt. Papatheodorou (2004) stelt voor het gebruik van de evolutionaire economie hier te gebruiken. Hij stelt echter dat de evolutionair-economische benadering “alleen van toegevoegde waarde kan zijn indien het de draaipunten in de verschillende fasen van de evolutie van een bestemming kan voorspellen” (Papatheodorou, 2004, pp. 220). Deze mechanismen zijn volgens Papatheodorou (2004) vraaggestuurd en liggen daardoor dus grotendeels buiten het bereik van een bestemming. Alhoewel de TALC zelf wordt gestuurd door een veranderende vraag, betekent dit niet dat de aanbodzijde genegeerd zou moeten worden, of zou moeten worden behandeld als een “zwarte doos”, aangezien dat in strijd is met de evolutionair-economische traditie (Papatheodorou, 2004, pp. 220). Daarom worden verder in dit hoofdstuk zowel de exogene als de endogene factoren behandeld.

Eerst zal uiteengezet worden wat de evolutionaire economie inhoudt en dan wordt onderzocht of deze theorie van toegevoegde waarde kan zijn voor de TALC.

Evolutionaire Economie

Allereerst is het van belang om de ontwikkeling van de evolutionaire economie te behandelen. Daarna wordt deze theorie toegepast op het toeristisch product van de gemeente Ede.

De evolutie in biologie

In 1859 schreef Darwin ‘On the origin of Species’. Hiermee legde Darwin de basis voor de evolutieleer in de biologie. De kernbegrippen uit deze leer zijn variatie, natuurlijke selectie en overerving. Variatie houdt in dat sommige individuen worden geboren met afwijkende fysieke eigenschappen die hen in staat stelt om makkelijker te overleven en hen zodoende een voorsprong geeft. Hierdoor ontstaat natuurlijke selectie; sommige soorten kunnen in een omgeving met weinig voedselbronnen beter overleven dan andere. Door overerving blijven sommige (afwijkende) soorten hun voorsprong behouden.

Een belangrijk onderdeel van de evolutieleer is dus mutatie. De vraag is echter of deze mutatie ontstaat door toevallige kopieerfouten (zoals Darwin veronderstelde), of dat deze mutaties ontstaan door interactie met de omgeving (zoals Lamarck veronderstelde). Het muteren van soorten zou volgens Lamarck dus veroorzaakt worden door het veelvuldig gebruik of verwaarlozen van bepaalde lichaamsfuncties. Het is belangrijk om te vermelden dat de evolutie een lokale dimensie heeft. Soorten in geïsoleerde gebieden zijn meer vatbaar voor mutaties (Boschma, Frenken & Lambooy, 2002).

De vertaling naar de economie

Deze begrippen uit de biologie kunnen ook toegepast worden op de economie.

De drie centrale begrippen in de biologische evolutie (overerving, natuurlijke selectie en mutatie) worden ook toegepast in de evolutionaire economie, hetzij onder een andere naam. Overerving wordt routines genoemd, waarmee routinematig gedrag wordt bedoeld. Net zoals een individu, valt ook een bedrijf (bewust en onbewust) vaak terug op routinematig gedrag om beslissingen te nemen. Natuurlijke selectie wordt in de evolutionaire economie concurrentie genoemd. Bedrijven gaan de strijd met elkaar aan om de gunst van een beperkt aantal consumenten, net zoals soorten dat doen in hun strijd om schaarse voedselbronnen. Door het aanbieden van verschillende producten en verschillen in de omgeving van bedrijven (zowel fysiek als institutioneel) overleven sommige bedrijven, terwijl anderen failliet gaan (Boschma, Frenken & Lambooy, 2002).

Mutaties worden in de evolutionaire economie innovaties genoemd. In overeenkomst met het idee van Lamarck over biologische evolutie, wordt er in de evolutionaire economie van uitgegaan dat bedrijven innoveren als ze worden bedreigd in hun bestaan. Deze nieuwe innovaties zullen vaak incrementeel van aard zijn die in lijn zijn met bestaande routines. Wanneer dit toegepast zou worden

op toerisme is er dus sprake van geleidelijke ontwikkelingen, zoals Agarwal voorstelt, in tegenstelling tot het idee van Butler dat er een radicale verandering plaatsvindt.

Het idee dat veranderingen altijd voortbouwen op de voorgaande situatie is kenmerkend voor de evolutionaire economie, waarin wordt uitgegaan van onomkeerbaarheid. Hier wordt duidelijk dat er in een bepaalde mate sprake is van padafhankelijkheid; routines geven het bedrijf mogelijkheden maar ook beperkingen om te veranderen. Bedrijven zijn namelijk risicomijdend en zullen niet snel overschakelen naar activiteiten waar ze niet goed bekend zijn. Ondernemingen zijn dus beperkt in hun keuzes, wat ook wordt aangeduid met de term lock-in (Boschma, Frenken & Lambooy, 2002). Een laatste concept uit de evolutionaire economie dat belangrijk is voor de toeristische sector is de productlevenscyclus, of kortweg de PLC. Dit model wordt gebruikt om te verklaren waarom bepaalde sectoren worden gekenmerkt door een hoog aantal toetreders in de ontwikkelingsfase waarna al snel een zogenaamde shake-out volgt waarin veel bedrijven failliet gaan. Aangezien er in de ontwikkelingsfase een grote verscheidenheid is aan toetreders zijn er ook veel productontwerpen. Door een snelle stijging in de vraag, gaan meeropbrengsten echter een grote rol spelen, waardoor een ontwerp dominant wordt.

Uiteindelijk blijven er slechts enkele bedrijven over die door schaalvergroting het hoofd boven water hebben kunnen houden. Er ontstaat dan een oligopolistische markt (Boschma, Franken & Lambooy, 2002).

Toepassing van de evolutionaire economie op de toeristische sector in Ede

Er zijn waardevolle lessen te leren uit de toepassing van de evolutionaire economie op het toeristisch product van de gemeente Ede. Zo biedt de evolutionair-economische benadering de mogelijkheid om de veranderingen die het toeristisch product ondergaat te ontleden (zie verder dit hoofdstuk).

Allereerst is het echter van belang om de centrale definities in de evolutionaire economie toe te passen op de situatie van de toeristische sector, zodat de hele sector gedefinieerd kan worden in de termen van de evolutionaire economie.

De toeristische sector is een andere sector dan de meeste sectoren waarop de evolutionaire economie wordt toegepast. In de evolutionaire economie wordt gesteld dat er een grote toename van nieuwe bedrijven is na het opkomen van een bepaalde markt, waarna er door middel van een shake-out een selecte groep bedrijven overblijft: de overwinnaars. Dit is over het algemeen toepasbaar in de industrie en in (bepaalde sectoren van) de dienstensector. In de toeristische sector verloopt dit, door de aard van de sector, anders. Er is namelijk een vrij hoge drempel om een nieuw bedrijf, zoals een camping, te beginnen. Dat heeft onder andere te maken met de hoge financiële investeringen, maar ook met regelgeving. Bij dit laatste valt onder andere te denken aan bestemmingsplannen. In de geschiedenis van de ontwikkeling van verblijfsaccommodaties in de gemeente Ede heeft geen shake-out plaatsgevonden (zie hoofdstuk 3). Dit is waarschijnlijk te wijten aan de hoge drempel voor nieuwe bedrijven. Hierbij spelen niet alleen financiële beperkingen een rol (relatief hoge investeringskosten) maar vooral institutionele beperkingen. Deze beperkingen voor nieuwe toetreders is een vorm van lock-in.

De opkomst van de minicamping kan als een innovatie worden aangeduid. Het beginnen van een minicamping is gemakkelijker ten opzichte van het beginnen van een grote camping. De opkomst van deze nieuwe bedrijven vanaf de jaren '80 van de vorige eeuw is zichtbaar in het aanbod aan verblijfsaccommodaties in de gemeente Ede. De minicampings trekken toeristen aan die vanwege de natuurlijke schoonheid de gemeente Ede bezoeken. Aangezien minicampings toeristen met een ander verwachtingspatroon aantrekken, ging de opkomst van de minicampings niet gepaard met een shake out onder de grote campings.

Wel heeft de opkomst van minicampings andere lokale economische effecten. De minicampings trekken toeristen met een ander recreatiegedrag. Het gaat om een groep toeristen die minder de gemeente Ede bezoekt. Het is dan ook onzeker of deze exogene verandering een positief effect heeft op de lokale economie.

Het aantal bedrijven dat een verblijfsaccommodatie aanbiedt blijft in de gemeente Ede redelijk stabiel. Deze stabiliteit lijkt er op te wijzen dat, alhoewel de bedrijven concurrenten van elkaar zijn, er geen sprake is van bedrijven die het buitengewoon goed of slecht doen. Bovendien bepalen alle bedrijven bij elkaar het totale toeristisch product en zijn ze dus in zekere zin ook van elkaar afhankelijk. Tot op zekere hoogte strijden ze samen om consumenten en ze concurreren met andere bestemmingen om deze consumenten.

Aangezien het voort blijven bestaan tot op zekere hoogte een gegeven blijkt te zijn, leidt dit ertoe dat er weinig noodzaak is tot innovaties (mutaties), aangezien dit de nodige (financiële) risico's met zich meebrengt. Innovaties zullen ontstaan in situaties waarin het voortbestaan van bedrijven op het spel staat. Dit is niet het geval bij de verblijfsaccommodaties. Wel leidt de strategie om vast te houden aan routines (overerving) die al lang bestaan, tot het ontstaan van een lock-inn. Op de lange termijn kan dit het voortbestaan negatief beïnvloeden.

Er kan dus geconcludeerd worden dat de opkomst van de minicamping de enige verandering is in het aanbod van het toeristisch product. Verder is er sprake van lock-inn, wat in de hand wordt gewerkt door het ruimtelijk beleid en door een weinig uitdagende markt en een consumenten die komen vooral voor de natuurlijke omgeving. De bestaande natuur en de bestaande accommodaties voorzien in de traditionele vraag naar het toeristisch product in de gemeente Ede. De 'innovatie' van de minicamping heeft wel nieuwe toeristen aangetrokken, maar geen andere kwalitatieve vraag met zich meegebracht. Toch is de vraag van de consument wel enigszins veranderd. Bovendien komen er nieuwe ontwikkelingen op het toeristisch product van Ede af en moet dus ook het gedrag van bedrijven veranderen.

Daarom zullen de kansen, bedreigingen, sterktes en zwakten van de toeristische sector in de gemeente Ede onderzocht worden. Dit onderzoek wordt gedaan zoals voorgesteld door Papatheodoru (2004), die een onderscheid maakt tussen exogene en endogene veranderingen.

Kansen en bedreigingen

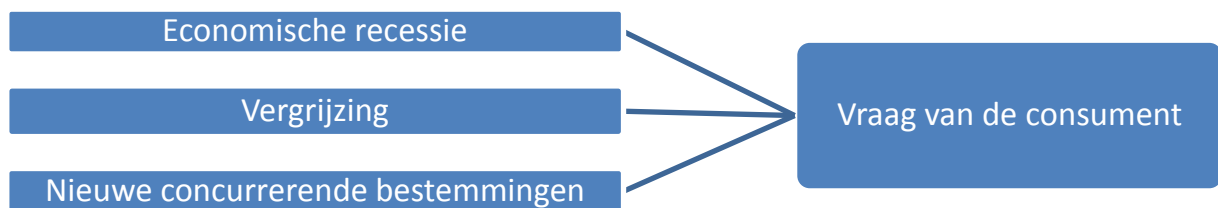
Exogene veranderingen in de toeristische markt zijn veranderingen die buiten de invloed van de bestemming om gaan. In hoofdstuk 3 zijn al voorbeelden gegeven van dergelijke exogene invloeden: natuurrampen en concurrerende bestemmingen. Elders actuele exogene invloeden die hieraan toegevoegd kunnen worden zijn een economische crisis en de vergrijzing. De vraag van toeristen zal hier niet behandeld worden als een exogene variabelen, maar als een gevolg van exogene variabelen. De vraag verandert dus door exogene invloeden, zoals bijvoorbeeld een natuurramp, economische recessie, vergrijzing en nieuwe bestemmingen, en is daar dan ook geen onderdeel, maar een direct gevolg van. De exogene factoren geven in bepaalde mate de mogelijkheden en de beperkingen weer waarin de vraag naar toeristische producten kan variëren. De vraagkant wordt op deze manier geanalyseerd omdat het zodoende mogelijk wordt om een veranderende vraag te analyseren. Hierdoor wordt het ook mogelijk om een veranderende vraag te zien als een kans of als een bedreiging. Dit is grafisch weergegeven in Figuur 6-1.

Economische recessie

De toeristische vraag reageert enigszins vertraagd op de conjunctuurcyclus (Guizzardi & Mazzocchi, 2010). De gevolgen van deze veranderende vraag van toeristen, als gevolg van de veranderingen in de conjunctuurcyclus, is voor ondernemers echter moeilijk in te schatten. Sommige ondernemers zijn bang dat ze minder gasten ontvangen door de economische crisis. Aan de andere kant lijkt het er juist op dat de economische crisis ertoe heeft geleid dat steeds meer mensen dichterbij huis op vakantie gaan. Aan de ene kant verliest men gasten die de vakantie niet meer kunnen betalen, maar aan de andere kant wint men andere toeristen die minder geld te besteden hebben en dus niet meer naar het buitenland op vakantie kunnen.

Alhoewel er wereldwijd een daling is waar te nemen in het aantal vakanties, is er juist sprake van een stijging van binnenlandse vakanties (NBTC-Nipo, 2010). De bestedingen en de duur van de vakantie liepen echter wel terug. Voor 2010 wordt verwacht dat de daling van buitenlandse vakanties zich door zal zetten, maar dat het aantal binnenlandse vakanties zal stabiliseren (NBTC-Nipo, 2010). Deze ontwikkeling kan voor ondernemers positieve effecten hebben. Zo is het mogelijk dat door de economische recessie toeristen naar de gemeente Ede komen die anders naar het buitenland waren gegaan en dus nooit de gemeente Ede zouden hebben bezocht. Het is wellicht mogelijk door bepaalde aanbiedingen deze toeristen te verleiden om vaker de gemeente Ede te bezoeken en herhalingsbezoek in de hand te werken.

Figuur 6-1: Exogene factoren die de vraag naar een verblijf in een regio beïnvloeden

Vergrijzing

Door het vervroegd met pensioen gaan in veel ontwikkelde landen en de vergrijzing is er een nieuwe markt ontstaan waar de toeristische sector gemakkelijk op kan inspelen (Butler, 2009). In Nederland zal zowel het absoluut als het relatief aantal 65-plussers op de korte termijn sterk toenemen (Tabel 6-1). Ook is de levensloop van mensen veranderd. De eerste levensfase (van geboorte tot afstuderen) is langer geworden, omdat jongeren later het voltijdonderwijs verlaten. De tweede levensfase (het “werkende leven”) is juist korter geworden, omdat mensen later beginnen met werken en eerder stoppen met werken. Hierdoor is de derde levensfase (met pensioen, maar nog genoeg energie, tijd en geld om te recreëren) langer geworden, waar welvarende ouderen meer tijd hebben om zich te ontspannen. Juist ouderen die zich bevinden in deze derde levensfase zijn een belangrijke doelgroep voor de toeristische sector (Stichting Recreatie, 2003). Bovendien is ook de vierde levensfase (ouderen die niet meer de mogelijkheid hebben om te recreëren, vanwege fysieke ongemakken) langer geworden (de zogenaamde “dubbele vergrijzing”), omdat mensen ouder worden. Ook hier liggen kansen voor de toeristische sector. Wel moet hierbij worden opgemerkt dat een verhoging van de AOW-leeftijd een verkorting van de derde levensfase bewerkstelligt, wat dus een ongunstige invloed zal hebben op de toeristische sector. Bovendien is er sprake van een groeiende arbeidsparticipatie van 55-plussers sinds het begin van de jaren '90 van de vorige eeuw (Stichting Recreatie, 2003).

Omdat er in de toekomst steeds meer alleenstaande ouderen zullen zijn, is hier ook sprake van een niche in de markt. Hoe ouder de mensen worden, hoe meer vrouwen er zullen zijn ten opzichte van het aantal mannen. Er zal dus een nieuwe markt ontstaan voor alleenstaande senioren (Stichting recreatie, 2003).

Voor de toeristische sector liggen er dus kansen om deze groeiende groep toeristen aan te trekken. Wel moeten hierbij kanttekeningen worden geplaatst. Stichting recreatie (2003) geeft namelijk een beeld dat de 50-plussers relatief veel op (binnen- en buitenlandse) vakantie gaan. Volgens hen bestaat 32% van de Nederlandse bevolking uit 50-plussers en neemt deze groep ongeveer 35% van de totale vakanties voor haar rekening. De leeftijdsgroep 50-64 jaar (waartoe 18,2% van de

Nederlandse bevolking toe behoort) neemt 24,2% van de vakanties voor haar rekening. De groep 65-plussers (waartoe 13,6% van de bevolking toe behoort) neemt slechts 10,6% van de vakanties voor haar rekening en is dus ondervertegenwoordigd. Hoewel er het beeld kan ontstaan dat vergrijzing gunstig is voor de toeristische sector, is het dus vooral de groep senioren (50-64 jaar) die veel op vakantie gaat. Bovendien neemt het besteedbaar inkomen na het 55^e levensjaar af naarmate men ouder wordt (Stichting recreatie, 2003).

Tabel 6-1: Bevolkingsomvang en leeftijdsopbouw 2001-2050 (* waargenomen; overige prognoses)

	0-19 jaar	20-64 jaar	65 jaar of ouder	Grijze druk ¹
2001	24,4%	62,0%	13,6%	22,9
2002	24,5%	61,9%	13,7%	22,1
2010	24,2%	61,0%	14,8%	24,3
2020	22,9%	57,7%	18,4%	31,3
2030	22,4%	56,2%	21,5%	38,3
2040	22,8%	54,3%	22,9%	41,3
2050	22,7%	55,6%	21,6%	38,8

¹ Het aantal 65-plussers dat tegenover 100 personen tussen 20 en 64 jaar vast staat

Bron: Stichting Recreatie, 2003

Uit hoofdstuk 5 is gebleken dat ouderen niet beter of slechter bekend zijn met de voorzieningen. Wel geeft een relatief groot aandeel respondenten uit de leeftijdsgroep 60 jaar en ouder aan, dat men veel fietst tijdens de vakantie (zie Tabel 5-3). Bovendien geven relatief veel respondenten van 50 jaar en ouder aan dat de natuur hun belangrijkste bezoeken is (zie Tabel 5-5). De uitdaging voor ondernemers is dus niet alleen om senioren aan te trekken zodat ze blijven overnachten, maar de uitdaging is ook om de senioren te verleiden tot een bezoek aan het centrum van Ede en het ondernemen van activiteiten in het centrum.

Gebeurt dit niet dat ligt het eerder door Williams (zie hoofdstuk 3) beschreven gevaar op de loer: Ouderen hebben minder te besteden, waardoor ondernemers in de toeristische industrie minder inkomsten hebben en minder kunnen investeren. Het kan zo zijn dat de kwaliteit van het toeristisch product afneemt, wat een verdere daling van het aantal toeristen in de hand werkt. Deze vicieuze cirkel moet dan ook vermeden worden. Het is wel mogelijk om deze groep toeristen in andere seizoenen aan te trekken, zodat buiten het hoogseizoen andere doelgroepen bereikt kunnen worden.

Concurrentie buitenland

De mobiliteitsgroei is van groot belang geweest voor de groei van toerisme (Butler, 2009). Mensen kunnen steeds makkelijker kiezen tussen een weekend "uit in Rotterdam, of toch maar Berlijn?" (VROM-raad, 2006, p. 23). Hierdoor krijgt de Nederlandse ondernemer steeds meer concurrentie uit het (verre) buitenland. Aan de andere kant liggen er door deze ontwikkelingen ook steeds meer mogelijkheden voor Nederlandse ondernemers om buitenlandse toeristen te trekken (Dwyer e.a., 2009). Aangezien er nog weinig toeristen uit het buitenland naar de gemeente Ede komen (zie hoofdstuk 2), liggen hier kansen. Vooral het aantrekken van toeristen uit Duitsland en België is kansrijk.

Zoals uit hoofdstuk 5 is gebleken, komen veel toeristen naar de gemeente Ede voor de rust en ruimte die de natuurlijke omgeving hen biedt. Aangezien er ook in het buitenland gebieden bestaan, waarvan de mooie natuurlijke omgeving de reden is dat er toeristen komen, is er een kans dat deze gebieden net zo aantrekkelijk zijn als de gemeente Ede. Desondanks kan de afstand tot deze

gebieden een belangrijke factor zijn, waardoor de gemeente Ede nog goed kan concurreren met buitenlandse bestemmingen.

Wel moeten ondernemers en beleidsbepalers bij de overheid er op gericht zijn andere elementen van het toeristisch product uit te breiden. Hierbij valt te denken aan een gezellig stadscentrum en meer voorzieningen voor de toerist. Een van die voorzieningen zou het aanleggen van een recreatieplas kunnen zijn, waar al plannen voor worden gemaakt (De Gelderlander, 2010).

Veranderende vraag

Onder invloed van de genoemde exogene variabelen is de vraag van de consument veranderd. Vroeger waren er vooral toeristen die voor de natuurlijke omgeving kwamen, tegenwoordig verwachten mensen meer mogelijkheden in hun bestemming. Dit leidt ertoe dat de toeristen in twee groepen zijn te verdelen:

- 1) de toeristen die specifiek voor de natuurlijke omgeving komen en
- 2) de toeristen die voor een van de overige elementen van het toeristisch product komt (zie hoofdstuk 5).

De groep toeristen die alleen genoeg neemt met de mooie natuurlijke omgeving is van oudsher sterk aanwezig in de gemeente Ede. Doordat deze groep toeristen vooral voor de natuur komt, is de ondernemer echter niet uitgedaagd om te innoveren. Daarom moeten ondernemers inspelen op deze veranderende vraag. Dat kan op veel mogelijkheden.

Sinds de jaren '70 van de vorige eeuw zijn er, op de komst van de minicampings na, weinig veranderingen opgetreden in de kwantiteit van het aanbod in de verblijfsaccommodaties. Ook de capaciteit van de verblijfsaccommodaties is niet veranderd. Natuurlijk zullen er wel investeringen gedaan zijn om de kwaliteit van de verblijfsaccommodaties op peil te houden (bijvoorbeeld een nieuw zwembad of sanitaire voorzieningen), maar het aangeboden product is voornamelijk hetzelfde gebleven. Deze vorm van lock-in zal dus bestreden moeten worden. Er zal moeten worden gezocht naar mogelijkheden om nieuwe doelgroepen aan te trekken.

De economische situatie maakt het veel makkelijker om naar het buitenland op vakantie te gaan. Dit heeft er dan ook toe geleid dat de vraag naar toerisme sterk is gestegen (Butler, 2009). De welvaartsgroei heeft er in een later stadium toe geleid dat de zomervakantie aan belang heeft ingeboet en dat er een groei is van het belang van meerdere vakanties (Butler, 2009). Mensen gaan vaker, maar korter op vakantie (Dwyer e.a., 2009). In de nota toerisme van de gemeente Ede (2005) wordt het aantrekken van toeristen het hele jaar door juist als een van de kansen gezien. Zo stellen Krolis e.a. (1999) dat de verwachte groei voortkomt uit de toename van de vakantieparticipatie. Toeristen die minder uitgeven tijdens hun vakantie kunnen bijvoorbeeld buiten het hoogseizoen worden aangetrokken.

Aan de andere kant leiden stijgende inkomens niet voor iedereen tot een kortere werkweek. Een hoger inkomen maakt vrije tijd namelijk duurder (het inkomenseffect). Bovendien wordt vrije tijd steeds meer een schaars goed, waardoor mensen steeds hogere eisen stellen aan de omgeving waar ze hun vrije tijd doorbrengen (VROM-raad, 2006). Dit zou ertoe moeten leiden dat ondernemers worden geprikkeld om (incrementele) innovaties door te voeren.

Ook de manier waarop er naar toerisme wordt gekeken door beleidsmakers is veranderd. Vroeger werd het vooral als onbelangrijk getypeerd, maar tegenwoordig wordt het vaak gezien als een hulpstuk voor economische groei (Butler, 2009). Zo is er bijvoorbeeld vanuit de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (2010) een 10-punten plan opgesteld om een basis te geven voor een nieuw toeristisch-recreatief beleid. Ook de gemeente Ede zou dus een rol kunnen spelen in een verandering van het toeristisch product.

Conclusie

Het is duidelijk dat de evolutionair-economische benadering inzichten verschaft in de oorzaken van de veranderingen die een toeristische bestemming doormaakt. Het opent de “zwarte doos” waar de TALC alleen de gevolgen van aanduidt. De factoren die de vraag van de consument beïnvloeden worden benoemd en ook de situatie van de bedrijven in de toeristische sector is ontleed.

Uit de analyse met behulp van de evolutionair-economische benadering kunnen kansen en bedreigen voor de toeristische sector in de gemeente Ede worden onderscheiden.

Een van de bedreigingen is dat het aangeboden product vrij onveranderlijk is. Toeristen komen primair voor de mooie natuurlijke omgeving en ondernemers zorgen voor voorzieningen om dat te faciliteren. Deze voorzieningen lijken er echter niet voor te zorgen dat de toerist nog sterker wordt verleid om de gemeente Ede te bezoeken. Met andere woorden; het zijn meer faciliterende voorzieningen dan bindende voorzieningen, die de beleving van de toerist vergroten.

Wanneer dit gegeven wordt gekoppeld aan de afhankelijkheid van het herhalingsbezoek en het feit dat er vooral ouderen op vakantie gaan naar de gemeente Ede, dan lijkt de angst gerechtvaardigd voor een periode van verval. Het simpel aantrekken van extra toeristen, door bijvoorbeeld de huidige voorzieningen uit te breiden, biedt waarschijnlijk echter geen oplossing. De kans is dan groot dat het te druk wordt in de landelijke gebieden, waardoor juist de reden dat toeristen naar de gemeente Ede komen onder druk komt te staan. Dit is wat Plog in 1974 al bedoelde met: “Destination areas carry with them the potential seeds of their own destruction...” (Butler, 2006), waarmee hij bedoelt dat het de aantrekkelijkheid van een toeristische bestemming er al snel toe zal leiden dat de recreatieve draagkracht snel bereikt zal worden.

In het geval van de gemeente Ede is dit overigens al merkbaar tijdens Hemelvaartsdag, dé nationale fietsdag, wanneer de fietspaden overvol zijn (Wiemer, 2010). Het aantrekken van toeristen die voor dezelfde reden naar de gemeente Ede komen, lijkt dus niet wenselijk.

Er zijn echter ook grote kansen te bespeuren. Allereerst biedt de economische situatie kansen. Mensen hebben op het moment minder geld te besteden, waardoor een vakantie in eigen land vaak goedkoper is. Ondernemers kunnen hier goed op inspelen door deze toeristen aan te trekken die anders naar het buitenland op vakantie zouden zijn gegaan. Zo kan men deze toeristen binden en er voor zorgen dat deze groep toeristen ook weer zal blijven komen wanneer de economische situatie beter is.

Ook de vergrijzing biedt beperkte kansen. Vooral buiten het hoogseizoen kunnen senioren worden aangetrokken, zodat het toeristische seizoen wordt verlengd. Dit mag echter niet de primaire doelgroep worden, aangezien vooral de oudere groep senioren minder te besteden heeft. Uit hoofdstuk 2 is al gebleken dat er weinig buitenlanders komen naar de Veluwe. Aangezien bestemmingen steeds meer internationaal moeten concurreren, kunnen bestemmingen ook steeds meer toeristen uit andere landen proberen aan te trekken. Hierbij moet niet alleen gedacht worden aan toeristen die voor de natuurlijke omgeving komen, maar ook aan toeristen die met andere beweegredenen naar de gemeente Ede komen. In Wiemer (2010) zijn wordt aangeraden in te spelen op enkele doelgroepen.

Een van de grootste kansen is misschien wel het aantrekken van andere doelgroepen. Deels is dit mogelijk door wat Butler (1980) rejuvenation noemt: een totale verandering van het toeristisch product. Aangezien de gemeente Ede nog steeds aantrekkelijk is voor een grote groep toeristen lijkt het niet wenselijk om de focus op een heel nieuwe groep toeristen te leggen.

Een andere mogelijkheid is om wel de natuur als primaire aantrekkingskracht te gebruiken, maar om deze voor andere doelgroepen in te zetten. Dit heeft meer weg van de reorientation van Agarwal (2002). De ondernemers zouden zich op andere doelgroepen kunnen gaan richten, wat gezien de vele mogelijkheden in gemeente Ede een optie zou kunnen zijn (zie bijvoorbeeld Wiemer, 2010). Een geleidelijke verandering van het aangeboden toeristisch product is ook wat in de evolutionair-economische benadering naar voren komt.

Deze verandering zou zich dan moeten richten op het gebruiken van andere elementen van het toeristisch product dan alleen de natuurlijke omgeving, zodat ook andere doelgroepen aangetrokken kunnen worden. Wellicht dat op deze manier een antwoord zou kunnen worden gegenereerd op de ontstane lock-inn.

Conclusie

De toeristische sector in de gemeente Ede lijkt een vrij eenzijdige sector. Men richt zich vooral op de campingbezoeker die van de natuurlijke omgeving komt genieten. Desondanks is er op regionale schaal bijna geen daling terug te zien van het aantal overnachtingen dat door toeristen wordt gemaakt, zowel bij lange als bij korte vakanties, in tegenstelling tot het nationaal gemiddelde. Ook is er sprake van een relatief hoge jaarlijkse groei van het aantal banen.

Uit de toepassing van Butler's TALC op het toeristisch product van de gemeente Ede valt echter op te maken dat een periode van verval dichtbij lijkt te zijn. Er is al ruim 20 jaar geen (sterke) groei van het aantal campings of van het totaal aantal staanplaatsen. Bovendien voldoet het toeristisch product van de gemeente Ede aan de kenmerken van een toeristische regio die zich in de stagnatiefase bevindt.

Uit de analyse van de uitgezette enquête is gebleken dat het grootste deel van de toeristen voor de natuurlijke omgeving naar de gemeente Ede komt. Het is dus vrij lastig om meer toeristen aan te trekken, omdat dit juist ten koste gaat van de rust en ruimte waar veel toeristen voor komen.

Door de toepassing van de TALC is dus duidelijk geworden dat het toerisme in de gemeente Ede zich in een vrij kritieke fase bevindt. Nieuwe groei, op basis van dezelfde aantrekkelijkheidsfactoren (natuur), is vrij lastig. Bovendien is er een kans dat er een periode van verval optreedt.

Aangezien hiermee nog niet duidelijk is waarom er een periode van verval kan optreden, en hoe die bestreden kan worden, is ook de evolutionair-economische benadering toegepast.

Hierdoor is duidelijk geworden dat er een onderscheid gemaakt moet worden tussen endogene en exogene factoren. De exogene variabele betreft een veranderende vraag van consumenten. Hieruit valt voor ondernemers te leren waardoor die vraag verandert en hoe men hier op kan inspelen.

Zoende opent dit mogelijkheden voor nieuwe kansen.

Met endogene variabelen wordt het aanbod van de toeristische sector bedoeld. Uit de toepassing van de TALC en de analyse van de enquête is al duidelijk geworden dat het aanbod vrij eenzijdig is, wat voor de toeristische sector van de gemeente Ede vrij gevaarlijk kan zijn wanneer de vraag nog meer verandert.

Nu is het mogelijk om de hoofdvraag te beantwoorden.

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt:

- *In hoeverre kan toerisme in de gemeente Ede worden geanalyseerd door het gebruik van de TALC en in welke mate is de evolutionair-economische benadering een waardevolle aanvulling voor de TALC in het analyseren van de toeristische sector van de gemeente Ede?*

Het gebruik van de TALC is vrij waardevol geweest voor de analyse van de toeristische sector van de gemeente Ede. Door middel van de TALC is aangetoond dat het toeristisch product van de gemeente Ede zich in een stagnatiefase bevindt. Alleen al dit gegeven maakt de TALC vrij waardevol.

Desondanks roept juist deze uitkomst nieuwe vragen op. En deze vragen kunnen beter behandeld worden door middel van de evolutionair-economische behandeling. Door middel van de evolutionair-economische benadering is de "zwarte doos" van verandering opengemaakt en kon er onderzocht worden welke factoren de vraag precies beïnvloeden. Hierdoor kunnen zowel kansen als bedreigingen voor ondernemers in de toeristische sector in de gemeente Ede beter onderzocht worden. Zo is de situatie waarin de bedrijven in de toeristische sector verkeren betiteld als "lock-inn", waardoor duidelijk wordt dat de bedrijven hun energie in het aantrekken van nieuwe doelgroepen moeten steken.

Waar de TALC dus alleen spreekt over de dreiging van een periode van verval, is door middel van de evolutionair-economische benadering verklaard waar deze dreiging precies uit bestaat en hoe

ondernemers zich ertegen kunnen verweren. De evolutionair-economische benadering is tot op zekere hoogte een waardevolle aanvulling voor het analyseren van de toeristische sector van de gemeente Ede.

Bijlage 1: Enquête Toeristen

1) Wanneer bent u aangekomen?-.....-2010

2) In welk type accommodatie verblijft u?

- Caravan
- Stacaravan
- Vouwwagen
- Camper
- Tent
- Hotel
- Bungalow
- Pension / Bed & Breakfast
- Groepsaccommodatie
- Ander, nl.....

3) Hoeveel nachten verblijft u op uw huidige accommodatie (Caravan, stacaravan, vouwwagen, camper, tent, hotel, bungalow, pension, groepsaccommodatie)?

-nachten
- Ik heb een vaste seizoenplaats / staanplaats

4) Welk rapportcijfer geeft u uw accommodatie (schaal 1-10, waarbij 10 zeer goed is)?.....

5) In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen over **uw accommodatie**?

	Zeer oneens	Oneens	Neutraal	Eens	Zeer Eens	Weet niet/ geen mening
De accommodatie voldoet aan mijn verwachtingen						
De voorzieningen op mijn accommodatie zijn goed						
Er zijn genoeg voorzieningen op mijn accommodatie						
De prijs/kwaliteit verhouding van de accommodatie is goed						
Er zijn genoeg voorzieningen voor kinderen tot 6 jaar op mijn accommodatie						
Er zijn genoeg voorzieningen voor kinderen van 6-12 op mijn accommodatie						
Er is voor kinderen genoeg te doen bij slecht weer op mijn accommodatie						
Er is voor volwassenen genoeg te doen bij slecht weer op mijn accommodatie						

6) In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen over de **gemeente Ede**? *De gemeente Ede bestaat uit de dorpen Otterlo, Harskamp, Wekerom, Lunteren, Bennekom, Ederveen en De Klomp.*

	Zeer oneens	Oneens	Neutraal	Eens	Zeer Eens	Weet niet / geen mening
In de gemeente Ede is genoeg te doen						
Er zijn genoeg overdekte recreatieve voorzieningen in de gemeente Ede						
De gemeente Ede is levendig						
Ik ga graag nog een keer op vakantie in de gemeente Ede						

7) Wist u dat u de volgende voorzieningen / activiteiten kunt bezoeken / ondernemen in de gemeente Ede?

	Ja en deze heb ik bezocht / ondernomen	Ja, maar deze heb ik niet bezocht / ondernomen	Nee
Bowlingcentrum			
Bioscoop			
Overdekt zwembad			
Lasergames			
Paintballen			
Survival			
Midgetgolf			
Paardrijden			
Tennisbaan			
Wild kijken			

8) In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen over **fietsen**?

	Ze er Oneens	Oneens	Neutraal	Eens	Ze er Eens	Weet niet/ geen mening
Ik fiets veel tijdens mijn vakantie						
De fietspaden zijn goed onderhouden						
Er is genoeg informatie over de fietsroutes beschikbaar						
De bewegwijzering langs de fietspaden is goed						
Er zijn genoeg fietsroutes						

9) In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen over **wandelen**?

	Ze er Oneens	Oneens	Neutraal	Eens	Ze er Eens	Weet niet/ geen mening
Ik wandel veel tijdens mijn vakantie						
Er is genoeg informatie over de wandelroutes beschikbaar						
Ik loop graag bewegwijzerde routes						
Er zijn genoeg wandelpaden						

10) Wat vindt u het meest belangrijk tijdens de vakantie? (slechts 1 antwoord mogelijk) De aanwezigheid van:

- Water & strand
- Paardrijden
- Fietsroute netwerk
- Wandelroute netwerk
- Uitgebreide Winkelvoorzieningen
- Goede horeca
- Gezelligheid / sfeer
- Natuur
- Kindvriendelijke voorzieningen
- Culturele voorzieningen (musea, tentoonstellingen, voorstellingen)
- Iets anders

11) Mist u iets in de gemeente Ede? Zo ja, wat? (slechts 1 antwoord mogelijk)

- Nee, ik mis niks
- Uitgebreide winkelvoorzieningen
- Goede horeca
- Recreatieplas
- Kindvriendelijke voorzieningen
- Culturele voorzieningen (musea, tentoonstellingen, voorstellingen)
- Gezelligheid / sfeer
- Anders, namelijk.....

12) Heeft u het centrum van Ede bezocht?

- Ja
- Nee → Ga naar vraag 16

13) Kunt u aangeven of u het eens bent met de volgende stellingen over **het centrum van Ede**?

	Ze er Oneens	Oneens	Neutraal	Eens	Ze er Eens	Weet niet / geen mening
Ik vind het belangrijk om te kunnen winkelen tijdens mijn vakantie						
Er is een uitgebreid aanbod van winkelveorzieningen in het centrum van Ede						
Ik vind dat het centrum van Ede een goed aanbod heeft van restaurants						
Ik vind dat het centrum van Ede een goed aanbod heeft van cafés en terrasjes						
Het centrum van Ede is gemakkelijk bereikbaar						
Parkeermogelijkheden in het centrum van Ede zijn makkelijk te vinden						

14) Hoeveel heeft u in totaal ongeveer uitgegeven in deze vakantie aan winkelen (exclusief dagelijkse boodschappen) in het centrum van Ede? €.....

15) Hoeveel heeft u in totaal ongeveer uitgegeven in deze vakantie aan het bezoeken van restaurants en cafés in het centrum van Ede? €.....

16) In welke kern heeft u tijdens uw verblijf het meeste geld uitgegeven aan restaurant- en cafébezoek?

- Otterlo
- Harskamp
- Wekerom
- Lunteren
- Bennekom
- Ederveen / De Klomp
- Ede
- Buiten de gemeente Ede

17) Bent u bekend met de volgende evenementen in de gemeente Ede?

	Ja en die heb ik bezocht	Ja, maar die heb ik niet bezocht / ga ik niet bezoeken	Nee
Plus Lentedagen, 7 t/m 10 april			
Oxfam Novib Trailwalker, 5 & 6 juni			
Schaapscheerdersfeest, 12 juni			
Landleven dagen, 17 t/m 20 juni			
Ede uit de kunst, 25 & 26 juni			
Zwoele zomeravonden, Kröller-Müller Museum			
Heideweek, 20-28 augustus			
Airborne taptoe & herdenking, 17 september			
Food4you Festival, 6 t/m 11 oktober			
Pegasus wandeltocht, 23 oktober			

18) Overweegt u om ook in een ander seizoen op vakantie te gaan naar de gemeente Ede?

- Ja, voor een korte vakantie (3 overnachtingen en korter)
- Ja, voor een lange vakantie (4 overnachtingen en langer)
- Nee → **Ga naar vraag 20**

19) In welk ander seizoen overweegt u op vakantie te gaan naar de gemeente Ede?

- Herfstperiode, van 1 oktober tot begin december → **Ga naar vraag 21**
- Kerstperiode, van begin december tot medio januari → **Ga naar vraag 21**
- Krokusperiode, van medio januari tot medio maart → **Ga naar vraag 21**
- Paasperiode, van medio maart tot eind april → **Ga naar vraag 21**
- Voorseizoen (incl. hemelvaart en pinksteren) van eind april tot eind juni → **Ga naar vraag 21**
- Hoogseizoen, van eind juni tot eind augustus → **Ga naar vraag 21**
- Naseizoen, eind augustus tot 30 september → **Ga naar vraag 21**

20) Waarom zou u niet in een ander seizoen op vakantie gaan naar de gemeente Ede? (U kunt meer dan 1 antwoord geven)

- Als ik nogmaals op vakantie ga, dan ga ik naar een andere bestemming
- Ik ga niet nogmaals naar Ede op vakantie, want het voldeed niet aan mijn verwachtingen
- Ik ga niet nogmaals naar Ede op vakantie, want er zijn te weinig voorzieningen voor jonge kinderen
- Ik ga niet nogmaals naar Ede op vakantie, want er zijn te weinig voorzieningen bij slecht weer
- Ik ga niet nogmaals naar Ede op vakantie, want ik heb de omgeving wel gezien
- Ik ga niet nogmaals naar Ede op vakantie, want er is geen geschikte accommodatie beschikbaar
- Ik ga buiten dit seizoen niet op vakantie
- Anders, namelijk.....

21) Wat was voor u de voornaamste reden om de gemeente Ede als vakantiebestemming te kiezen? (slechts 1 antwoord mogelijk)

- Bosrijke omgeving
- Rust en ruimte
- Prijs
- Sfeer
- De accommodatie
- Voorzieningen voor de kinderen
- Nationaal Park De Hoge Veluwe
- Uitgebreid fietsroute netwerk
- Om te wandelen
- Anders, namelijk.....

22) Bent u vaker naar de gemeente Ede op vakantie geweest?

- Nee, dit is de eerste keer
- Ja, dit is dee keer

23) Wat is uw leeftijd?.....

24) Uit welke provincie of land komt u?

- Noord-Holland
- Zuid-Holland
- Zeeland
- Noord-Brabant
- Limburg
- Utrecht
- Flevoland
- Overijssel
- Drenthe
- Groningen
- Friesland
- Duitsland
- België
- Overig

25) Met wie bent u op vakantie?

- Met partner en kind(eren)
- Met partner
- Met kind(eren)
- Alleen
- Met vrienden
- Met familie
- Anders, namelijk.....

26) Wat is het netto maandelijks inkomen van uw huishouden?

- Minder dan € 1000,-
- € 1000 - €1350
- € 1350 - € 1750
- € 1750 - € 3050
- Meer dan € 3050
- Wil ik niet zeggen

Mocht u niet meer in staat zijn om de ingevulde enquête in te leveren bij uw accommodatie, dan kunt u de enquête zonder frankering opsturen naar:

Gemeente Ede
Afdeling S&O
Antwoordnummer 40
6710 VB EDE

Hartelijk dank voor uw medewerking!

Bijlage 2: Uitkomsten van de logistische regressie

	B	S.E.	Lower	Upper	Exp(B)	Significantie
Constant	1,779	3,645			5,927	
VerblijfsduurMultRegr	-,132	,047	,799	,962	,877	,006
CampingDummyMultRegr(1)	-2,115	2,527	,001	17,070	,121	,403
Voorziening1tot10MultRegr	-,131	,076	,756	1,017	,877	,083
RapportcijferMultRegr	,179	,297	,669	2,141	1,197	,546
BezoekredenMultRegr(1)	-,504	,862	,112	3,271	,604	,559
KinderenMultRegr(1)	-20,866	12420,945	,000	.	,000	,999
LeeftijdMultRegr	-,040	,038	,891	1,036	,961	,301
EvenementenscoreMultReg	-,102	,102	,739	1,104	,903	,320
FietsenMultRegr(1)	-,638	1,215	,049	5,715	,528	,600
HerHalingMultRegr	,051	,077	,905	1,224	1,053	,505
CampingDummyMultRegr(1) by LeeftijdMultRegr	,069	,045	,981	1,170	1,071	,126
BezoekredenMultRegr(1) by FietsenMultRegr(1)	2,987	1,554	,942	417,376	19,832	,055
BezoekredenMultRegr(1) by KinderenMultRegr(1)	21,762	12420,945	,000	.	,000	,999

Bronnen

- Agarwal, S. (1997), The resort cycle and seaside tourism: An assessment of its applicability and validity. *Tourism Management* 18, 65-73.
- Agarwal, S. (2002), Restructuring seaside tourism. The resort life-cycle. *Annals of Tourism Research* 29, 25-55.
- Andriotis, K. (2006), The tourism area life cycle. *Annals of Tourism Research* 33, pp. 1176-1178.
- Appenburg (2010) [Online]. [Geciteerd op 10-8-2010] beschikbaar op het World Wide Web: <<http://www.appenburg.nl/gemeenteedegroot.html>>
- Boschma, R., K. Frenken & J. Lambooy (2002), *Evolutionaire economie, een inleiding*. Bussum: Coutinho.
- Boulding, K. (1981), *Evolutionary economics*. London: Sage publications.
- Butler, R. (1980), The concept of a tourist area life cycle of evolution: implications and for management of resources. *The Canadian Geographer* 24, 5-12.
- Butler, R. (2006), *The tourism area life cycle volume 1: applications and modifications*. New York: Channel view publications.
- Butler, R. (2009), Tourism in the future: Cycles, waves or wheels? *Futures* 41, pp. 346-352.
- CBS (2010) Statline [Online]. [Geciteerd mei 2010] beschikbaar op het World Wide Web: <<http://statline.cbs.nl>>
- Christaller, W. (1963), Some considerations of tourism location in Europe: The peripheral regions – underdeveloped countries – recreation areas. *Regional Science Association Papers XII, Lund Congress*, 95-105.
- Cooper, C. & S. Jackson (1989), Destination life cycle: The isle of Man case study. *Annals of Tourism Research* 16, 377-398.
- De Gelderlander (2010), [Online]. [Geciteerd december 2010] <http://www.gelderlander.nl/voorpagina/devallei/6845995/Recreatieplas-bij-Ede-weer-stapje-dichterbij.ece>
- Diedrich, A., & García-Buades, E. (2009), local perceptions of tourism as indicators of destination decline. *Tourism Management* 30, pp. 512-521.
- Dwyer, L., D. Edwards, N. Mistilis, C. Roman & N. Scott (2009), Destination and enterprise management for a tourism future. *Tourism Management* 30, pp. 63-74.
- Gemeentearchief Ede (2010). Voor toegang tot het gemeentearchief zie <http://www.ede.nl/gemeentearchief>

- Gemeente Ede (2005), Nota Toerisme – Toerisme in Ede.
- Gemeente Ede (2010) Toerisme in Ede [Online]. [Geciteerd augustus 2010]
[http://www.ede.nl/cultuur-sport-en-recreatie/recreatie/toerisme-in-edel/](http://www.ede.nl/cultuur-sport-en-recreatie/recreatie/toerisme-in-edel)
- Getz, D. (1992) Tourism planning and destination lifecycle. *Annals of Tourism Research* 19, 752-770.
- Gilbert, E. (1939), The growth of inland and seaside health resorts in England. *Scottish Geographical Magazine* 55, pp. 16-35.
- GOBT (2005), Maak kennis met toerisme en recreatie in Gelderland. Arnhem – Deventer: Gelders Overijssels Bureau voor Toerisme.
- Grontmij (2005), Clustervisie verblijfsrecreatie – Cluster Otterlo. Arnhem: Grontmij Nederland.
- Grontmij (2005b), Clustervisie verblijfsrecreatie – Cluster Lunteren – Wekerom. Arnhem: Grontmij Nederland.
- Guizzardi, A. & M. Mazzocchi (2010), Tourism demand for Italy and the business cycle. *Tourism Management* 31, pp. 367-377.
- Haywood, K. (1986), Can the tourist-area life cycle be made operational? *Tourism Management* 7, pp. 154-167.
- Knowles, T. & S. Curtis (1999), The market viability of European mass tourist destinations: A post-stagnation lifecycle analysis. *International Journal of Tourism Research* 1, pp. 87-96.
- Krolis, H., A. Op 't Veld, A. Travis & M. Vanderschuren (1999), Kansen voor Nederland op de seniorenmarkt. Deelrapport 4 van het project senioren op vakantie in Nederland. Delft: TNO Inro, in opdracht van het Nederlands Bureau voor Toerisme, rapport Inro/Ecn 1998-002 deel 4.
- NBTC-Nipo (2010), Rapport imago Veluwe. Leidschendam: NBTC-Nipo.
- Opperman, M. (1998), Destination threshold potential and the law of repeat visitation. *Journal of Travel research* 37, pp. 131-137.
- Papatheodorou, A. (2004), Exploring the evolution of tourism resorts. *Annals of Tourism Research* 31, pp. 219-237.
- Priestley, G. & L. Mundet (1998), The post-stagnation phase of the resort life-cycle. *Annals of Tourism Research* 25, pp. 85-111.
- Provincie Gelderland (2010) [Online]. [Geciteerd mei 2010] beschikbaar op het World Wide Web:
 <http://www.gelderland.databank.nl/Default.aspx?sel_guid=629ed7e8-0c66-4ace-8f8c-3e1d1e5fa34d>
- Rodriguez, O., E. Parra-Lopez & V. Yanes-Estévez (2008), The sustainability of island destinations: Tourism area life cycle and teleological perspectives. The case of Tenerife. *Tourism management* 29, pp. 53-65.

Scutariu, A. (2009), Tourism – economic growth factor and essential element in regional development of Romania. Scientific annals of the “Alexandru Ioan Cuza” University of Iasi: economic sciences series 66, pp. 318-330.

Smith, S. (1994), the tourism product. Annals of Tourism Research 21, pp. 582-595.

Stichting Nationaal Park de Hoge Veluwe (2010), [Online]. [Geciteerd september 2010]. Zie <http://www.hogeveluwe.nl/nl/het-park/historie/22>

Stichting Recreatie (2003), Recreatie op leeftijd – literatuuronderzoek naar het recreatiepatroon van ouderen. Den Haag: Stichting recreatie, kennis- en innovatiecentrum.

Tooman, A. (1997), Applications of the life-cycle model in tourism. Annals of Tourism Research 24, pp. 214-234.

Van Dale (2010), online woordenboek [Online]. [Geciteerd september 2010]. Zie www.vandale.nl

VROM-raad (2006), Groeten uit Holland – Advies over vrije tijd, toerisme en ruimtelijke kwaliteit. Den Haag: VROM-raad.

Wiemer, G. (2010), De groei voorbij? Analyse van de kwaliteit van de toeristische sector in de gemeente Ede. Gemeente Ede: S&O/ REB

Williams, S. (1998), Tourism Geography. London: Routledge.

World Tourism Organization (2010) [Online]. [Geciteerd September 2010]. Zie www.unwto.org.

Xu, J. (2010), Perceptions of tourism products. Tourism Management 31, pp. 607-610.

Zhong, L., J. Deng & B. Xiang (2008), Tourism development and the tourism area life-cycle model: A case study of Zhangjiajie national forest park, China. Tourism Management 29, pp. 841-856.